

UPTON SINCLAIR

NO PASSARAN!

(Una història del setge de Madrid)

Traduït de l'anglès

per

CARME MONTORIOL PUIG

Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya

Barcelona - 1937

NO PASSARAN

UPTON SINCLAIR

NO PASSARAN!

(Una història del setge de Madrid)

Traduït de l'anglès

per

CARME MONTORIOL PUIG

Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya

Barcelona — 1937

NOTES DE L'EDICIÓ AMERICANA

Aquest llibre és un crit a favor de la llibertat i de la dignitat en els afers humans. Relata un dels episodis heroics més grans de la història, episodi encara en curs.

És la història d'un grup d'americans que entren a la brigada Internacional i aturen els feixistes a les portes de Madrid.

Una editorial de Nova York volia publicar aquest llibre a 2,00 dòlars l'exemplar. L'autor ha preferit fer el llibre assequible al gros públic.

La primera edició és de 50.000 exemplars i se us demana d'ajudar a la seva venda.

Conrad Berkonici escriu: "És tracta d'una narració de gran força emotiva. Estic segur que es vendrà molt, en molts de països. Les escenes de guerra són magnífiques — us ho puc dir perquè n'he vistes moltes "de batalles".

Tomo a emprendre'm una publicació pel meu compte. Ho he fet diferents vegades i sempre m'he endeutat, per anys.

Però aquest llibre tracta d'un conflicte mundial i no dubto que els homes conscients ajudaran a fer-lo popular entre les masses.

Encara podria rebaixar-ne el preu, si s'arribés a un tiratge de 100.000 ó 200.000 exemplars. M'adreço a les organitzacions, anti-

nazi i pro — Espanya i als grups liberals que saben prou com la democràcia, cal que surti triomfant en aquest "conflicte final", si no vol veure's esborrada de damunt la terra. Aquest llibre és una arma en la lluita per a la llibertat i la justícia. Podeu comprar-ne un gran estoc i vendre'ls en els mítings o pels carrers i guanyar-hi tres vegades. Podeu fer-lo vendre a persones sense feina i deixar los en el profit. Feu-lo conèixer al poble!

Perguin Books, London, m'envià un cable oferint-me de fer-ne un tiratge de 50.000, sense ni tan sols haver llegit una pàgina del manuscrit. He escrit al meu editor alemany (un refugiat de Praga) i als meus editors espanyols de Madrid i Barcelona, com també a diferents grups de refugiats italians, cedint-los els drets de publicació, en aquelles llengües. I no es tracta d'un cas de prodigalitat per part meva; és la meva resposta a Mussolini, que ha prohibit els meus llibres, i a Hitler, que els ha llençat a la foguera.

CAPÍTOL PRIMER

CLUBS DE NIT

I

La música era originària de la jungla, però havia fet molt de camí des de llavors. Era una música torturada, plena de ritmes estranys i de contorsions. S'arrossegava i gemegava; brincava i esvalotava; feia tota mena de coses menys allò que, lògicament, era de preveure's. Les seves melodies eren incertes; trencades, les rimes dels seus versos; fluctuava com un home perdut en els seus somnis.

Era música negra, però no dels negres de la jungla ni tampoc de les plantacions; música de negres de bordell que un paroxisme d'excitació aboca fins a l'extrem de tot adulterament.

Y eren homes de color, lluint uniforme vermell i or, que la interpretaven. Llurs ganyotes traïen la luxúria. Els dirigia un minyó ben plantat, vestit de blanc, que, amb les seves contorsions, semblava donar cos a la música.

La volta de la sala, vermella i or, resplendia. Les parelles es premien a la pista i corejaven les tonades del jazz, tot era ple de moviment i de color, l'última paraula de la moda, extravagant i brillant alhora. Les consumacions es pagaven a preus exorbitants i les botelles buides eren deixades sobre la taula com a mostra de l'opulència de llurs ocupants i qui sap si per a estímulo dels veïns.

Era en ple estiu, però la vida de nit de Nova-York continuava. Per una raó o altra, hi havia gent rica a la ciutat, gent freturosa de distreure's. I perquè vèieu, ací, nombre de cares conegudes, dèieu que hi era *tothom*, desentenent-vos dels sis o set

milions de pobres diables que menen una vida obscura. Quan els músics s'aturaven per prendre alè, el mestre de cerimònies feia la descoberta d'un milionari i la seva companya: els enfocava els reflectors i ells s'inclinaven lleugerament, amb un somriure. Després era el torn d'alguns magnats de la indústria amb una dama, el nom de la qual es passava sota silenci; o bé d'un trapezista famós; d'un explorador de retorn de l'àrtic; d'un aviador que acabava d'efectuar la volta al món. Les *celebritats* venien per trobar-se entre elles i les *futures* celebritats, per admirar els ja reputats immortals.

La música començà de bell nou i els cavallers, de rigorosa etiqueta, escortaren llurs gentils parelles fins al parquet — senyores, rumbejant la impecable nuesa del dors, fins ran de cintura, i la provocació lletosa del bust; amb un esplet de joies, moltes, veritables; d'altres, simples còpies, estimades, però, igualment, perquè s'estava segur que l'original dormia a les caixes d'una Banca.

Algunes parelles joves dansaven encara amb ardidesa, però ara, a primeres hores del matí, amb les taules curulles de botelles buides, la majoria dels balladors s'acontentaven amb marcar el pas. El batre dels tambors semblava exercir un efecte hipnòtic: els homes, alts, reposaven la testa a l'espatlla de llur balladora, baixa; i els baixos, deixaven que llurs galtes descansessin damunt el pit de llur companya, bona moxa, i aquells que Bacus i Venus havien ajuntat, tentinejaven a l'uníson, bo i avançant amb passos rígids, d'autòmat, per entre el laberint mòbil de tanta parella extasiada.

II

Rudy Messer era jove i s'abandonava a la vida amb cor lleuger. La petita beutat rossa que duia amb ell no ignorava cap dels últims i més complicats passos de dansa i ambdós es trobaven com el peix a l'aigua damunt de qualsevol parquet. Incidentalment, estaven boigs l'un per l'altre i poc els importava que la gent se n'adonés. Bescanviaven besos i carícies mentre lliscaven al compàs de la música. "Vet aquí una balladora agressiva",

fou el comentari d'un espectador, volent dir que la noia s'arapava a la seva parella tant com li ho permetien les lleis de la física. Fora d'aquestes no n'hi havia d'altres, a les dues de la matinada, al club de nit anomenat "La volta d'or".

Rudy es sentia transportat i l'excitació dels seus sentits trobava, en la seva companya, resposta adequada. Es murmuraven paraules dolces: qualsevol paraula és bona, per al cas. Uns simples "oh!" o "ah!" ratllen en l'eloqüència i "cor dolç, que sóc feliç!" és el sùmmum de la profunditat. "Si cap preocupació tenia, l'he llençada amb el meu barret", féu Rudy. "Torna-te'n a casa sense res al cap, doncs", féu Marie. Això era mostrar-se subtils.

Sabien les paraules corresponents a les melodies: vaguetats de desig, vaguetats d'atzar. Taral·lejaven unes poques frases, alegres o tristes — tant li feia: "Estimada — noieta del meu cor — és l'hora del plaer—la vida és una dansa—" una tonada fonent-se en l'altra, expressant uns mateixos desigs, uns èxtasis perpètuament renovellats. I encara, i encara... tan feliços!; una mica inquiets, amb tot, perquè la dansa ve que s'acaba, com les cançons, com tot.

Una de les mans de Rudy premia la mà de la seva gentil balladora mentre la pressió de l'altra, a l'esquena, la forçava a sotmetre's a les lleis del seu caprici. Mentrestant no treia els ulls de la deliciosa corba del seu pit, mig al descobert, i la memòria li venia en ajuda per evocar-ne la resta; puix que havia gaudit de la seva bellesa la nit anterior i pensava tornar-ne a gaudir aquell vespre o, més ben dit, aquell matí. La música, la dansa, el cant, tot no era sinó el preludi de l'èxtasi promès. Llançava el seu alè dins la tofa daurada dels cabells d'ella: "Oh, admirables cabells!" i, ara i adés, li esflorava el front amb els llavis bo i murmurant: "bonica!", o potser "preciosa!" I ella renovava la màgia amb una lleugera pressió de mà, i un nou esllanguiment envaïa llur pas i una nova ardor els feia batre els polsos.

Fins que, finalment, no pogueren resistir més i s'escaparen de la sala i es precipitaren dins d'un taxi. Ell donà el nom d'un dels millors hotels i, de seguida, els seus llavis segellaren els de

la noia. Els taxistes de Nova-York estan prou acostumats a unes tals ardències de matinada; d'ençà que el món és món, la joventut ha fet valer els seus drets d'una mateixa manera i la invenció de les màquines de vapor o la més moderna, dels taxis, no ha modificat en res el vell procés.

El vehicle s'aturà davant de l'hotel i l'home dels galons daurats cuità a obrir-ne la portella. La noia en sortí i Rudy, sense moure's del fons del cotxe, ordenà: Continueu. — On anem ? — preguntà el taxista. I quan li feren de resposta: — Atureu-vos a l'altra cantonada, somrigué. L'estratagema era tan gastada que després que Rudy hagué baixat de l'auto i pagat el trajecte, el taxista ni tan solament tingué la curiositat de girar-se a comprovar com Rudy desfeia camí per tornar a l'hotel.

III

El xicot tenia el seu pla, que li havia reeixit perfectament la vetlla. Entrà dissimuladament per una porta lateral, es ficà en un dels tants ascensors i digué, d'una manera planera: "Pis dotzè." En sortir-ne, no s'aturà per res a mirar al seu entorn sinó que s'endinsà, amb passa decidida, pel corredor desert, com si conegués el lloc de tota la vida. Alguns dels grans hotels, per no sé quin zel especial, tenen vigilants que es preocupen de les anades i vingudes dels seus hostes; però d'altres no es fiquen en el que no els importa i els propietaris hi troben llur compte.

Rudy s'aturà al número 1.237 i no trucà, sinó que girà suauement la maneta. Esperava trobar la porta oberta, per això quan aquesta no li cedí, el xicot es desconcertà, tornà a mirar el número i, finalment, es decidí a trucar amb els nusos dels dits. La porta s'obrí — just una escletxa, — però bastà perquè per damunt l'espatlla de la noia, Rudy veié l'interior de la cambra. Hi donava una altra porta que s'obrí amb prestesa, i el xicot veié aparèixer-hi un cap gris i un quimono blanc. Tingué la certitud que la senyora l'havia vist. No, Rudy, és massa tard i estic cansada, digué la noia, bo i tancant la porta.

El plafó superior de la porta era obert, a causa de la calor.

Rudy sentí l'explicació d'ella, fàcil d'inventiva: Com deia d'anar una estona al cafè, però és massa tard. I afegí: M'han trucat, de Denver? A veure si hi haurà algun malalt.

Rudy comprengué l'esdevingut (una conferència telefònica). Sabia on era el telèfon: en un petit prestatge al cap del llit. Sentí com la noia demanava la central i esperà. Sabia que les senyores de companyia se'n tornaven a dormir i que, sovint, hom els pregava de tornar-se'n-hi de seguida. L'edat els és una beguda amarga, a les pobres, que veuen, amb tristesa, el declinar de llur prestigi i de llurs poders.

Rudy escoltà la conversa de Marie Prince. Ets tu, Blake? (No estava segur de si havia dit Blake o un nom per l'estil.) Per l'amor de Déu, no saps quina hora és, a Nova-York? Sí, acabo d'arribar. No et pensaves que anés a tancar-me en un convent ? Sí, tresor; és clar que t'estimo. T'estimo, quan et comportes raonablement, s'entén. No, tot continua com al moment de deixar-te. No siguis beneit; ets una criatura. Sí... sí, sí. I llavors un esclat d'aquell riure que Rudy, essent jove, havia comparat a la música d'un rierol. Les coses que el xicot havia dit de la delícia d'aquella veu i de la boca d'on eixia, no tenien fi ni compte, sense fer menció de la claror de sol d'aquells cabells ni de la suavitat i de la carnació de préssec d'aquelles galtes, ni de tantes i tantes expressions pròpies als enamorats de tot temps que Rudy es pensava haver descobert en una hora meravellosa.

D'orelles a la porta, el xicot sentia com Marie usava aquelles mateixes frases en la seva conversa amb l'home de Denver.

Un resultat del qual l'inventor del telèfon podia haver-se mostrat orgullós, si n'hagués estat testimoni: que una noia adés en braços d'un amant, dins d'un taxi, pogués fer-lo estremir amb murmuris d'èxtasi, i cinc o deu minuts més tard, repetís la prova amb un altre home que es trobava a dues mil milles de distància i una milla, o més, d'alçària, en l'espai ?

Però Rudy semblava no saber apreciar aquest refinament de civilització. Per contra, es murmurava a si mateix: "Oh, la molt perduda!" Continuava escoltant i sentí uns besos enviats per telèfon. Sí, tresor; sí, naturalment. Tota teva. T'esperaré.

Agafa un aeroplà. Aquesta nit? Molt bé. Fins a l'hora de sopar, doncs.

Aquell mateix vespre la noia havia fet un joc de paraules amb el nom del seu cavaller: "Rudy, no siguis rude!" Ara, desentenenent-se del consell, el xicot trucà a la porta, amb els nusos dels dits; quan no li contestaren, ho féu amb el puny. Sentí que li deien: Espera un moment.

La noia anà a la porta. Era massa prudent per a obrir-la. Rudy, li murmurà, vés-te'n; no siguis beneït.

Mala dona!, féu ell, entre dents.

Se li encengueren les galtes mentre ella tornava al telèfon? Rudy no ho pogué veure; no pogué fer altra cosa que escoltar mentre continuava el parrupeig de tórtora enamorades, al preu d'un parell de dòlars per minut.

Era un repte que ella li feia, és clar; un càstig. Estigué temptat de veure si aconseguiria, amb un salt, d'enfilarse fins dalt de la porta i saltar, pel plafó obert. Però desistí de la seva idea: Marie Prince era amiga de la seva cosina; l'havia coneguda, precisament, a casa del seu oncle. Que no ho sabia que les noies eren així, avui dia? S'havien de prendre com eren. Es girà i emprengué el llarg corredor. Trucà per l'ascensor i sortí de l'hotel.

IV

Segons les lleis de la física, l'acció i la reacció són dues coses semblants. Rudy Messer, que s'havia passat unes hores desvetllant els desigs del seu cor, ara hagué de passar-ne altres tantes per a apaivagar-los. Passejà, a l'atzar, pels carrers de la ciutat i mentre caminava pensava en la vida i en les males passades que sol jugar-nos.

Començà per llançar tota mena d'invectives contra la rossa beutat; l'anomenà amb mil noms, tots responents a bèsties més o menys immundes; la posà per sota de les dones que venen llur cos. Però, en mig i tot de la seva ràbia, el record del seu encís el trasbalsava: li semblava naufragar encara dins la música, respirant el perfum d'ella, amb el seu alè damunt les galtes. Els

seus sentits li feien present les delícies de la nit anterior i es veia besant-li la boca i el coll i el pit; i s'estremia al palp de la suavitat i l'escalfor de la seva carn, i el seu turment era tal que s'enfonsava les ungles als palmells i cuidà de recular, trucar novament a la porta d'ella i demanar-li misericòrdia. Però no, impossible ! En aquella noia no podia pensar-hi més; li havia dit quelcom que no es perdona.

La seva raó arguïa amb el seu despit. No tenia dret a haver-li dedicat aquell epítet; no s'havia venut per diners. Ell no li havia pagat sinó el sopar, els cocktails i un parell de trajectes de taxi. Vet aquí el preu de les noies modernes: la diversió d'una nit, i les teniu als braços, però per una sola nit. No us en feu il·lusions; defugi l'entabanament de les antigues nocions de l'amor, la fidelitat, la sinceritat.

Rudy evocà la imatge de la seva cosina Anna: Anna freda, assenyada, veraç, somrient-li i parlant-li de la vida: "Basta amb ésser ben plantat i agradable per a guanyar les noies, Rudy; però conservar-les demana molt de diner." I Rudy no era ric per a Anna ni per a les amigues d'Anna. El *nanet estimat*, de Denver, en canvi, devia ésser-ho.

Començà a filosofar trobant, en l'exercici de les seves facultats mentals, un pal·liatiu al malestar del seu cos. El diner ho explicava tot; les noies el manejaven lliurement avui dia i per això feien el que volien. Podien venir a Nova-York amb una senyora de companyia que no passava d'ésser persona pagada i que, per consegüent, no comptava. I, essent a Nova-York, els interessava de veure i conèixer la ciutat. Soles, no podien. I, amb una senyora de companyia al costat, haurien fet un paper deslluït, ensems que s'haurien ensopit de veres. Els feia falta un jove de bona presència, que sabés vestir i fos amable. Si, de més a més, els feia l'amor; i bé, què ? Cap conseqüència no era ja de témer. A cada cantonada hi havia la farmàcia que els brindava la més gran seguretat.

Rudy sentia al seu entorn tot de veus femenines: "I doncs? Temps era temps en què vosaltres, homes, pagàveu el gaiter i triàveu la tonada; ara som nosaltres que tenim les butxaques plenes, i és la nostra hora."

Rudy havia sentit parlar del mariner amb una noia a cada port; ara es tractava de la debutant amb un *gigolo* a cada ciutat on hi havia clubs de nit, teatres, sales de joc i altres diversions cares.

I bé, si tal és el joc, aprèn-lo de jugar i no siguis ximple. Rudy llançaria al vent la seva pena; no mancaven pas noies que sabessin, com Marie Prince, el que es venia a la farmàcia de la cantonada. El cançoner dels clubs de nit abundava de cants on era qüestió d'abelles i papallones que volaven de flor en flor; de tramvies que es seguien l'un a l'altre; de taxis que tornaven a omplir-se així que quedaven buits.

Però aquella manera cínica de parlar-se no aconseguia pas que Rudy Messer es sentís feliç. S'havia imaginat que amava Marie. S'havia imaginat, l'infeliç!, poder compartir amb ella i, per sempre, els èxtasis d'aquell vespre, sense pensar que ella vivia a Denver i que ell estava encadenat pel negoci, a Nova-York; sense pensar que ella podia gastar, cada nit, allò que ell gastava en un mes, i encara! Rudy havia murmurat a l'orella de la noia tota la seva humil devoció, li havia fet ofrena de tota la seva poesia interna. La sofrença i la ràbia tornaren a apoderar-se d'ell i s'oblidà de cercar consol en una altra dona; no veia les siluetes fortuïtes que el creuaven ni sentia el murmuri de llurs mots que s'adreçaven al seu desig.

CAPÍTOL SEGON

LA POLICIA

Caminant a l'atzar pels carrers de Nova-York, perdut en debats filosòfics, hom travessa, sense adonar-se'n, districtes de tota mena: magatzems, comerç al detall, hotels de primer ordre, cases particulars, grans blocs de cases de lloguer, i botigues modestes sempre plenes de gent, on els pobres es forneixen. Fins a primeres hores de matinada hi veureu clients que surten a les portes per mirar, amb expressió entre envejosa i malèvola, un xicot amb escarpins de xarol, pantalons negres amb trenzilla de seda tot al llarg dels carnals, jaqueta de fil blanc, del darrer tall, i corbata blanca, símbol místic de l'elegància.

Però ningú no digué res a Rudy ni el molestà. Caminà fins que els primers tints de l'albaicoloriren el cel i els lleters començaren a sortir amb llurs carrets plens de botelles. Llavors semblà haver arribat al final del seu camí; era al riu. A l'altra banda de carrer s'obrien una mena de túnels que duïen als molls. La major part d'aquests túnels eren foscos, però n'hi havia un de profusament il·luminat i, al fons, es distingia la proa d'un vaixell. Es veia molt de tràfic; era evident que es procedia a la càrrega d'un vapor que deuria salpar a matinada.

Rudy s'aturà i mentre pensava si es decidiria per tombar a la dreta o a l'esquerra, sentí crits que venien del moll. Esgarips de dolor sorgien d'en mig del fort brogit. Es preguntà: "¿Un foc?", i, de seguida: "Un accident?" Anà vers el lloc d'on venien les veus, però al seu pas normal, sense córrer; perquè, quan

hom es sent el cor trencat, és difícil d'assumir un massa prompte interès per la vida.

En embocar l'entrada del moll, dos homes li passaren pel costat, corrent, i es digué si potser eren lladres. Però el tumult continuava i veié al fons, a la claror dels llums del sostre, tot de gent que avançava en grup compacte i cridava. Per damunt de llurs caps feien voleiar banderes i duien, també, algunes pancartes. Quan fou més a la vora veié com la multitud es dispersava i una mitja dotzena d'homes i dues o tres dones corrien cap a ell. La policia donava una càrrega, brandant llurs porres.

Rudy s'aturà i deixà passar els fugitius. Llavors veié venir un altre home, un minyó, pàllid, prim i mal vestit. Als seus ulls s'hi llegia el terror i un policia corpulent l'estalonava quasi. Rudy pogué presenciar com el policia alçava la porra i la descarregava sobre la testa del xicot, que caigué fet un fardell.

El policia s'aturà; acabava d'adonar-se de Rudy. Hi hagué un moment de suspensió angoixosa mentre contemplava aquella nova aparició. Però, sortosament, per a Rudy, el seu vestit d'etiqueta era impecable: semblava com si tot just acabés de baixar d'un taxi, o com si eixís d'un anunci de modes. De més a més, Rudy, en lloc de posar-se a córrer, alçà un dit, en una mena de salutació: "Bon dia." El policia no li respongué, però girà cua i tornà a córrer cap al lloc del tumult.

II

Rudy s'acostà al caigut i s'inclinà sobre d'ell. La sang li rajava d'un trenc que tenia al cap i es queixava amb veu feble. Rudy provà d'alçar-li la testa — acció imprudent, perquè les jaquetes blanques, d'etiqueta, o bé han d'ésser immaculades o no tenen raó d'ésser. — Però, així i tot, Rudy tractà d'incorporar el minyó, i quan veié que no tenia coneixença ni podia posar-se dempeus, l'agafà per les espatlles i l'arreconà al mur, a fi que no li fessin mal si hi havia una nova irrupció de fugitius. Rudy es tragué el seu mocador net i el lligà al cap de la víctima però,

veient que no arribava, es descordà, va treure's els calçotets i els féu a trossos, conjuminant, com pogué, un embenament el més adequat a les circumstàncies.

Entretant els manifestants havien estat dispersats, llurs banderes i pancartes llançades al riu, i mitja dotzena de policies feien la guàrdia al vaixell. El malalt de Rudy continuava sense coneixença i mig cec a causa de la sang que tenia als ulls. Rudy volgué cridar una ambulància, però l'altre li murmurà: No! no; per favor! Pogué dir, amb dificultat: Els policies em durien a la presó i allà us claven una llisada, sabeu.

Rudy, doncs, continuà assegut. Al cap d'una estona, ajudà el minyó a posar-se dret i, sostenint-lo per sota l'espatlla, s'adreçaren cap al carrer. A l'entrada del túnel hi havia una parella de policies que, però, semblaven haver perdut tot interès quant a la víctima de llurs porres. O potser pensaren que Rudy, amb la seva jaqueta blanca, era un oficial d'ambulància o un camarer del vaixell. Ells, en tot cas, eren allà per impedir que la gent entrés, no que sortís.

III

Els dos joves travessaren el carrer i Rudy vigilava el pas d'un taxi. Però, de taxis, no se'n troben gaires per aquells voltants de moll, a les cinc del matí. El ferit es sentia molt feble i s'assegueren als graons d'una casa.

Era ja ben clar i Rudy inspeccionà, ara, el seu company. No tenia més enllà de divuit anys i, fàcilment, s'endevinava que era jueu. Es veia que no anava massa ben menjat i els seus vestits traïen un ús molt antic; potser no havia estat ell, llur primer propietari. No duia corbata i tenia la camisa tota estripada. Si a això afegim que anava tot brut de sang, comprendrem que el quadre no era dels més atraients. Rudy s'adonà de taques de sang en la seva pròpia jaqueta i es digué que l'aventura agreujaria el seu pressupost, curtejant d'ordinari.

El petit jueu ja es trobava en disposició de poder parlar i

començà per llançar una sèrie d'improperis contra el llinatge dels policies. Rudy volgué saber a què responia la manifestació dissolta, i el noi li explicà que es volia impedir la càrrega del vaixell.

— Es tracta d'una vaga? — preguntà Rudy.

— Volfem que vinguessin els estivadors. Embarquen municions per als rebels espanyols.

Aquella explicació no digué gaire res a Rudy Messer. Havia llegit que havia esclatat una guerra a Espanya; sabia que el país tenia un govern i que d'altres volien enderrocar-lo; però això solia passar sovint, a Espanya, i també en altres països, i què importava, després de tot, a la gent de Nova York? Ho preguntà, i la resposta fou:

— Volem ajudar un govern popular.

— Sou espanyol? — inquirí Rudy; i l'altre li contestà que era socialista. L'aclariment tampoc no ho resultà prou per a un americà que encara freqüentava la universitat.

— ■ Es tracta d'un govern socialista?

— No, cap govern socialista; un govern popular; un govern democràtic; i no podem permetre que el feixisme el destrueixi.

•— Però, permeteu-me — digué Rudy; — penseu que serà de cap ajuda al govern espanyol que vós us feu badar el cap a Nova-York?

— Els treballadors hem de protestar; els treballadors de tot el món, en protesten.

— Però, què se'n treu? — Crida l'atenció dels altres obrers. Els recorda el que passa i la significació de la cosa. Serveix de publicitat.

— Però si el que voleu és publicitat, per què, en lloc de fugir, no us deixàveu arrestar? — La pregunta era cruel, però bé que Rudy, en la seva innocència, no s'ho hagués proposat. — He perdut la serenitat — confessà el xicot. — Estic avergonyit de mi mateix.

— ¿Voleu dir que, realment, us havíeu d'haver quedat i fer-vos matar? — Rudy estava desconcertat.

con-

— No es fan matar, a Espanya, els treballadors? — testà l'altre. — I no fugen pas.

— Alguna vegada, sí — digué Rudy; — ho he llegit als diaris, almenys.

— Bé, potser sí, alguna vegada; però després tornen a la lluita, i amb més braó. — En dir aquests mots s'alçà i semblà com si volgués tornar-se'n als molls. Rudy no pogué estar-se de riure. Espereu — digué, bo i agafant d'xicot per la mà niga. — Us quedarà prou temps. Ara val més que procureu guarir-vos el trauc que us han fet al cap.

IV

— On viviu? — preguntà a la poca estona el jove vestit d'etiqueta. I el que anava cobert de parracs li donà l'adreça d'una casa de veïnat, no gaire lluny. — Ja em veig capaç de caminar, ara — digué. Però Rudy replicà: — Oh, no! Cal fer-vos cosir aquest trauc, de pressa. Aquesta ferida podria tenir males conseqüències.

Estava decidit a dur a terme el que havia començat. Aquell "brivall" (com Rudy l'anomenava pels seus dintres) tenia un no sé què d'estranyament atractiu. Es deia Izzy Bloch i, en l'actualitat, no treballava. Percebia tres dòlars la setmana del comitè de socors als sense feina i vivia en companyia del seu pare, un vell operari trauc, acollit igualment al comitè de socors. I amb tot això, es creia amb el deure d'haver de contribuir a canviar la història del món!

Quan Rudy li expressà la seva sorpresa, l'altre semblà molest i digué: — Vós, bé teniu ideals.

Pensant, després, en aquelles paraules, Rudy es confessava que li hauria estat molt difícil de formular els seus ideals, si és que en tenia. El que desitjava era viure bé; i, naturalment, això implicava anar net, ben vestit i fer goig; implicava freqüentar la bona societat i ésser-ne ben vist. Implicava encara, en el seu subconscient, la determinació de fer una fortuna; però bé que no s'hagués aturat mai a preguntar-se com. Del que

estava segur, però, és de no haver-se forjat mai l'ideal de canviar la història del món ni tan solament de posar remei a cap de les seves moltes injustícies.

Rudy Messer, ros, alt, exemplar esplèndid de la raça nòrdica, mirava aquell petit "jueu" — la seva mateixa antítesi, — com si es tractés d'una mostra d'un museu de rareses. Hi havia un fort prejudici contra els jueus als cercles freqüentats per Rudy, prejudici que ell hauria compartit sense ni pensar-hi. I ara s'interessava per aquest, i per descobrir com era.

Seien damunt d'uns graons i els obrers que passaven, camí del treball, s'aturaven a contemplar-los, però ells no es preocupaven d'explicar la incongruència de llurs vestits, amb taques de sang. Rudy volgué saber si tots els socialistes pensaven com Izzy, o si ell tenia idees pròpies. Izzy li explicà que mentre un obrer sol no tenia cap força, la unió dels obrers fóra prou a deturar tota guerra i a implantar al món uns nous ideals de justícia.

— Voleu dir, com feren a Rússia? — preguntà Rudy. I s'estranyà de veure que Izzy no aprovava Rússia o, almenys, la totalitat del que s'havia fet a Rússia. Pel que semblava, Izzy era difícil d'aconterar; trobava objeccions a totes les dictadures, a qualsevol limitació de la llibertat; es proposava de canviar el món per mitjà dels procediments més considerats i més cortesos. Rudy pensava, i no s'abstingué de declarar-ho, que si ell estigués al lloc d'Izzy, sense feina i amb solament tres dòlars la setmana, el que voldria seria canviar les coses per qualsevol mètode, mentre fos ràpid.

La mateixa claror del dia que havia permès a Rudy de fer-se càrrec de l'aspecte desnutrit i pobre d'Izzy, permeté a Izzy de considerar l'impecable vestit d'etiqueta de Rudy, les seves galtes rosades i les seves mans fines i blanques. Digué: — Vet aquí com parlen tots els rics. Esteu acostumats a fer la vostra.

— No en sóc, de ric — s'afanyà a assegurar-li, Rudy. I l'altre replicà: — Tots dieu el mateix, també. Es clar; tots podríeu ésser-ne més.

"Es llest, el menut", es digué Rudy a si mateix. I conti-

nuà pensant: "Tots són així. I és natural; com s'ho farien, si no, per sobreviure?"

— Si un ric entra al moviment radical — seguí explicant l'esparracat filòsof, — el veureu llançar-se sempre a les extremes esquerres. No pot suportar l'espera.

— Us agradaria que entrés al moviment radical, jo?, preguntà Rudy, com bromejant. I l'altre digué: Hi entrariéu, si us aturàveu a considerar seriosament les coses.

— Què us ho fa pensar?

— La vostra manera de comportar-vos amb els policies i la manera d'estar assegut ací, al meu costat, i de parlar-me.

— Val més que m'afanyi a cercar un taxi — digué, rient, el jove de la bona societat.

V

Quan obriren la farmàcia de la cantonada, Rudy hi entrà a telefonar per un taxi. Portà el seu company al consultori mèdic més proper, on li feren uns punts de sutura al cap i, després, l'acompanyà a casa seva, ajudant-lo a pujar les moltes escales fins a una cambra desmantellada i mig fosca, sense cap catifa a terra i a penes quatre mobles desmanegats. El pare Bloch, un home prematurament envellit, la presa d'una malaltia esgotadora, jeia en un catre. En veure entrar el seu fill, llançà un crit i provà d'incorporar-se. Izzy digué, ràpidament: — No és res, Pap; un policia m'ha badat el cap, però no és res d'importància. — Per provar-li-ho, es desféu del braç de Rudy i, tot sol, anà a assegurar-se als peus del catre i contà al seu pare l'esdevingut.

Tots dos estaven molt emocionats; grosses llàgrimes lliscaven per les galtes del vell mentre el jove relatava la seva història. Rudy recordà haver sentit dir, no sabia on, que els jueus tenien un fort sentiment de família. "Es veu que estan molt compenetrats", es digué. "Quina manera de prendre's, a cor, les coses!"

Ara el vell es desfeia per demostrar el seu agraïment a Rudy,

i Rudy es sentia cohibit per un elogi que no es creia merèixer. Descobrí que aquell antic operari trauer era un home de gran sensibilitat; els seus trets, cansats i nobles, li encomanaven un aspecte de santedat i els mots que usava, per bé que pronunciats amb accent estranger, traïen l'home culte. Era fàcil d'en-devinar d'on provenien els "ideals" d'Izzy.

Rudy insistí en què no havia fet res que valgués la pena, però llavors l'altre s'adonà de les taques de sang de la seva jaqueta i en semblà tan trasbalsat com de les ferides del seu fill. Digué que tenien un producte molt bo per a les taques i Rudy va haver de treure's la jaqueta i metre que el vell, malalt com estava i amb tos, s'assegués al llit i procedís a l'operació de neteja. Però l'operació no reeixí del tot i el vell n'estigué desolat.

Izzy explicà que Rudy no comprenia la importància de la lluita que s'estava menant a Espanya, ni el perquè de la intervenció a favor, dels socialistes. Això féu que "Pap" es llançés a una dissertació. Era un vell militant, digué, i havia estat empresonat, a Polònia, abans de la guerra; les col·lisions amb la policia no li eren cap novetat. Fou un membre actiu del partit, a Nova-York, mentre li ho permeté la seva salut i s'hauria estès, davant del seu jove visitant, en una completa exposició de les teories de la lluita de classes, si no li ho hagués vedat el seu sentiment de l'oportunitat i un excés de tacte.

Rudy no pogué reprimir un badall que, però, tractà de dissimular, cortesament, girant el cap. El vell va adonar-se'n — Esteu cansat! — digué.

— Fa més de vint-i-quatre hores que no he dormit — explicà Rudy. — Me n'he d'anar a casa. — Però casa seva era molt lluny i, de sobte, tingué consciència de com el seu vestit d'etiqueta resultava xocant, en ple dia. — Hauré d'agafar un altre taxi — digué.

— Per què no us quedeu a dormir, ací? — suggerí Izzy, amb timidesa. — En aquesta cambra hi ha un llit gran (I assenyallava una porta del fons); no és que sigui massa bo, però us asseguro que no hi ha xinxes.

Rudy va mirar el llit, que era en una habitació fosca, en el

sentit tècnic del mot; o sigui, que mancava de finestra. El xicot ignorava les estadístiques referents a l'estatge i no sabia que hi havia dues centes mil cambres semblants a aquella, en les cases de veïnat de Nova-York. Izzy encengué un braç de gas i Rudy pogué veure que el llit no tenia llençols i sí, solament, un parell de flassades grises que no havien estat rentades de molts anys. El conjunt no era massa invítador, però Rudy estava realment cansat i, de més a més, era cortès. Digué, doncs: — Vós necessiteu tant de descans com jo mateix. Dormiré ací, si vós compartiu el llit amb mi.

I així ho feren. Rudy era jove i havia aconseguit de foragitar del seu pensament i del seu cor la imatge de Marie Prince. Es tragué les sabates de xarol i els pantalons, negres, enribe-tats i, un o dos minuts després, dormia com un soc.

VI

Estranya sensació la de quan obrí els ulls en aquell forat negre, amb tuf de reclòs, i algú estirat prop seu, que es removia i es queixava! Hagué de concentrar-se un moment per recordar el que havia passat. Escoltà Izzy, que semblava debatre's en un malson i tractà d'alçar-se sense desvetllar el seu amic, però l'altre llançà un crit i s'incorporà: somiava que un piquet de policies li corrien darrera, brandant llurs porres.

Era el moment de prova, per a Izzy; l'hora que posa al descobert el tremp de les ànimes dels herois i dels màrtirs. El xicot gemegava i es planyia amargament i el seu pobre pare trencà també en lamentacions.

Rudy comprengué que es trobava en mig de gent pròdiga de llurs emocions; les seves idees àries sobre la dignitat i la contenció no pogueren per menys de sentir-se ofeses, però la cosa l'interessava ensems que el divertia. Hi havia, a Nova-York, un o dos milions de jueus i bé valia la pena de conèixer-los una mica.

El wàter era al replà de l'escala i també una pica amb aigua corrent, Rudy hi anà a cercar-se'n un gerro, puix que els seus

dos hostes, amb la més bona voluntat del món, no estaven en estat de servir-lo. En descobrir que no hi havia llet per al cafè, endossà el seu vestit d'etiqueta i es precipità escales avall. A la poca estona tornava amb un munt d'embotits que a aquella pobra gent els semblà capaç per a treure el ventre de pena. durant una setmana. Rudy es veia en el paper de Van Bibber. en una fi de capítol, i l'agraïment dels seus nous amics recordava les expressions d'alguns dels psalms de David.

El paquet de patates, tallades a rodanxes, que feia part de l'esmorzar, anava embolicat en un paper impermeable que deia: "Productes Messer i Fills." Rudy digué, assenyalant-lo amb un somriure: — Estalviem la cuinera. I explicà que Messer era un oncle seu i, els fills, uns seus cosins. — Treballo per compte de la casa. És una manera que tinc de subvenir les meves necessitats durant els mesos d'estiu.

--Avui, el treball no us matarà pas — féu Izzy, que no podia estar-se de considerar, amb una certa ironia, la suposada activitat dels rics, fins en el moment en què s'afanyava a enllestir llurs patates.

—■ Pitjor per a mi — respongué l'altre. — Treballo a comissió ; si no treballo, no menjo. Vaig ésser prou beneït per engrescar-me amb una noia, ahir vespre, i vaig gastar-hi prou per anar-ne geperut un mes. Mai no s'hauria atrevit a parlar dels seus afers particulars, sense el mal exemple dels altres.

— Tants diners es poden fer venent patates a rodanxes ? — preguntà el vell Joseph, amb una lleugera insinuació d'esperança a la veu.

— Preparen tota mena de productes alimentaris — digué Rudy. — Tenen una gran factoria a Yorkville, el districte dels alemanys, i fan tot allò que els bons alemanys acostumen a menjar.

—■ Si és així, no hi ha dubte que guanyaran molt!

—• Cert que hi ha un marge molt gran entre el preu dels materials i el que costen llurs productes; però no tot és ganància. És un negoci que té molta competència i se'n van molts diners amb anuncis i comissions. Tenen una dotzena d'agents que.

corren tot el dia en cotxe, fent propaganda i vetllant perquè llurs clients no els oblidin.

— Ah, les falles del capitalisme! — exclamà el vell jueu.— Tot això ho abolirà una bona organització de la producció i la distribució.

— Per l'amor de Déu, no m'abolii! — digué Rudy. — ¿ Com s'ho faria el meu oncle per a procurar-me una altra manera ho norable de guanyar-me la vida, durant les vacances d'estiu?

CAPÍTOL TERCER

LA FAMÍLIA

I

Rudy prengué un taxi i arribà feliçment al seu piset, que compartia amb un amic, estudiant. Aquest amic estava actualment de viatge al camp, tractant de col·locar a les dones dels grangers, una col·lecció d'"Oracions d'Americans Il·lustres", enquadernada en verd o vermell, segons els gustos. Rudy, doncs, no hagué de donar cap explicació; prengué un bany, s'afaità i es canvià la roba. Aquella nit l'esperaven a sopar a casa el seu oncle Hermann.

La casa de la família Messer era al Districte vuitè, Est, el barri elegant d'una generació anterior, en l'actualitat, però, envaït per la classe mitja. Es trobava entre una sastreria i un cafè, que, en els seus bons temps, havia estat coneguda tribuna oratòria. Però el vell Hermann era tossut; la casa convenia al seu negoci, perquè era molt gran; hi havia viscut, d'ençà que era un noi; els seus amics l'hi sabien, i no volia moure-se'n.

La família es reunia cada dijous, a l'hora de sopar i després els homes es retiraven a la biblioteca i discutien, tot fumant, les qüestions referents al negoci: l'estat de comptes de Heinzmann, les possibilitats d'una nova varietat de conserves, la petició d'augment de jornal dels embaladors. D'allò en deien "la conferència", i el vell no consentia a passar-la mai per alt, de manera que, amb els anys, havia esdevingut una mena de ritual. Rudy era un dels tres nebots que hi assistien i se'ls demanava que ho tinguessin ensems com un deure i un honor. Hi explicava el que deien els clients, hi exposava noves idees, si és que en.

tenia, i s'hi preparava per a una futura responsabilitat efectiva que era sobreentès que assumiria a la casa, així que sortís de la universitat de Colúmbia.

El pare Messer seia a cap de taula i volia que tot es fes a la moda antiga; cap nova introducció als vells mètodes de família, mentre ell pogués evitar-ho. Es servia el menjar en grans plates que es deixaven damunt la taula. El menjar era abundant: plats sòlids i de substància, a la faisó alemanya, amb salses dolces i àcides; carns fumades i salades; embotits; tots els productes de Messer i Fills que, amb l'ús que en feien a llur taula, donaven fe de la confiança que els mereixien els ingredients que els integraven. Hi havia enormes pastissos de carn, de peix, de caça i tot regat abundantment amb vins i cervesa.

Com a resultat d'aquesta dieta, el vell Hermann Messer anava feixuc i esdevenia més i més gros; les galtes li penjaven; li queien els cabells; però no perdia mai el seu apetit. Li agradava parlar del menjar i forçava els seus hostes a repetir de cada plat amb bromes que la seva família sabia ja de memòria. Si els invitats eren alemanys, els instava a preservar la glòria de llur pàtria; si eren americans, els deia que els alemanys conqueririen el món a causa de llur apetit, superior.

A la dreta de Hermann seia el seu fill gran, Friedrich, dit Fritz. Tenia sis anys més que Rudy i era ja casat, havent contribuït amb tres nous membres a l'esplet de la bella raça ària. Vivia a Catskill i baixava diàriament a l'oficina, en moto. Era un home actiu i pràctic, que sabia molt bé què volia i en què creia: abans que res, creia en la casa Messer on procurava, cada dia més, substituir el seu pare, vell i cansat.

Davant d'ell seia el germà petit, Ernie, que havia estat la joguina, el nen aviciat de la família i pertanyia a un club de botxes i també a la *schuetzenverein*. Darrerament s'havia deixat absorbir pel que passava a Alemanya i s'havia fet soci de la "Brown House", per ajudar a la causa dels seus antecessors. Ernie era aviador i tenia un aeroplà de propietat. Quan venia a la "conferència" acabava d'arribar de Bar Harbor, de Thousand Islands, o qui sap de quin lloc remot on havia anat a trobar la seva amigueta.,

Rudy seia al costat d'Ernie i enfront d'Anna, la filla de la casa. Com tots els Messer, Anna era alta, cepada, amb ulls blaus i cabells color de mel. Tenia un any menys que Rudy, però es considerava molt més experta en les coses del món i, donant-li consells, agafava sovint aires maternals amb ell. Era freda i molt senyora de si mateixa; els homes enfollien per ella, però a ella segurament que mai cap passió no li faria perdre de vista les seves conveniències.

II

— T doncs, Rudy — digué la cosina Anna, — no vas anar gaire lluny, amb Marie Prince!

Una insinuació ben pròpia d'ella, i, després d'aquells mots, res més, a no ésser el seu somriure mofeta, però no massa maligne; un somriure subtil, de persona entesa en els tripijocs del món. Marie li havia dit alguna cosa; li ho havia, però, dit tot? Qui sap!; amb aquestes noies modernes és molt difícil de poder assegurar res, s'havien aliat en contra dels homes — una lliga de sapadores d'or.

— Recordes el que vaig dir-te, Rudy ? Una bella figura basta per a guanyar-les, però, per a conservar-les, cal ésser ric!— Sí, Rudy ho recordava, però li semblà poc delicat que li ho fes present, justament llavors. N'hi havia prou amb què Marie fos una "perduda", sense que ho anés a contar a la seva cosina, i sense que ambdues s'ho prenguessin encara a broma.

¿ Quina mena d'experiència hi havia darrera l'afectada fredor de la seva cosina ? ¿ Fins on arribava amb els caps calents que se la'n duïen, d'ací i d'allà?

Rudy s'ho preguntava sovint, però no en sabia mai res. Ara Anna acabava de prometre's amb un oficial alemany vingut per una temporada, un jove amb monocle, una ampla cicatriu, guanyada en duel, a la galta i un "von" davant del seu cognom. No hi havia dubte que observaria un comportament correcte i que, més que mai, es guardaria les coses per a ella sola.

— Què, Rudy ja s'ha deixat tornar a trencar el cor ? — pre-

guntà Ernie; i tots esclataren a riure; un riure escandalós i gras. Rudy estava furiós, però es guardà bé de deixar-los-ho conèixer, perquè llavors sí que llurs rialles haurien estat interminables. No és que es proposessin d'ésser-li desagradables; és que eren una mica obtusos i insensibles a certes gradacions de la delicadesa. Rudy ho sabia, de temps, i procurava defugir llurs bromes.

— A les noies els agrada de creure que han aconseguit de trencar-nos el cor! — digué, bo i fitant, als ulls, la seva cosina Anna i retornant-li el seu somriure burlaner. Que anés a explicar-ho a la seva alegre amigueta Marie!

— Ah, mainada, quina manera teniu de parlar de l'amor!— exclamà la tia Gretchen que seia en un cap de taula, presidint una gran plata encimbellada de tallarines. Rudy creuà un altre ràpid somriure amb la seva cosina, però aquest era un somriure de bona entesa. Si algú havia d'endevinar llurs segones intencions o llurs persaments secrets, a ben segur que no fóra mai la refiada *hausfrau* de la família Messer, tan feta a l'antiga. Si els nois i les noies no s'entenien, s'entenien molt menys, encara, els vells i els joves!

III

El pare de Rudy havia estat el germà més petit de Hermann Messer i havia mort de resultes de l'epidèmia de grip que seguí a la guerra mundial. Hermann era tutor de Rudy, la fortuna del qual, no gaire grossa, sofrí encara una reducció d'importància a causa de la inflació alemanya i de dues crisis successives als Estats Units. El vell oncle procurà salvar-li tot el possible, que no fou molt. De totes maneres, això, i unes quantes accions en el negoci familiar, permetien a Rudy de seguir els seus estudis universitaris.

Després de deu anys de viduesa, la mare de Rudy havia decidit tornar-se a casar, i una nit que ella i el seu futur anaven amb auto, sofriren un accident que els ocasionà la mort. Rudy visqué, des de llavors, a casa del seu oncle i hi restà fins que,

en matricular-se, a Colúmbia, es cercà un allotjament vora el col·legi.

Del seu record, que Rudy havia estat un "parent pobre" i, per a ell, això significava molt més del que el seu oncle i cosins poguessin mai suposar. Els Messer eren generosos i bons, a llur manera; si l'ofenien, era sense proposar-s'ho i sense que ni tan sols se n'adonessin. El fet de la pobresa de Rudy, automàticament, el situava en una esfera a part i l'obligava a portar una vida diferent de la llur; ¿ com podia ésser que no ho comprenguéssim? Fritz i Ernie i Anna tingueren cada u el seu cotxe, de molt joves; però Rudy, si mai volia sortir-hi, l'havia de manllevar a algun d'ells — almenys fins que n'hagué de menester per al negoci. Fins llavors, però, si hi sortia d'excursió, passaria per malgastador o per pròdig. — Ernie podia pilotar un aeroplà, però no se li acudiria mai d'invitar Rudy a aprendre de maniobrar-lo.

Hom pot passar-se de luxes, però hi ha altres coses difícils de tolerar. El sol fet d'ésser pobre us posa a sobre un segell d'indignitat, quan es tracta de persones que, com els Messer, donen un valor tan extraordinari al diner. Per exemple, es creien autoritzats a tota mena de crítiques, i a certes suggestions, que quasi eren manaments. Si Ernie es comprava un tall per a un vestit i després decidia que la mostra no era prou del seu gust, el donava a Rudy; i hauria estat considerat com una ofensa que a Rudy li arribés a desplaure la roba. Rudy els acompanyava en llurs viatges perquè formava part de la família, però se l'enviava per comissions o bé se li deia el que havia de fer. Se l'invitava als balls, sempre a causa de la solidaritat familiar, però havia d'agrair-ho carregant amb alguna noia massa grassa o massa totxa per als altres.

Els Messer no eren, ni molt menys, cap excepció. Al contrari, a Rudy li semblava que tota la societat eren altres tants Messer. Gent cordial i robusta, no vivint sinó de coses materials: la bona taula, els bons vins, les llars confortables, els comptes corrents ben proveïts. Vet aquí el terme de llurs preocupacions i de totes llurs converses. Si teníeu això, éreu una persona important; si no ho teníeu, éreu un objecte de caritat. Rudy era

tractat amb gentilesa per aquesta classe de gent perquè era jove i comptaven que sortiria del no-res i que "es faria valer", molt aviat.

Messer i Fills eren una fortalesa d'aquest materialisme; llur negoci descansava sobre base sòlida, segons tothom, i eren mirats amb respecte i enveja alhora. Els temps difícils podien fer-los sorollar, però mai aterrar-los: la gent menjaria sempre i els alemanys de Yorkville, de Jersey City, de Hoboken i de Wel-hawken, consumirien la mena de productes que Messer i Fills preparaven, tenint en compte, precisament, llurs gustos.

Posseïen una admirable màquina de fer diners, de la qual es pot dir que estaven pendents. Vigilaven, amb atenció, tots els seus registres; professaven un amor particular a cada un dels seus mecanismes, i no descuraven cap d'aquells que contribuïen a posar-la en moviment. Una vegada a l'any s'invitava a sopar els qui tenien part a la casa, per bé que llurs mullers fossin insulsos i cruelment retallades, a llur sortida; els clients principals eren degudament obsequiats i adulats, i, als obrers, se'ls donava un doble sou per Nadal i se'ls convidava a un *picnic* cada Quatre de Juliol. El més petit detall del negoci tenia la seva importància i conserves i peus de porc i *sauerkraut* i amanida d'anxoves i patata i arengs fumats i *zweiback*, eren coses de què hom parlava i que hom considerava seriosament durant hores.

IV

Anna Messer tenia vint-i-un anys i era bonica i atraient, un dels "esquers" de la colònia alemanya. Es donava aires de gran princesa però, en el fons, no era tan materialista com poguéssim ésser-ho el seu pare? Rudy havia assistit a la seva presentació en societat, i a la complicació d'uns tals preparatius: les robes encisadores i etèries, escampades damunt del llit; els innumbrables rams d'esplèndides flors d'hivernacle; les tones de menjar; els timbres trucant del matí al vespre; el servei, amb un pam de llengua fora de la boca. ¿ Oblidà Anna, un sol moment, que tota aquella glòria la devia als productes Messer i Fills? Probable-

ment, no; i quan aconsellava el seu cosí sobre la manera de treure profit del seu físic avantatjós, procurant-se una muller que algun dia fos castellana d'una semblant fortalesa familiar, qui sap si no pensava en la possibilitat que així brindava, a Rudy, de poder oferir, més tard, a les seves filles, una entrada al món, digna de la d'ella. Quan Anna volia mostrar-se bona amb el seu cosí, li presentava riques hereves, i procurava suavitzar les seves tristes condicions d'orfe.

Rudy no s'havia formulat mai aquests pensaments; dormien en el seu subconscient i, en veritat, més que no pensaments, eren sensacions. Sensacions que l'havien portat a no demanar mai cap favor als seus cosins a no deixar-los endevinar quan havien ferit els seus sentiments. Sabia que no podien canviar; eren semblants a un exèrcit que defensava un castell contra els invasors. S'esforçà a ésser sempre cortès i amable i a guardar-se, per a ell, els seus maldecaps.

Anà a la universitat i allà aprengué d'interessar-se per coses que no tenien res que veure amb el menjar i els seus mercats. L'oncle Hermann, des del seu punt de vista, havia tingut raó de dir al seu nebot que els quatre anys que passaria a Colúmbia, foren quatre anys perduts; però Rudy insistí i aconseguí fer la seva amb el resultat, per a ell encara desconegut, de perdre, cada dia més, el seu sentit de connexió amb el negoci. Se li feia difícil d'escoltar els clients amb atenció, i llurs queixes o llurs elogis el deixaven igualment fred. Es preguntava interiorment si estudiaria per advocat o es dedicaria al periodisme, o, encara, si fóra explorador (el fet era seguir qualsevol d'aquelles professions interessants de què parlen els llibres). Potser la promesa que es cercaria, ell sol, no tindria cap fàbrica, ni tan sols cap cerveseria o botigueta de queviures, però, almenys, no tindria necessitat d'ésser cap "perduda"!

V

Vet aquí una família contenta i satisfeta, voltant una taula ben proveïda de tot. De tant en tant feien alguna observació

que, més que res, semblava un grunyit de plenitud. Però deien que sobrevingui la més petita cosa que sembli atacar llur sentit de la propietat i veureu el canvi que s'opera fen llurs accents mel·liflus. Fritz havia tingut una conversa amb un de llurs caps de secció, que l'havia posat al corrent de l'estat d'ànim de la majoria dels obrers. Hi havia en vistes unes eleccions presidencials i la campanya començà ja a finals d'agost. Tothom parlava de política en lloc de preocupar-se dels seus interessos privats. Un pertorbador de la pau, anomenat Franklin D. Roosevelt, havia excitat el poble amb les amenaces proferides contra els poderosos del país. El cap de secció informà el seu principal que almenys un setanta cinc per cent dels obrers, homes i dones, estaven al costat del perillós President, malgrat ésser, en llur majoria, bons alemanys i, per consegüent, republicans.

—■ Ja no en queden, de bons alemanys, a Amèrica — digué, tristament, el vell Hermann.

— Què es pot esperar d'un president comunista? — féu Anna.

— S'ha provat que no és sinó un instrument dels jueus — aclarí Ernie.

Malgrat ésser sabut que la ràbia precipita a la sang un excés d'adrenalina que retarda considerablement la digestió, els Messer continuaren a combatre el Cap incendiari de llur país d'adopció. L'odiaven, i expressaven llur odi en un llenguatge imatjat. Es tractava d'un socialista, bolxevic i anarquista, tot a la vegada, d'un ateu, un Judas, el partidari de negres i jueus; l'acusaven d'adulteri i encara de coses més terribles, de les quals no podia parlar-se davant de dames. I, en això, la família Messer no era, de cap manera, única; eren, simplement, els rics d'Amèrica, que usaven el llenguatge propi dels rics d'Amèrica, la tardor del 1936.

Llur encarregat els havia fet aquesta pregunta: ¿com pensaven controlar l'actitud política de llurs obrers? El subjecte basava per a ésser el tema de les cogitacions de Messer i Fills, durant moltes setmanes. Era evident que no podien regalar aquells vots a Roosevelt; calia que els treballadors es fessin càrrec que si aquell home era reelegit no hi hauria feina, per a ningú, a Amèrica. — Però hem de mostrar-nos cautes — digué el vell i as-

senyat Hermann. — Diuen que castigaran severament qui tracti d'intimidat els votants.

Rudy no entenia res en política i el tema li resultava pesat. Procurava inhibir-se'n i deixar-lo a la consideració dels seus majors. Però era difícil d'escapar a l'atmosfera d'aquella campanya que us refregaven per la pell a tot moment. Rudy tenia la impressió que F. D. R. s'havia constituït en providència dels sense feina, i què els importava, als rics, si aquells pobres diables es morien de gana? Però Rudy sabia que aquells seus pensaments traïdors no eren per a servir-los a la taula de la seva família.

CAPÍTOL QUART

EL

MÍTING

I

Durant dos dies Rudy portà una vida exemplar. La seva consciència l'acusava i, més encara, el seu portamonedes. Corregué la ciutat d'una banda a l'altra, en metro, cantant les excel·lències dels productes Messer i, en arribar a casa, al vespre, s'endinsà en la lectura d'una novel·la detectivesca de la biblioteca de préstec, a tres centaus per dia. La literatura és una forma barata d'entreteniment. Beats aquells que saben gaudir-ne!

Però el diumenge és un dia de tedi per a un jove, sobretot a l'estiu, quan tots els seus amics són fora. Rudy pensava que el seu company de cambra hauria arribat, però no es deixà veure; el misteri de la novel·la s'havia ja aclarit i la biblioteca de préstec era closa.

Cap al tard, Rudy començà a pensar en les noies que coneixia. L'una era massa atabaladora; l'altra, massa ensopida; aquesta, massa fàcil; aquella, massa difícil. El cert era que, per bé que Rudy menyspreés Marie, no havia pogut aconseguir de deseixir-se del seu record i la ferida del seu orgull sagnava encara.

Trucaren al telèfon i una veu, amb un lleuger accent estranger, balbucejà: — Bona tarda, Mr. Messer!

— Bona tarda. Qui sou ?

— Jo, Izzy Bloch.

— Oh, Izzy, com us trobeu ?

— Tinc el cap quasi guarit del tot, Mr. Messer.

— No vull que em digueu senyor, Izzy. Em dic Rudy.

— Moltes gràcies. Us he trucat, company Rudy, per fer-vos saber que aquesta nit tenim un míting.

— Teniu?... qui el té?

— El partit, company Rudy. Hi haurà oradors que parlaran del que passa a Espanya. He pensat que potser us agradaria de venir-hi.

Si Izzy hagués trucat cinc minuts més tard, qui sap si Rudy no hauria ja centrat els seus pensaments sobre qualsevol amigueta, estiuellant al camp. Ara, però, es digué que potser fóra interessant de sentir contar coses d'Espanya i de saber, de passada, com era un míting socialista. — Sí, hi vindré — va dir. — Vinc a cercar-vos de seguida i soparem junts, a qualsevol lloc.

— Això no m'agrada tant, company Rudy. Vau desprendre ja massa l'altre dia, per obsequiar-nos.

— No val la pena, Izzy. Si no m'haguéssiu trucat, hauria gastat molt més i per a algú no tan digne.

— Bé, si no es tracta de cap lloc massa car...

— No anirem pas al club de la Volta d'Or, no temeu, i no us caldrà posar-vos corbata blanca, si és això el que us preocupa.

— No en tinc ni de blanca ni de negra, company Rudy.

II

El míting era en un petit local, pels volts de Union Square. Devia haver-hi unes dues-centes o tres-centes persones, la majoria obrers, que duïen llurs vestits dels dies de feina. Eren gent d'aspecte pobre i anodí, però l'ull suspicax de Rudy descobrí, enmig d'ells, alguns tipus que havien popularitzat les caricatures de la "Saturday Evening Post": xicots seriosos, amb ulleres de conxa i cabells llargs, acompanyats de noies, també amb ulleres, però amb cabells curts; alguns vells amb els cabells caient-los per la cara, i algunes dames respectables, d'aire sever i amb talons plans, d'home. Rudy es fixà sobretot amb les dames i decidí que es tractava d'un públic no gens divertit, sinó gris i depriment.

El president de la mesa era un professor jove, molt erudit,

que s'expressava en períodes llargs com Rudy no havia sentit mai fins llavors. Però féu la presentació d'un mariner maquinista, el vaixell del qual es trobava justament a Barcelona, quan la revolta, i que donà detalls interessants dels esdeveniments. Els promotors de la rebel·lió, digué, foren els caps i oficials de l'exèrcit i la tropa els havia seguit, perquè això és el que fa sempre la tropa. A un senyal donat, s'alçaren en tot el territori espanyol i s'apoderaren dels arsenals, les fàbriques d'armes i els edificis oficials.

Però fracassaren a Barcelona, perquè és una ciutat industrial, i quan es donà el crit d'alarma els obrers deixaren llur feina i corregueren a fer barricades als carrers. Es pot dir que no tenien armes, tret d'uns quants revòlvers i fusells. Per la resta, res més que eines de treball: aixes, barres de ferro, magalls, dalles, ganivets, porres i pedres. Així armats, es llançaren damunt dels canons i — el que és més extraordinari — se n'apoderaren i els giraren contra llurs enemics. Al cap de poques hores la ciutat es trobava en mans de les organitzacions obreres! la tropa, tancada en llurs quarters, i un gran nombre d'oficials, morts.

L'orador admetia que hi hagués hagut atrocitats; n'hi havia, ja se sap en tota guerra civil i més, encara, després de segles i segles d'opressió. Quan els rebels prengueren Badajoz, tancarren mil cinc-cents obrers i llurs caps, a la plaça de braus, i els segaren amb metralladores. A Barcelona, els oficials que promogueren l'alçament foren caçats com a rates, de casa en casa, i afusellats on se'ls trobava.

Però les atrocitats dels obrers havien estat exagerades, a posta, per la premsa capitalista del món — això és el que sol passar quan el poble tracta de defensar-se. — No era veritat, afirmà l'orador, que els capellans i les monges fossin matats a l'engròs. Les esglésies incendiades, ho foren, perquè havien estat convertides en arsenals i emprades com a fortalises. La història, tan escampada per Amèrica, de monges arrossegades nues pels carrers de Barcelona, era una mala interpretació d'un atestat que deia haver-se procedit a la detenció i escorcoll de les monges. I hi havia raó de fer-ho, puix que molts sacerdots i

nombre de religioses se n'havien endut tresors i bitllets i joies, amagats en llurs robes. El bisbe de Jaén, que havia estat detingut quan tractava de fugir a l'estranger, se n'anava amb uns quants milions de pessetes en valors de l'Estat, i, naturalment, aquells valors haurien estat venuts, a París, i el seu producte hauria servit per a comprar municions per als feixistes.

III

L'orador, no tan solament havia estat testimoni de l'eclosió de la rebel·lió, sinó que n'havia estudiat les causes, i tractà d'explicar-les. Per a comprendre una tal lluita era necessari de conèixer les forces econòmiques que hi havia sota. Quasi la meitat del territori espanyol pertanyia a l'Església catòlica i les seves rendes servien per a mantenir una horda de paràsits que ensenyaven la superstició a les dones i als infants i havien fet, d'Espanya, un dels països més endarrerits d'ençà del temps de la Inquisició. Quant a l'altra meitat era, en la seva major part, feu de grans terratinents que solien viure a l'estranger, del producte de les suors de llurs pagesos. Els camperols guanyaven un jornal, aproximadament, d'uns nou centaus, i els obrers de ciutat no estaven pas gaire millor. (El que parlava havia vist tres matrimonis que compartien una mateixa cambra, no pas més gran de deu peus quadrats.)

Durant segles, el poble havia batallat contra unes tals condicions. Darrerament, havien fet el que aconsellen de fer tots els conservadors americans: s'havien lliurat a l'evolució, no, a la revolució; havien confiat en els vots, no, en les bales; llurs partits polítics s'havien ajuntat i havien tingut majoria al Parlament. Era fals, com deien molts diaris, que el govern d'Espanya fos un govern "roig"; no hi havia cap comunista ni cap socialista, en aquell govern; era quelcom de semblant al que era la "Nova Dieta" per als Estats Units, i havien volgut implantar, si fa o no fa, unes mateixes mesures.

Però els propietaris i els aristòcrates d'Espanya, així com els grans prelats de l'Església, no podien suportar de veure com

el poder els fugia de les mans, i estaven tan poc disposats a cedir llurs privilegis davant d'una acció legislativa, com ho haurien estat davant de la força física.

Recorregueren, doncs, a la contrarevolució, recolzada per tots els elements reaccionaris del país i, actualment, de tot el món. El poble treballador d'Espanya estava amb el govern, com sabien prou els caps del feixisme; és per això que confiaven amb els mercenaris moros. La religió de Crist defensada i protegida per mahometans!

IV

El segon orador fou una dona, secretària d'un sindicat del ram del vestit. La tasca que li assignà el president fou d'explicar el significat mundial de la guerra espanyola — una tasca molt grossa, per a una dona tan petita. — Estava pàl·lida i tenia una expressió seriosa, duia ulleres i, segons Rudy, mancava de tot *sex appeal*. Anava, de dret, als fets, i no es deixava endur per cap ratxa d'oratória, però el xicot comprengué, aviat, que, veritablement, sabia de què se les havia.

El procés de la competència és un procés en què els grossos es mengen els petits; és obvi, deia la dona, que aquest procés acabarà quan l'últim dels menuts haurà estat menjat. Els rics, d'ara, guanyen tant i els pobres, tan poc, que aquests darrers no poden procurar-se ja els productes de la indústria: vet aquí la causa principal de la "depreciació". La gran indústria es veu obligada a cercar-se mercats a l'estranger, i això porta a la guerra.

També porta al feixisme, assegurà l'orador; últim estadi del capitalisme abans de naufragar dins la mar de les seves contradiccions internes. Quan els capitalistes no poden ja donar feina a llurs obrers i els veuen a punt de revoltar-se i de possessionar-se de les fàbriques, aboleixen la democràcia i instauren una dictadura que els permet de suprimir els treballadors, dins de casa, d'apoderar-se de colònies i de concloure tractats avantatjosos, a l'estranger. El feixisme ha estat definit com "el crim sùmmum del capitalisme".

Els dictadors feixistes desenrotllen una tècnica que ja no és cap secret per a ningú. Comencen per una activa propaganda a altres països, bo i facilitant diners i idees a uns quants grups feixistes. S'hi fomenta la revolta i llavors s'hi envien armes i "voluntaris" a fi d'implantar-hi un nou estat feixista. És el cas d'Espanya i, així que el tinguessin enllestit, la tècnica fóra aplicada a Txecoslovàquia. Després tocaria el torn a Bèlgica, França, Holanda, Suïssa. Una a una, les nacions democràtiques es veurien suprimides.

L'oradora recalca que el feixisme és rapaç per pròpia naturalesa, com el tigre de Bengala; no té altra manera de subsistir.

A Alemanya, a Itàlia i al Japó, la totalitat de les rendes d'estat són invertides en preparatius de guerra; és així com han solucionat el problema de llurs sense feina i si ara aturaven aquesta cursa d'armaments es trobarien sumits dins la fam: i el caos. I el sol procés de l'armament fa la guerra inevitable: enllestits els pertrets, cal anar a la lluita. Si no, esteu perduts, puix que no hi ha res que esdevingui més aviat antiquat i inservible que un aeroplà o un tanc. Retardar la contesa equival a admetre la fallida del vostre programa.

V

Izzy Bloch, propagandista fervent i zelós, havia fet venir el seu novell amic per veure de convertir-lo i a Rudy, que ho endevinà, la cosa li féu molta gràcia. Durant els parlaments el petit jueu estigué sempre frisós, sense poder-se estar quiet a la cadira; no deixà prerdre una sola ocasió d'aplaudir i, de tant en tant, tocava a Rudy, amb el colze, i li murmurava: — Veieu! — o — Això és ben cert! — De vegades, ho era, però Rudy s'hauria estimat més que Izzy li ho hagués deixat descobrir per si sol.

El president anuncià que els oradors estaven disposats a respondre a qualsevol pregunta. La proposta agradà a Rudy i tingué la virtut d'animar-lo just al moment en què començava a estar cansat de massa idees noves i contorbadores. Cal que els oradors estiguin ben possessionats d'ells mateixos i de llurs temes

perquè es prestin a aclarir qualsevol qüestió que se'ls adreci. El xicot s'interessà per veure com aniria l'aventura.

La gent féu moltes preguntes que els foren promptament contestades. S'originaren discussions plenes d'interès; era evident que hi havia diverses opinions entre el públic. S'endevinava que la Rússia soviètica era un subjecte d'apassionada controvèrsia. Un home volgué saber quina part prenia Rússia en la lluita espanyola; un altre preguntà si Rússia no era també una dictadura i si, en aquest cas, no estava al mateix nivell d'Alemanya i d'Itàlia. L'auditori rompé en aplaudiments i rialles. De tant en tant, la proposició d'alguna qüestió impopular alçava murmuris de protesta.

Això continuà durant una mica més d'una hora i Rudy no trobava ja el públic gris ni depriment. Es girava a mirar cada home i cada dona que prenia la paraula i es meravellava de veure com gent d'una aparença vulgar i pobra desplegaven tanta familiaritat amb complicats problemes d'afers mundials que ell havia cregut, fins llavors, reservats a la competència d'erudits o de professors universitaris. Comprenia perfectament que uns obrers d'intel·ligència superior estiguessin en estat d'opinar sobre una qüestió, després d'haver-la estudiada detingudament, però que tot un sector de públic pogués llançar-se a discussions d'aquella mena, fou una descoberta que havia d'operar una revolució en l'ànim del nostre jove estudiant de *Colúmbia College*. Quina humiliació haver de confessar que sabien molt més que no pas ell! De geografia, per exemple: Rudy n'havia estat un mal estudiant, de noi, i, de gran, no pensà mai a remeiar-ho. Durant les classes de literatura i d'història sentia enumerar centenars de llocs — rius; ciutats; muntanyes; escenaris de combats, antics i moderns; conferències de la pau, i tantes altres coses; — però no se li ocorregué mai de cercar aquells llocs al mapa. Sabia que Espanya es destacava, com una protuberància al sud-oest d'Europa; però, Barcelona, posem per cas; era a la Mediterrània o al Mar del Nord? No hauria pogut respondre-hi. El Marroc? Tenia una idea vaga que queia vora el canal de Suez. Fins amb ganes de fer alguna pregunta, ací, no hauria gosat!

VI

A l'altre costat de sala, just enfront de Rudy, seia un xicot d'aspecte molt atractiu: cabell negre ondat, llavis i galtes acolorits, i expressió apassionada. Preguntà sobre els diferents partits polítics i la posició adoptada per cada un d'ells en la crisi de Barcelona. El maquinista de vaixell confessà no saber-ne res i llavors el demandant s'estengué en algunes consideracions sobre la matèria. — És Giuseppe Daniele — murmurà Izzy; i afegí, per a il·lustració del seu amic: — És anarquista.

Rudy sentí desvetllar-se el seu interès. La seva educació havia superat ja l'etapa en què cregué, fermament, que tots els anarquistes tiraven bombes, però, així i tot, tenia la idea que es tractava de gent violenta i perillosa, malgirbada i amb els cabells caient-los per la cara. El rostre d'aquell italià, en canvi, tenia una expressió plàcida, malgrat la seva mirada ardent, com de poeta o de pintor. Anava acompanyat d'una noia bonica i dolça, que Rudy havia remarcat així que prengué seient. Es preguntà si ella, també, fóra anarquista.

Observava moltes de les persones que el voltaven; i Quina mena de vides devien dur i com és que sabessin tant? La majoria eren socialistes i Rudy n'havia sentit contar moltes coses. Els socialistes aspiraven a la supressió de classes. Si volien el govern era per a apoderar-se de tot i repartir-ho tot; i quin desori no se'n seguiria!

Rudy tenia la convicció que els socialistes eren caps calents i gent fallida. Havien estat derrotats en la lluita per l'existència i volien capgirar el joc i començar novament la partida, després de canviar-ne les regles a llur favor. Naturalment, no reeixirien mai en llur empresa i feia ximple d'encoratjar-los o de perdre el temps amb ells; valia més que morissin que no pas que visquessin, i com més aviat la natura fes el seu fet, millor.

Això és el que havien ensenyat a Rudy al col·legi i a la universitat; és clar que no pas amb aquests mots crus, sinó per deducció (l'atmosfera i el to prevalent en tota ensenyança, des de la política a l'economia, passant per la història, la literatura,

l'ètica i la mateixa ciència de la vida). Hi ha una classe superior a la qual pertanyen pel sol fet de passar per la universitat. Si sou sensible, potser que la realitat us sigui dolorosa, però no teniu altre remei que acceptar les lleis de la natura, així com les de la naturalesa humana. No subsisteixen sinó els ben dotats, i és natural; el negoci és governat per la llei de l'oferta i la demanda, i la política i la història són els resultants de l'egoisme innat dels homes. La gent es mengen els uns als altres i el diable s'hi fa un panxó de riure, i això no tan solament a la borsa sinó també al palau de la Societat de Nacions i, finalment, al camp de batalla, on les qüestions es porten per a llur liquidació definitiva.

Així pensava Rudy, d'acord amb l'educació rebuda. I ara es deia que obrava imprudentment deixant-se interessar per aquells individus. No, precisament, perquè no li'n podia pervenir res de bo, ni tampoc perquè cap d'aquells paràsits pogués arrapar-se a la seva vida. Era, simplement, perquè no li agradava d'encoratjar impossibles; perquè no volia que aquells pobres diables creguessin poder reeixir en llurs esforços inútils per a canviar la naturalesa de l'univers. Cert que el món era molt imperfecte i cosa fàcil per als idealistes i els somniadors de proposar-hi innovacions; però si és obvi que no podran mai dur-s'hi a terme, per què malgastar-hi energies ? ¿ No valia més que deixéssiu els infeliços i els vençuts retirar-se, plàcidament, de l'escenari de la vida, que no pas temptar de lligar-los, a vós, pels llaços de la compassió o de l'amistat?

Aquestes eren les reflexions inspirades a Rudy Messer pel seu esperit de bon alumne universitari, ensems que es veia forçat d'admirar la facilitat de pensament dels dos oradors i la justesa de les coses que deien.

VII

El míting acabà, i Izzy es mostrà de seguida impacient per saber els progressos que havia fet el seu proselitisme. Abans mateix d'alçar-se de llurs seients, preguntà: — ¿ I bé, què us ha

semblat? — Rudy, dissimulant una consciència culpable, féu, amb un somriure: — Tindrem temps de discutir-ho.

Ensems que ells, el jove anarquista sortí del seu rengle i es trobaren cara a cara. L'italià somrigué gentilment, com si sabés que Rudy l'havia estat observant, i com si ell mateix hagués observat Rudy. Darrera de Rudy s'avança Izzy, el voluble, que digué: — Salut, company Giuseppe. — Llavors sense cerciorar-se de si el seu distingit amic es plauria a engrandir el cercle de les seves coneixences, féu: — Company Giuseppe, us presento el meu amic, Mr. Messer.

— Encantat de conèixer-vos, Mr. Messer — digué l'altre. I allargà la mà a Rudy i encaixà fortament amb ell. Semblava que aquella encaixada volgués dir: — ¡Benvingut al moviment radical!

Els antecessors de Rudy eren originaris del nord d'Europa, on hi ha boscos espessíssims i boires opaques i on el sol és una raresa; d'ací la seva pell blanca, els seus ulls clars i el seu cabell ros. Els antecessors de Giuseppe provenien de més avall dels Alps, on el sol és ardent; i per això tenia ulls i cabells negres i la seva pell era color d'oliva. Llurs dues races s'haurien combatut sovint, però ara es trobaven en terreny neutral i, bo i mirant-se veieren resplendir, mútuament, en llurs rostres, la salut, la sinceritat i la intel·ligència, i ambdós se'n sentiren complaguis.

— La meva muller, Teresa—digué Giuseppe.

"També es casen, els anarquistes?", es preguntà Rudy I dubtà, abans no li allargà la mà, en la seva ignorància de com calia comportar-se en ésser-vos presentada la muller d'un anarquista.—Com esteu, Mr. Messer? —digué la noia, tímidament; i Rudy féu la descoberta que la dona d'un anarquista, italià, era igual que la dona d'un altre italià, qualsevol; solien no parlar gaire per deixar brillar llurs esplèndids i interessants marits.

— Un míting d'un interès palpitant, no us sembla?—digué Giuseppe Daniele.

— Sí, veritablement — assentí Rudy.

— L'he portat amb l'esperança de convertir-lo al socialisme — insinuà Izzy.

—• I hi heu reeixit ?

— Encara no ho sé. M'ho dirà, després.

— Bé, quan l'hàgiu alliçonat en les vostres doctrines, dei xeu-me'l una estona per a mi.

— Qui us diu que no en faci un anarquista!

Rudy pensà, interiorment sorprès: "S'anomena anarquista, així, en veu alta!". Per a ell l'epítet havia tingut sempre un quelcom d'injuriós i li costava de creure que un home digués d'ell mateix: "Sóc un anarquista", com ell, Rudy, hauria dit: "Sóc un estudiant de quart curs de Colúmbia."

Es dirigiren cap a la porta de sortida, juntament amb la resta del públic. — Ens veurem demà, Giuseppe — digué Izzy. I explicà a Rudy: — Som, tots dos, delegats del Comitè obrer contra el feixisme.

— Em creia que els anarquistes i els socialistes veien les coses des de punts de vista diversos — aventurà Rudy, no massa segur de la justesa dels seus coneixements.

— Diferim en nombre de qüestions, és cert — digué el petit jueu;—però estem completament identificats pel que fa al feixisme i al problema espanyol. Ara hem format un front únic de defensa.

— Porta Mr. Messer a la reunió — digué l'italià — perquè vegi com els obrers aprenem de cooperar. ¿ Us agradaria de ve nir-hi, company Messer?

— Potser — féu Rudy. I no sabé si afegir, "company Giuseppe". Tanmateix, precipitaven les coses! Tant valien els anarquistes com els socialistes; cada un d'ells estava fermament convençut de posseir l'evangeli.

D'acord amb la instrucció rebuda a Colúmbia, Rudy hauria d'haver-se dit que es tractava d'uns pobres il·lusos, d'uns caps calents, d'uns fallits. Quant a Izzy Bloch, acollit al comitè de socors, podia incloure-se'l en aquella categoria, però no era així quant a Giuseppe i la seva bonica muller. El xicot duia una camisa tova, de color gris, oberta de davant i anava sense corbata, però Rudy comprengué que era per una mena de rept, que anava així, o simplement, per higiene; mai, per pobresa. Izzy li digué que Giuseppe era impressor i, certament, en veure'l, tenieu

la sensació de que es tractava d'algú que sabia el que demanava a la vida i aconseguia un poc del que li demanava.

Arribaren, al carrer, on havien d'acomiar-se. — Espero de reveure-us, Mr. Messer— digué Giuseppe. I llavors encaixà amb Izzy (una encaixada forta, com si segellés un acord per anys de controvèrsia). O qui sap si es concertaven per a formar un front únic contra llur nova víctima!

Rudy, americà de la bona societat, jove i irreverent, estava sempre a punt de fer jocs de paraules, i ara li'n vingué un, a la punta de la llengua. "Giuseppe i Iewizzy!"(1). Però no s'atreví a dir-lo, insegur de com podia ésser rebut. Havia de conèixer els jueus més a fons abans de descobrir que són la raça del món que més es burla d'ella mateixa.

(1) Les dues primeres síl·labes d'aquestes paraules es pronuncien d'una manera idèntica, en anglès, i «Iewizzy» equival a «Izzy» jueu, (*N. del T.*)

CAPÍTOL, CINQUÈ

SERVEI D'ESPIONATGE

I

La tarda de l'endemà, Rudy passà per les oficines de Messer i Fills per a coses del negoci i hi trobà un mot del seu cosí Ernie: "un afer important i voldria molestar-se a passar per l'Atlètic?". Rudy, doncs, se n'anà al club i s'estranyà quan el seu cosí el féu entrar en un saló particular. Ernie no obrí la boca fins que estigueren sols i la porta fou ben tancada, així com la finestra, perquè l'habitació donava en un pati.

— Escolta, Rudy — començà el cosí, — potser és una ximpleria i no valdria la pena de parlar-ne, o potser f han pres per altri i, en aquest cas, acabarem de seguida.

— De què es tracta, Ernie ?

— Anares en un míting socialista, ahir vespre?

Rudy el mirà, sorprès i esclatà després en una rialla.

— Que em pengin si...

— ja et dic, si fou una equivocació...

— Has muntat un servei d'espionatge, Ernie?

— Per l'amor de Déu, no ho prenguis a broma! Digues-me; hi vas anar, o no?

— I si hi hagués anat, Ernie ?

Ernst Messer tenia dos dits més d'alçada que el seu cosí i era un xic més prim; tenia una cara allargada, un nas, més aviat gros, i ulls blaus, extraordinàriament brillants. Duia el cabell, color de blat, quasi arranat, a tall d'oficial prusià, i també el seu port, el recordava. Ara mateix, mentre fitava el seu cosí, en tenia tots els aires.

— Per favor, Rudy, dóna'm una resposta concreta.

— Bé, doncs. Vaig anar en un míting socialista, ¿Em fas espiar, ara?

— No se m'hauria acudit mai. Però vigilem aquella xurma. (No suposaràs que ens deixem matar, sense presentar batalla.) I quan un membre de la meva família es féu veure en un tal lloc, és clar, me n'advertiren de seguida.

Rudy estigué a punt de dir: "I et proposes de controlar els meus passos i la classe de gent que freqüenti?". Però s'havia avesat a defugir les discussions; abaixava el cap i deixava passar la tempesta. Somrigué, i féu:

— No t'excitis, Ernie. Realment no val la pena. Et contaré el que ha passat. Seu.

Ernie s'assegué i mirà cap a la porta, com per assegurar-se que no l'espia va ningú. Rudy encengué una cigarreta, que l'ajudaria a mantenir-se calmat i començà:

— ¿Recordes aquella noia, Marie Prince, amiga de la teva germana? Vaig acompanyar-la en un ball i em jugà, em pots ben creure, una mala partida. La vaig deixar, furiós, i vaig començar a córrer carrers, per veure de calmar-me. Vaig trobar-me als molls, on carregaven un vaixell i on hi hagué una topada amb la policia. A un petit jueu, van obrir-li el cap. No té més enllà de divuit anys i em féu llàstima. Vaig acompanyar-lo en un dispensari i després a casa seva, en taxi. Està inscrit al comitè de socors.

— Es diu Isidore Bloch i és un agitador perillós — insinuà Ernie.

— Agitador potser sí; quant a perillós, això va a opinions.

— I et vas creure obligat a acompanyar-lo en un míting ?

— Quan vaig trobar-lo no tenia la menor idea de tot això.

Ell em digué que era socialista i que havien volgut impedir el carregament d'una nau que portava municions als rebels d'Espanya.

— Als nacionalistes, Rudy.

— Com vulguis. Vaig dir a Izzy que no hi entenia res, i ahir em telefonà per fer-me saber que hi havia un míting sobre

la guerra, i si m'agradaria d'anar-hi. Tenia interès per veure què dirien, i vaig contestar-li que sí.

— I vas saludar, en públic, un anarquista anomenat Daniele.

— Era el primer anarquista que coneixia, i em va fer gràcia. Es tracta, també, d'algú perillós, Ernie? Comprèn-ho; jo no tinc cap servei d'espionatge perquè em posi al corrent!

II

Segons les doctrines de Karl Marx hi ha entaulada, al món, una lluita de classes; lluita que s'intensifica cada dia més, fins arribar a una crisi. I és forçós que cada u prengui partit; no pot estar-se a ambdues bandes. Realment semblava ésser que Karl Marx fou un veritable profeta, perquè vet aquí sinó, Rudy Messer, que, en la seva innocència, havia cregut possible de poder ésser ensems un *jove bé*, el membre d'una família rica i respectada i permetre's de freqüentar socialistes i anarquistes, i vet aquí el seu cosí, militant d'un grup anti-roig, ben determinat a fer-li comprendre que la cosa era una bogeria, i un acte criminal.

Ambdós cosins havien jugat plegats, des de nois, i en el fons de llur cor es tenien veritable afecte. Rudy s'havia acostumat a evitar disputes i Ernie, per bé que tossut i dogmàtic, no mostrà punya a barallar-se. Sense crits, doncs, s'endinsaren en una llarga i seriosa discussió.

Fins donat per assentat que hom pogués interessar-se pel que pensaven i feien els roigs maleïts, digué Ernie, hom podia assabentar-se'n per mitjà de lectures i no comprometre el bon nom d'una família amb mostrar-se en llocs públics i esdevenir motiu d'escàndol.

— Per l'amor de Déu, Rudy, torna en tu! — suplicà. — Hi ha una guerra pel mig. Els homes estan donant llurs vides per defensar la humanitat contra aquests assassins de sacerdots i violadors de monges.

— Ja ho sé, Ernie. Però els nacionalistes, com tu els anomenes, han comès, també, nombre d'atrocitats; han mort llurs presoners per centenars.

— I qui no mataria una tal púrria ? Gent que s'han arrossegat sempre pel llot, Rudy; gent que no mereixen el nom d'homes.

— Potser és veritat, Ernie; però com pots estar-ne segur ? Has parlat mai amb cap d'ells?

—• No tinc ganes de perdre el temps! Sé, el que tothom sap, d'ells. Pensa la matança que feren, a Rússia, i el caos i la ruïna que regna allà!

— Però, Ernie, si he llegit que justament s'hi treballava tant!

— No et deixis enganyar per llur propaganda. No fan sinó incitar a l'odi i a la rebel·lió en tots els països del món. Es gasten fortunes per a dir mentides.

Rudy estigué temptat d'arguïr: "Com poden despendre fortunes si estan al caos i a la ruïna?" Però sabia que els seus mots haurien estat presos com una provocació.

— Mira de comprendre'm, Ernie — digué. — Es fa propaganda, i activa, per ambdues bandes, si vols. Tracten, cada un d'ells, de fer-nos creure el que els convé. Però, si he de fer-me una opinió, vull basar-la sobre fets.

— Naturalment, Rudy. — Hi hagué una petita pausa; llavors el cosí preguntà, en un to que s'esforçava a ésser manyac: — I d'on et ve, ara justament, aquest interès? No t'havia vist mai preocupar-te de política.

— Es pot dir que hi he caigut al mig. Sento discutir i discutir, i no em puc estar de preguntar-me qui té raó. Mai no se m'hauria ocorregut que cometia un crim en voler saber, per ells mateixos, el que deien els socialistes. Per a tu, són una púrria, però jo vaig trobar-hi gent molt decent.

— Hi vas anar amb algú ben recomanable! (Un xicot que ha estat arrestat per haver promogut un motí a les oficines del comitè dels sense feina...)

— No m'estranya. Suposo que tractarien de fer-se donar més. No m'agradaria d'haver de passar amb uns tres dòlars la setmana; ni a tu, tampoc, no t'agradaria.

— No et semblen prou els impostos que ens clava el Govern per mantenir aquesta xurma? Ignores els tripijocs que duen entre mans els conspiradors jueus. ¿Has sentit parlar dels Protocols de Zió?

— No sé un mot de res d'això, Ernie. Però m'interesso pels homes, quan els conec. Izzy Bloch és un idealista curiós, que somia un món on no hi hagués crueltats ni guerres.

— Dispensa — digué el cosí, — però em fas posar malalt. No saps que aquests llops es dissimulen sempre sota la pell d'anyells? T'han engatussat amb bones paraules per a riure's de tu, després, a la teva esquena. Se t'agafaran com sangoneres i et xurlaran la sang. Què, t'han tret, ja, diners?

—• No, solament uns sandvitxos, Ernie.

— Bé, el menjar equival a municions, en llur guerra contra la societat. Tenen una flaca especial per als infeliços sentimentals, rics; llur caça constitueix el joc més apassionat de l'Amèrica dels nostres dies.

III

Aquesta conversació començava a estimular la curiositat de Rudy. Problemes que no l'havien preocupat mai i que li havien semblat pesats, ara se li presentaven temptadors i plens de misteri. Individus que havia jutjat grisos i deprimits, esdevenien tipus melodramàtics, com els protagonistes d'una història detectivesca. Es sentia ensems intrigat per un fenomen zoològic: que uns mateixos éssers fossin sangoneres, cucs immunds i llops, disfressats sota la pell d'anyells.

—■ Com portes avantatge, Ernie — digué. — Tu coneixes a fons aquestes qüestions, i jo, no.

— La culpa no és meva — respongué el seu cosí; — fa més d'un any que et prego perquè vinguis amb mi a la "Brown House" i t'interessis pel que fem.

— No m'he sentit mai alemany com t'hi sents, tu, Ernie.

— Alemany! No es tracta d'Alemanya, ara, sinó d'una lluita a favor de la civilització. Una horda de degenerats, sortits de les clavegueres, s'han apoderat d'una nació i es proposen d'apoderar-se del món. Tothom que posseeixi alguna cosa, ha d'ajudar a combatre'ls.

Rudy anava a dir: "Posseeixo tan poc, que no val la pena

que m'hi amoïni, Ernie." Però es retingué, una vegada més. La qüestió era massa seriosa per al seu cosí.

— Passa — digué Ernie, — que Alemanya és fronterera de Rússia i per això fou la primera nació que temptà la cobejança d'aquells degenerats. Alemanya ha de viure sota l'ombra d'aquesta amenaça asiàtica, ¿No saps com els comunistes s'hi havien fet forts?, no saps com varen incendiar el Reichstag? Són uns maníacs homicides i no hi ha sinó la disciplina i l'esperit alemanys, capaços de desarrelar-los d'Europa, ¿Com és possible que algú, amb sang alemanya a les venes, resti indiferent a una tal lluita?

Rudy no volgué discutir la qüestió. Havia estat pujat per la seva mare, que era americana, i no coneixia Alemanya sinó pel seu viatge de noces. Ell era molt menut, en esclatar la guerra mundial, i no en recordava res. Sabia que Alemanya havia estat tractada malament, de sentir-ho dir als seus parents. Alemanya fou encerclada d'enemics i vençuda per la pèrfida Albíó; Alemanya fou oprimida per uns tractats de pau traïdors; solament Alemanya, entre les grans nacions, es veia privada de colònies i del dret d'expansió. D'ençà de la seva infància, Rudy havia estat en contacte amb aquest ambient de greuge i de protesta.

Digué manyagament:

— No et preocupis per mi, Ernie. Et prometo de no compartir cap opinió sense haver-la, abans, estudiada a fons, i et juro que no permetré que se m'exploti.

— El que hauries de fer — insistí l'altre, — és venir a les nos tres reunions, llegir la nostra literatura i possessionar-te de la veritat.

— Molt bé; t'accepto la proposició. Fes-me saber quan tingueu un míting.

IV

Havien fet les paus i tornaren a sentir-se germans en esperit. Ernie entrà en detalls sobre els "roigs" i el que feien, segons les últimes notícies d'una oficina d'informació molt eficient. Li digué els noms dels principals caps de la conspiració jueva-bol-

xevic a Nova York; d'on els venien els diners; li parlà de llur xarxa d'organització de *camouflage*; de llurs diaris; de les "cèl·lules" que tenien a cada fàbrica; de llurs "capítols", a les universitats — una extraordinària xarxa que embolcallava tots els grups de les grans metròpolis. — Els "roigs" tenien diferents etiquetes però, en el fons, eren tots u i ho demostraven en qual-sevol necessitat, formant el que ells anomenaven "el front únic".

— Potser els n'has sentit parlar? — digué Ernie; i Rudy con testà afirmativament.

— ■ Tots no tenen sinó un sol propòsit ■ — declarà l'altre; — i és d'apoderar-se de les indústries i de la riquesa; no, precisament, per a repartir-s'ho, sinó per a repartir-ne l'ús. Pretenen que siguin els obrers qui explotin les indústries. Afigura't els nostres treballadors encarregant-se de la marxa de la fàbrica i decidint quina mena de conserves faran!

Rudy somrigué. Havia estat present a manta reunió on s'havia decidit sobre el destí de futures conserves i, ben sovint, hi havia trobat motius per riure.

— I què penseu fer per salvar la situació? — preguntà.

— Llançar-nos al combat. La gent és inconscient i no fa res per a protegir-se, i aquest govern s'ha venut als "roigs", ja ho saps. Però el "Fuehrer" ens ha ensenyat el camí, i caldrà que nos altres l'ensenyem als americans. Hem de defensar els ideals alemanys contra les mentides i les traïdories dels "roigs".

— Organitzeu, potser, un cos d'exèrcit?

— Tenim vint mil homes als nostres rengles, molts d'ells, amb una gran experiència militar.

— Amb el propòsit d'ajudar Alemanya, o d'actuar en aquest país?

— El que calgui. Ja sé que la cosa sembla una utopia, amb un poble tan inculte i tots els prejudicis en contra nostra. Però els "roigs" treballen per a nosaltres; ens obligaran a la lluita i faran obrir els ulls a la gent. Ja ho han fet, a Espanya, i no tardaran gaire a fer-ho, a França. Mira'ls ocupar les fàbriques; desafiar fins llur mateix govern socialista! ¿Pot permetre ningú que continuï aquesta bogeria? S'aconseguí deturar-la, a Itàlia, i, després, a Alemanya, i, creu-me, el nostre poble sabrà també

deturar-la. Quan arribi l'hora, nosaltres estarem a punt, amb la nostra organització i el nostre programa.

Els ulls, d'un blau intens, d'Ernie, fitaven esperançadorament el seu cosí que semblava, ara, tan obert a la persuasió.

— Escolta, Rudy — féu; — tinc una idea. Potser fóra una bona cosa que portessis avant el teu contacte amb aquesta gentussa, ¿Què em dius de continuar-los freqüentant i tenir-me al corrent...?

— Em proposes de fer d'espia, Ernie ?

— No cal aquest mot antipàtic. En diem servei d'informació, i és molt important, en temps de guerra. I aquests temps, Rudy, són temps de guerra, per bé que no hagi estat encara declarada.

— No crec que fes carrera en aquesta mena d'ofici, Ernie. No en sé, d'amagar els meus sentiments. El primer dia que aquella gent em desplaquessin, m'ho coneixerien. I, d'altra banda, si em semblaven sincers, no podria mai trair-los.

— Admeto que alguns d'ells puguin ésser uns fanàtics honrats — digué l'altre, tractant de retenir la seva impaciència. — Però això no resa quant als caps, uns canalles egoistes que van al domini del món.

— Sigui com sigui — declarà Rudy, — si mai els combató, serà obertament. No tinc sinó una cara.

— Bé — digué el seu cosí, amb recança. — Vet aquí la gran dificultat del servei d'informació. Els qui són capaços d'enganyar l'enemic, són també capaços d'enganyar-vos. Mai no estareu segur per qui treballa un espia. Vam descobrir un parell de "roigs" a la nostra organització.

— I què en va fer ?

Ernie somrigué.

— Ens assegurarem que no tornarien. — Hi hagué una pausa, i afegí: — I bé, xicot, vas a prometre'm una cosa: digues-me que no tindràs més tractes amb aquesta púrria.

Rudy reflexionà per breus moments. Després, digué:

— No vull fer-te aquesta promesa i trobo que, per part teva, no havies d'haver-me-la proposada.

— Per què ?

— Perquè, com ja t'he dit abans, vull sentir les dues bandes.

— Però, Rudy, quina idea! ¿I què diré als meus amics quan em preguntin si és cert que el meu cosí simpatitza amb els "roigs"?

— Digues-los la veritat, com te l'acabo de dir, jo, ara. Di gues que sóc un estudiant i que vull comprendre el que s'està debatent en l'actualitat. Digues que els meus professors van en comanar-me d'estudiar el socialisme. I, amb això, no diràs cap mentida.

— Oh — exclamà Ernie; — ¿t'ha tocat un d'aquests professors moderns ? Estàs fresc; has ben caigut de potes a la trampa!

CAPÍTOL SISÈ

L'AMÈRICA NAZI

I

S'encetà una batalla a favor de l'ànima de Rudy Messer; els poders del cel i de l'infern es combatien i, com sol passar en les humanes qüestions es feia quasi cas omís de l'objecte de la contesa.

Aquell mateix vespre, Izzy Bloch al telèfon:

— Company Rudy, demà vespre hi ha un míting de la nostra secció.

— No — s'afanyà a respondre Rudy; — és millor que no hi vingui, Izzy.

— Què; ja no us interesseu, company Rudy? — això, amb un to tristíssim.

— Sí, m'hi interesso, però tinc les meves raons. Val més que no em faci veure en mítings públics.

— Ja us entenc, company Rudy. Els nazis s'han fixat en vós, eh? I farien el boicot al negoci, no?

"L'astut diablet!", pensà Rudy. I digué en veu alta: — No m'agrada parlar-ne per telèfon. Us vindré a veure un d'aquests dies.

— Oh, veniu! Veniu, company Rudy! — pledejà el diablet.

— Us estimem molt, tant Pap com jo, i ens havíem fet il·lusions que entraríeu al partit.— ("Se us arraparan com sangoneres", havia dit Ernie.) — No ho oblideu company Rudy. Tots hem de fer sacrificis. A un obrer li costa alguna cosa, d'ésser rebel.

— Vindré a veure-us, Izzy; us ho prometo. I sapiguen que que estic llegint el pamflet que va donar-me.

L'endemà matí abans que Rudy sortís a treballar, Ernie era a l'oficina.

—• Et vinc a prendre pel mot, minyó — tenia tres anys menys que el seu cosí. — Diumenge hi haurà un *picnic* dels Amics de la Nova Alemanya. Et vindré a cercar i invitaré, també, un parell dels nostres oficials. Així tindràs ocasió de fer noves coneixences. Et va?

— Encantat — digué Rudy. I afegí: — Potser t'interessarà de saber que acabo de refusar una invitació per a assistir a un altre míting socialista.

— Te'n felicito! — exclamà el cosí. — Ja m'ho pensava, que tornaries en tu.

II

Podia felicitar-lo, però aquell mateix vespre, quan Rudy arribà a casa, es disposà a complir la promesa que havia fet a Izzy de llegir el pamflet que el xicot li havia comprat, i que li havia costat deu centaus. Rudy ho havia anat deixant sempre per a l'endemà, perquè tenia una mena d'innat prejudici contra els pamflets. Si un escriptor tenia alguna cosa d'importància a dir, ho posaria en un llibre que publicaria alguna editorial ben acreditada, i se'n faria propaganda des de la secció d'Economia 17 a. Però un pamflet barat, escrit per un ningú i que feien circular, de mà en mà, uns idealistes simpàtics o uns llops sota pells d'anyell? La perspectiva no li semblava tenir res d'agradable.

Rudy tenia una bona intel·ligència, però es pot dir que no l'exercitava sinó pels volts dels exàmens, i, encara, per a no exigir-li sinó un "Aprovat". Ara es lliurà per complet al pamflet i es sorprengué de trobar-hi una explicació clara de les depreciacions i de les causes a què obeïen. Semblava massa fàcil perquè fos veritat, que l'angoixa universal pogués ésser analitzada amb tanta senzillesa que permetés veure-hi clar fins a un ignorant, com ell. Els més grans estadistes i escriptors s'havien trobat desconcertats davant del problema i vet aquí que un obscur socialista (probablement un obrer, com aquell maquinista de vaixell que Rudy havia sentit parlar, o com aquella doneta, secretària d'un sindi-

cat), en donava, ací, la solució. Li semblava impossible que pogués tenir raó, i hauria volgut que el seu professor d'economia hagués estat a Nova York per a consultar-lo sobre la matèria. Decidir, per si sol, l'espantava!

Amb tot, Rudy no tenia cap altra cosa a fer, aquella nit, de manera que rellegí certs passatges del llibre. Era cert que la maquinària havia augmentat enormement la producció. Cert, també, que en els temps precedents a la maquinària els obrers havien aconseguit de guanyar el just per a anar tirant i que, avui, amb tots el avançaments, no estaven pas en millors condicions. El pamflet citava diferents estadístiques governamentals, que recolzaven els seus arguments. Era, també, veritat que els rics tenien rendes cada vegada més grosses i que les anaven invertint en nova maquinària. El pamflet arguïa que això arribaria a una fi el dia que el país tingués moltes més mercaderies de les que el poble estigués en estat de consumir. Llavors la inversió dels capitals no s'aturaria, no hi hauria ganàncies i els obrers no tindrien feina. S'anava al desastre cada dia més de pressa, i la misèria no faria sinó augmentar, amb l'augment de producció. El capitalisme podia produir, però no, plaçar la seva producció

Fes el que vulgues, Rudy no podia deixar de sentir-se impressionat per la claredat dels arguments i també pels remeis que es suggerien. Mirà de recordar tot allò que els seus professors li havien dit sobre les fal·làcies del socialisme. (No compartia l'opinió d'Ernie, sobre la "niciesa" dels seus professors.) Hauria volgut poder tornar enrera i fer més atenció a llurs ensenyances per ara no trobar-se tan desesmat i perdut. Estava tan preocupat que li vingueren intencions d'anar a veure Izzy i el seu pare i discutir la cosa amb ells. Però no; valia més esperar i escoltar, abans, els amics d'Ernie i decidir, llavors, si Izzy i Joseph eren idealistes i sants, o bé sangoneres, cucs, i llops disfressats d'anyells.

III

El diumenge matí, ja tard, Enric arribà amb el seu esplèndid cotxe nou, sempre d'últim model. Portava un vestit de platja (el

dia prometia ésser una "torradora"), però els dos amics que l'acompanyaven anaven equipats amb el complet uniforme nazi de les tropes de xoc: botes de muntar de cuir negre, pantalons negres amb cenyidor de cuir, gorres militars amb visera negra i camises brunes amb uns braçals on destacava la creu gammada; el tot brillant i nou de trinca com si es tractés, segons Rudy, d'uns aficionats al teatre.

Eren dos joves germano-americans, l'un, moblista, o, més ben dit, el seu pare, ho era, l'altre propietari d'un petit negoci d'assegurances. Vivien ambdós en aquella part de Nova-York que havia estat el poblet de Yorkville, al Vuitè, Est, prop de les Avingudes Segona i Tercera i Lexington. Havia començat com a colònia alemanya i no havia perdut mai aquell caràcter. Quasi totes les botigues, i fins els magatzems, tenien a llurs portes unes plaques indicant llur filiació a la Lliga dels Amics de la Nova Alemanya o a alguna altra organització; per exemple, el Partit Laborista Nacional Americà. Rudy s'havia ja adonat d'aquestes coses; no li calgué que Izzy li fes remarcar com fóra impossible per a Messer i Fills de no simpatitzar amb el nou moviment alemany.

Ernie havia invitat els dos oficials perquè Rudy aprengués els ideals del nacional-socialisme. Però, pel que es veia, no ho havia advertit als seus amics i aquests no feien sinó parlar de "negocis": afers relatius al moviment i a algunes persones que hi treballaven. Fou una llàstima des del punt de vista de procurar-se un nou adepte, però els *Kameraden* Schmidt i Rollentafel no tenien la menor idea que fos necessari d'amagar res a un membre de la família Messer.

De llurs paraules se'n deduia que hi havia dues organitzacions rivals, i Ernie i els seus amics desconfiaven i malparlaven de la contrària. Es dedicaven, deien, a recaptar contribucions dels comerciants per mitjà de la violència o d'amenaques de boicot; rebien diners d'Alemanya i els gastaven, ningú no sabia com; breument, llur joc semblava una còpia del gran estil *gangster*, en voga.

Però, després, també començaren les queixes contra llur pròpia organització i Rudy tingué la impressió, segons el que ana-

va sentint, que no eren del tot injustificades. Car, segons Schmidt i Rollentafel hi havia molts individus, en llur clan, més que sospitosos. Aquesta gent havia manllevat grosses sumes, que no havien estat mai reemborsades; però tenien credencials de la Pàtria i, per consegüent, què podien dir-los? Semblava que, a la Pàtria, no s'entenien; els mètodes de *chantage* i d'intimidació no hi eren desconeguts, i quan certes personalitats tenien coses a amagar, se les embarcava cap a Amèrica, com si es tractes d'una mena de colònia penal.

Tot això contribuïa a augmentar les dificultats per a guanyar el poble americà a la causa nazi. Els escàndols s'havien seguit constantment, i un grup de propagandistes darrera l'altre, havia hagut d'ésser reexpedit a Alemanya. El *Weckruf und Beobachter*, òrgan dels Amics de la Nova Alemanya, havia estat públicament difamat per "L'Amèrica nacionalista", òrgan del Partit Laborista Nacional Americà. El diari, més amunt citat, havia entaulat un procés contra el seu col·lega i, ara, se l'amenaçava amb un segon. Heinz Rollentafel havia aconseguit certs detalls, realment suculents, i anava a fer-ne part a Ernie, que semblava considerar com a superior seu, però Ernie — digué, ple de tacte: — En parlarem més tard, al despatx, Heinz. Avui estem de *picnic*.

I Rudy no pogué saber res més.

IV

El camp d'exercicis dels Amics de la Nova Alemanya era a Iaphank, Long Island i havia servit, abans, com a camp d'entrenament de l'exèrcit americà. Fou batejat camp Siegfried, segons l'heroi ari. Cada diumenge, els habitants al llarg de la *Route 25 A*, veïen la carretera plena de camions i cotxes, portant homes uniformats, i patrulles en moto, enarborant penons amb la creu gammada.

Amèrica és un país lliure i tothom hi té el dret de parlar com vulgui i d'acoblar-se amb qui vulgui per a qualsevol propòsit— inclòs, segons sembla, el d'enderroçar-hi la llibertat,

Rudy veié deu o quinze mil alemanys reunits en un camp, alguns d'ells tan rossos com Hitler, tan primos com Goering i tan formosos com Goebbels. El sol batia sobre el camp nu i tothom suava a mars i respirava núvols de pols; però eren allà per la glòria de la Pàtria, i els homes tenien un aspecte seriós i marcial, i les dones es mostraven orgulloses i felices. Barrils de la millor Muenchner estaven arrengherats a l'ombra i el *picnic* l'integraven vastes quantitats de *pretzels* i *leberwurst* i *schweitzer-case* —cosa que no devia desplaure als representants de Messer i Fills. —■ Hi havia bandes de música que tocaven per torn. La multitud cantava, a grans crits, tots els cants patriòtics alemanys: *Die Wacht am Rhein*, el *Deutschland ueber Alles* i les noves cançons nazis. Havien fet, del *Horts Wessel Lied*, llur himne nacional: un cant de batalla que excitava els guerrers a enarborar, ben alt, llurs banderes, a estrènyer llurs rengles, a marxar amb passa ferma i combatre el front roig, a fer pas als batallons bruns en espera del dia en què els gloriosos estendards de Hitler envairien els carrers i l'esclavitud finiria. No mancaren tampoc, les estrofes d'odi i de menyspreu endreçades als descendents de Moisès, Abraham, David, Jesús, Joan i Pau:

*Quan es vessa la sang jueva
tot comença d'anar bé...*

Rudy contemplà, durant hores, les evolucions complicades i els exercicis gimnàstics de cinc o sis mil homes uniformats, que constituïen les forces de xoc. Constantment s'eixugaven la suor de llurs fronts i es treïen la pols dels ulls, però en llurs rostres es llegia una decisió suprema i s'endevinava, en llurs ànims, la visió de *Der Tag* "el dia de la llibertat i de l'abundància". Treïen la barba i el pit enfora i ficaven, endins, llur ventre; caminaven amb els genolls rígids i llur cop de talons, sec, feia ressonar el sòl endurit. Les ordres els eren donades en aquell to, brusc, que fa les delícies dels esperits militars, i els eren donades en bon alemany.

V

Finalment, vingueren els discursos. S'alçà una plataforma enmig del camp i, per mitjà d'uns altaveus, un orador explicà als espectadors, primer en anglès i després en alemany, el perquè de llur entrenament i quin era el deure de tot veritable alemany en aquesta crisi de la qual depenia la sort de la raça ària. Rudy havia vingut per aquesta part del programa; esperava sentir fets, i arguments basats sobre aquests fets.

El fet, però, sobre el qual descansaven tots els arguments d'aquells oradors, era que la raça germànica, altrament coneguda per ària, era la sola gran i noble, la font de tota civilització i de tot progrés. Amèrica devia tota la seva cultura als seus ciutadans d'ascendència germànica. Deia, l'orador: "La inventiva alemanya, la indústria alemanya, la tenacitat alemanya, l'esforç alemany, han fet una gran nació, dels Estats Units; el fervor alemany, el cant alemany, la música alemanya, l'esport alemany, han llevat fruits esplèndids en aquesta terra d'Amèrica, Pertot, hem estat els implantadors de la cultura, els pioners de les noves rutes."

L'orador continuà durant molta estona en aquest to de lirisme i després d'haver convençut els seus oients que, cada un d'elis, era el dipositari de la cultura i de l'honor alemanys, el vas sagrat que transmetia el vi espiritual a les gèneres futures, començà a descriure'ls els esforços criminals per a trabucar el dit vas sagrat; la miserable conspiració dels diables bolxevics i dels porcs dels jueus per a destruir tot el que hi havia de bo i de sant en el món modern. "Defensa't, Germania!", cridava. I el seu crit feia vibrar els altaveus com a clarins. "Alemanys, sigueu el martell, i no l'enclusa! No us deixeu arreconar ni trepitjar, sigueu vosaltres els qui pegueu!" La multitud llançà un rugit que podia haver arribat a orelles del Fuehrer.

Ara pujà a la tribuna un alemany autèntic que es mostrà, si possible, més apassionat que no pas el seu antecessor. Rudy li sentí dir, d'una alenada, que Alemanya era l'única nació pacífica del món, i, de seguida, que l'existència d'Alemanya depe-

nia de la seva expansió. Aquest dret li era denegat per una conjura vil: la conjura dels jueus-bolxevics, que l'havien encerclada d'enemics de tota mena. Però ella sabia trencar el cercle amb l'espasa invencible Nothung, de l'heroi, ari, Siegfried. L'orador féu una pausa i, al fons de tot del camp, un trompeta atacà el "tema del sabre", de l'òpera de Wagner, i tots aquells bons alemanys es sentiren commoguts fins al fons de llur ànima.

¿ Què eren aquells enemics que negaven a la Pàtria el dret de tenir colònies i de fer-se amb mitjans de vida? L'orador en començà l'enumeració detallada. Primerament de tot, els comunistes: destructors de la propietat, de l'honor, de tota l'herència de la humanitat; ateus, adeptes de l'amor lliure, falsaris, assassins, hordes d'Atila i de Genghis Khan. (L'orador féu un tal abús de qualificatius que arribà a esgotar els recursos de la llengua alemanya.)

— Mireu-los, a Espanya! — cridava. — S'han apoderat del govern; tracten d'erigir una fortalesa a les portes del Mediterrani. No fou el poble espanyol qui es donà aquest govern; fou Moscou qui els arma, ara, però serà Hitler qui els desarmarà. Heus ací e! destí de la Nova Alemanya: vetllar perquè el bolxevisme no avanci, d'un pas, en el Món Occidental!"

I després tocava el torn als fills de Satan, la raça pútrida, els portadors de sífilis i de tota mena de plagues, els assassins de ritual, els crucificadors de Crist, la púrria jueva!

— Ens acusen d'atiar prejudicis de raça — vociferava l'orador. — I bé, escolteu-me, germans: esperem que aquest prejudici dels cristians en contra dels jueus incrementarà fins a un tal grau, que ni un sol membre d'aquesta tribu immunda escaparà, amb vida, de la nostra venjança.

I un altre enemic no menys mortal, que tampoc no havia d'ésser perdonat: aquells que, nascuts alemanys, traïen llur pàtria i les seves tradicions; els qui s'evadien, els covards, els defectors, en fi, aquella casta de comerciants que, en ésser visitats pels agents dels Amics de la Nova Alemanya, es resistien a formar part de llur entitat, a contribuir a llurs fons de reserva, a anunciar-se a llur premsa.

— Feu-los el boicot; avergonyiu-los; castigau-los! — crida-

va l'orador. — Comuniqueu-me els noms d'aquests traidors i veureu si jo sabré d'escarmentar-los! Els farà sentir tot el pes del ressentiment racial; el menyspreu i l'escarni d'un poble, digne i orgullós, que es sent amenaçat dins la seva pròpia llar! Enviaré llurs noms a Alemanya i veureu, si hi tenen parents o amics, com, per a llur tranquil·litat, seran constrets a comprendre el que signifiquen la lleialtat i l'honor alemanys. La ira del *Fuehrer* atenyerà els més allunyats confins de la terra i, com un llamp justicier, caurà sobre la testa dels culpables!

VI

Fou una tarda plena d'emocions i quan tot estigué llest i la gernació començà a dispersar-se, Ernie digué al seu cosí:

— I bé, què te n'ha semblat ?

— Què vols que et respongui ? — féu Rudy. — No he trobat el que venia a cercar-hi.

— Què vols dir ?

— Que hi ha hagut manca d'arguments, i sobra d'asserccions i d'injúries.

— Pst! — féu Ernie mirant, ansiosament, al seu voltant. I no tornà a badar boca fins que foren en llur automòbil, camí de la ciutat.

Els dos oficials de la *Order Service*, amb altres companys, havien d'assistir a una reunió del partit, de manera que Rudy quedà sol amb el seu cosí, i se les tingueren de debò. Rudy s'afermà en què no havia sentit un sol mot que pogués convèncer ningú que no estigués ja convençut per endavant. Si crèieu que el nacional-socialisme era la sola força salvadora del món i que no podia ésser preservada sinó per mitjà de les armes i de l'apropiació de territoris d'altres països, i bé, llavors, aquells alemanys estaven en el just i feien el que s'havia de fer.

— Però jo, no ho crec, i no em convencerà pas que un orador m'asseguri, pel sol fet de no creure-ho, que sóc un "roig", un porc jueu i un traïdor envers la meva pàtria!

— ■ Tinc por que realment no esdevinguis tot això — digué Ernie, amb veu fosca.

CAPÍTOL SETÈ LA

GÀBIA DE FERES

Quan Rudy tornà a casa, aquell diumenge al vespre, hi trobà el seu company de cambra que havia arribat de "viatge". Es deia Burnside Cabb, però es feia dir, simplement, Burns. Era un xicot alt i ceapat, d'aspecte atlètic, molt orgullós del seu físic que algú li havia dit ésser el de l'Hermes, grec. No és que Burns sabés gran cosa d'Hermes, però el nom li sonava i es complaïa a repetir-se'l quan bombava el seu pit, poderós i pelut, després d'una dutxa freda.

Era molt pràctic i anava, de dret, a la fita que s'havia assenyalat : esdevenir notari, amb un sou de cinquanta mil dòlars l'any, així que sortís de la universitat. Deia, d'ell mateix, que no tenia cor i es burlava de tot el que no tingués un equivalent en paper-monedà. Per guanyar diners que li permetessin de con-viure, a l'hivern, amb els xicots rics de la universitat, passava les vacances viatjant per fora, tractant d'induir les dones dels grangers, amb mètodes trets d'un llibre de psicologia comercial, a subscriure's a la col·lecció completa, en vuit volums, de "Les oracions dels grans americans", a 11,95 dòlars l'exemplar.

Burns tornava a casa carregat d'histories gracioses sobre la manera com les seves víctimes tractaven d'escapar de la seva xarxa i feia càlculs quant a les pallisses que els seus èxits comercials haurien ocasionat a les infelices esposes. Quan Rudy li tirava en cara la seva manca d'escrúpols, ell li preguntava, amb aire solemne, quina altra cosa més útil podia haver comprat, la dona d'un masover, que les gemmes oratòries dels grans ame-

ricans. Qualsevol d'elles podia esdevenir la mare d'un geni, i la lectura d'aquells llibres, ajudar a la formació d'un futur Daniel Webster o d'un Demòstenes. Burns havia fet coneixença amb Demòstenes perquè figurava en un pamflet sobre temes de propaganda, de la casa editora.

El xicot es reia de la tendència a la introspecció que havia descobert en Rudy. "No et servirà de res, al món, comparet. En lloc d'analitzar-te, acostuma't a fer el teu reclam, creu-me." I, ara, Burns havia arribat a la cambra el primer i havia vist, damunt del llit de Rudy, dues revistes socialistes i, el que és encara pitjor, un pamflet amb notes marginals que demostrava com el seu amic s'havia deixat convèncer que el sistema capitalista tendia a anul·lar les qualitats més nobles de la naturalesa humana. Bon Déu, què significa això?, digué. — T'estàs empasant aquest verí?

•— Ací porto l'antídot — féu Rudy, amb un somriure. I es tragué de la butxaca un número de la *Deutcher Weckruf und Beobachter* i alguns altres llibrets sobre el nacional-socialisme que havia comprat per fer content el seu cosí. Però això no explicà res a Burns, que no sabia de partits ni d'idees polítiques, ni s'hauria estranyat gens menys si el seu condeixeble li hagués servit la literatura de Brigham Young o la del Dalai Lama, del Tibet.

Rudy es digué que no valia la pena d'amoïnar-se a voler il·lustrar aquell corredor de llibres. Si Burns anava a la universitat era amb el sol propòsit de fer-se amic dels fills dels grans negociants i perquè l'invitessin a llurs cases i li presentessin llurs germanes. De manera que Rudy tirà la cosa a broma i li digué que s'havien disputat, amb Ernie, quant a les causes de la guerra espanyola i que havia volgut documentar-se.

Per a canviar de conversa, contà al seu amic el que li havia passat amb Marie Prince i de quina manera ella s'havia rigut d'ell. L'altre es mostrà molt interessat i digué a Rudy que allò l'alliçonaria a no prendre's massa seriosament el sexe femení. Massa que s'hi prenen, elles; l'home no s'hi havia de deixar agafar mai. Ell li era un bon exemple: en els seus viatges, tenia mantes ocasions de fer coneixença amb filles de grangers que

no estaven pas malament, i desitjaven adquirir uns més vastos coneixements del món.

— Sé fer-me valer, minyó, i no donar, mai, més del que em donen.

Passaren, després, una bona estona, mentre la reproducció d'Hermes i apologista de Demòstenes detallava algunes aventures compromeses i Rudy s'hi entusiasmava. La literatura socialista fou desada en un calaix on romandria fins a l'endemà vespre, quan Burns tornaria a marxar de "viatge" i Rudy, sol, es veuria novament submergit en els seus dubtes relatius al sistema capitalista.

II

Tot Espanya era una immensa foguera de guerra civil, i la resta del món contemplava l'extraordinari espectacle. Rudy Messer es sentí arrossegat pel corrent general d'interès. Cada matí llegia, en el seu diari, tot el que feia referència al conflicte i hi tornava, al vespre, quan no comprava, encara, edicions suplementàries, amb títols prometedors.

Llegia de miners que havien posat setge a una ciutat anomenada Oviedo i es llançaven a l'atac amb paquets de dinamita que els destruïa, en explotar; d'obriers que corrien a defensar posicions a les muntanyes del Guadarrama, amb un fusell per cada dos, amb el propòsit d'ésser allà per a substituir el company, a penes caigut.

I no es tractava, solament, d'una guerra espanyola; hi havia el perill que esdeingués europea: una guerra europea, sobre el sòl d'Espanya. Et fet era nou a la història i el món no gosava respirar preguntant-se com es desenvoluparia el conflicte i fins a quan la lluita es confinaria al sol país d'origen.

Les grans nacions, armades fins a les dents, us feien pensar en les feres engabiades d'un circ, que llurs domadors presenten. Donen unes quantes voltes i després s'ajacen, agitant la cua i ensenyant les urpes; els sentiü el rondineig gutural i -profund dels felins i us estremiu de pensar que es puguin posar a rugir

sobtadament, perquè coneixeu llurs rugits que fan estremir la terra i us aturen el cor. Llurs poderosos múscles es posen en tensió i us corglaça la temença de veure'ls botre, d'un moment a l'altre. Però no; s'alcen i s'allunyen a pas lent.

Però cada nova representació és una incògnita; de tant en tant, els felins recorden que ho són i esclata la tragèdia.

El tigre alemany està afamat i, tan sec, que reganya el costellam; si no combat, de pressa, ja no en serà capaç. L'ós rus no es mou del seu reco, amb un gran tros de vianda; no vol sinó que l'hi deixin, en pau, però el tigre ensuma la sang, que excita el seu desig. Més avall, el lleopard italià s'afanya a devorar la seva última presa, però és tan cobejós que no pot permetre que els altres surtin, sols, de cacera. La pantera francesa no es sent bé, entre ells, i voldria poder anar-se'n, però s'ha trobat al centre de la gàbia i ronda, frisos, sense saber qui ha de témer més. Al fons de tot, dues linxs espanyoles es destrocen mútuament i tots esperen emparar-se de llurs carcasses, però tenen por de moure's, en l'endemig, entretament-se. La més grossa fera, el lleó britànic, jeu un xic a part i els manté, tots, quiets, amenaçant-los per torn. Els fa respecte, si bé el saben vell i ja hi ha qui murmura que comencen a sorollar-li els ullals.

Una vintena d'altres animals volten encara per la gàbia: llops, hienes, xacals — animals més petits, però no pas menys ferotges, — a punt, tots, d'arreglar-se de la banda del guanyador. Però com endevinar quina pugui ésser, aquesta banda? Mai no s'havia vist una exhibició tan sensacional d'animals carnissers. És colossal! estupend! meravellós! digne de tots els adjectius de circ. L'admissió a l'arena és franca, fins a començar la lluita; el preu final, però, en serà la mort, tant per als animals, com per als domadors, com per al públic.

La cosa resulta més complicada pel fet que la bèstia humana és molt menys conseqüent que no la de la jungla. S'ha dit que el lleopard no pot canviar de pell; una nació "roja", en canvi, pot esdevenir "blanca", en una nit, a causa d'una revolució interior. Moltes d'aquestes nacions han demostrat, en el passat, ésser capaces de qualsevol traïció; un tros de vianda basta per-

què es girin contra llurs aliats i, per a qui pugui endevinar de quina part serà la victòria, en aquesta guerra, hi haurà bones carcasses a devorar.

III

Rudy sabia que la família Bloch no tenia telèfon. Rudy, doncs, no podia telefonar a Izzy i quan Izzy li telefonava, volia dir que estava dejú o una cosa per l'estil. Per això, a Rudy no li agradava dir-li que no, massa sovint. La pròxima vegada de cridar-lo el seu amic, digué:

— Ah, com esteu ? He llegit tots els fullets que vau donar-me.

— • De veres, company, Rudy ? ■— I una tal alegria en la veu, com quan el bon pastor sap que l'ovella esgarriada està camí del ramat!

— Vull fer-vos algunes preguntes, ¿Sereu a casa, aquest vespre ?

— Oh, sí! Vindreu?

Rudy, doncs, una nit de calor asfixiant, arribà en un districte populós, de cases barates; cercà un lloc on deixar el cotxe, i un altre lloc on comprar tres botelles de cervesa gelada i una variació de productes Messer. Quan el veieren entrar, tan carregat, els seus amics en protestaren, però Rudy digué que s'havia oblidat de sopar i que ara tenia gana. És clar que això no era veritat: Rudy era un xicot massa sa perquè oblidés mai cap àpat. La cosa, però, féu que la família Bloch no es sentís humiliada i no insistiren sobre el particular.

El vell Joseph semblava molt acabat i molt dèbil. No es movia del llit i s'estava sol moltes hores, però no es queixava mai, perquè Izzy treballava pel partit i no el volia retenir, a casa, a la cura d'un malalt. S'havia posat una camisa neta, en honor al seu hoste i no podia amagar el seu plaer a la vista de les botelles, totes gelades, per fora. Begueren la cervesa, de pressa, per a gaudir-ne la deliciosa frescor, i, després, atacaren les patates, el pernil, el formatge i les olives, i Rudy els contà el que havia vist i sentit a la terra dels nazis.

No, s'afanyà a assegurar a l'impacient Izzy; no s'hi havia sentit gens bé; llur credo li semblà lleig i cruel, i els fruits d'un tal credo d'odi i de cobdícia maduraven ja i resultaven amargs al paladar de Rudy. Els digué el que havia llegit als diaris comprats als quioscos de Yorkville: el fundador del Partit Laborista Nacional-Americà descrivia el cap de la Gestapo —■ la policia secreta nazi, d'Amèrica ■— com "un assassí i un canalla", i els amics del dit senyor li responien qualificant el seu contrari de "cap d'una banda de lladres". Rudy digué: "L'única cosa en què semblen estar d'acord, és a considerar Joseph i Izzy Bloch, uns "porcs de jueus".

El vell li contestà, amb tristesa: — De fa segles, que som les víctimes propiciatòries de les nacions.

— No us poden perdonar l'afer del robatori del fill de Lindbergh — continuà Rudy. — Diuen que l'execució de Hauptmann fou el resultat d'una conjura jueva contra un ciutadà de la Nova Germania.

— No ens ve de nou — digué Joseph. — No us heu informat de llur propòsit (i qui sap que no el duguin a terme!) d'inocular la sífilis als dirigents del judaisme i el comunisme, a fi de proclamar que llurs idees són el resultat de la degeneració de llurs cervells?

— Us podria llegir unes estadístiques — intervingué Izzy — que publicà, la primavera passada, el Comitè legislatiu de la Cambra, on es provava que ells havien gastat trenta-dos milions de dòlars en aquesta propaganda, a Amèrica. — Izzy, és clar, no tenia diners per a comprar-se fullets ni llibres, però freqüentava les biblioteques públiques i llegia àvidament i prenia notes de moltes de les seves lectures i, després, es constituïa en una mena d'altaveu — que no podíeu, però, fer callar, amb solament girar un botó.

— Tenen, els que ells anomenen, Oficines d'informació dels ferrocarrils alemanys, que diuen informar sobre viatges. Però la tal oficina ha posat ja en circulació més de cinc milions d'exemplars de literatura nazi.

— Bé — digué Rudy; — per part meua els aconsellaria de

no malgastar llur diner, si tot el que tenen a dir, és com el que em digueren a mi.

Izzy estava radiant, però el vell Joseph no semblava gaire content. Digué: — S'ha publicat una carta d'un d'aquests dirigents nazis, que deia que és un joc de criatures de convertir els americans en antisemites; i em temo que sigui veritat. El sistema capitalista trontolla, i el poble pateix sofriments terribles. La gent no se'n fa càrrec, i és fàcil de convèncer-los que es tracta de maneigs d'homes d'una altra raça, que parlen amb *accent*. — (En efecte, llur pronunciació traïx, sovint, els jueus, i el vell Joseph el posseïa, *l'accent*.)

— És un truc molt vell — digué Izzy. Al xicot li agradava molt de parlar, però quan el seu pare tenia la paraula, esperava respectuosament que acabés. Ara, així que el vell, a causa de la seva feblesa, s'havia d'aturar, Izzy s'afanyava a emparar-se de l'argument. — D'aquesta manera tingueren en esclavatge el poble rus, imputant les culpes de tot, al jueus. Els reaccionaris tsaristes organitzaren les "Centúries negres", que corresponien exactament a les actuals *Sturm Abteilungen* (Tropes de xoc), dels nazis.

— Heu de saber — continuà el vell, — que vaig ésser testimoni de moltes repressions, durant la meua joventut. És una cosa terrible quan aquests canalles, armats de porres, ganivets i barres de ferro, entren a les llars de gent inofensiva i indefensa, i els tiren per terra, i els donen coces i els copegen fins quasi matar-los. Vaig veure caure el meu propi oncle, sense sentits, el qual romangué al llit durant molts mesos, sense que mai tornés a la parula. ¿Compreneu, doncs, el meu horror, davant d'aquesta propaganda d'odi i de mentides, escampada arreu d'una terra que jo veia lliure i feliç, una llar segura per als pobres jueus?

IV

Rudy els contà com havia disgustat el seu cosí amb el seu interès pel socialisme, i com moltes de les coses que Ernie li havia dit, a propòsit dels socialistes, no eren veritat; per exemple: que fossin, tots, unes desferres i uns pobres diables i que si mai.

cap d'ells, arribava al milió de dòlars, cuitava a desinteressar-se dels desposseïts i els trepitjats.

— El vostre cosí ignora el que ensenya el socialisme! — exclamà Izzy, l'impacient. Oh, si hagués pogut trobar-se, cara a cara, amb Ernie, i obligar-lo a rectificar! — Acceptem el fet que un home es vegi condicionat pel que posseeix. Si un socialista feia un milió de dòlars i es retirava del partit, en tindríem molta pena, però la cosa no ens causaria cap gran sorpresa, i continuaríem a educar aquells obrers que no havien fet, encara, llur milió, ni el farien, probablement, mai.

El vell digué, en aquell seu to ple de dolcesa: — Ja ho sé, que els socialistes som considerats uns vençuts i uns pobres diables, i que si heu parlat d'Izzy i de mi, amb el vostre cosí Ernie, ell s'haurà pogut fer ferm en aquell seu argument. Però cal que ens entenguem, quant a aquells que la gent anomena "uns èxits". Jo, per exemple, he estat un obrer, un obrer que ha treballat molt i si hagués concentrat tots els meus pensaments en el diner, molt probablement, m'hauria fet amo d'alguna empresa de trauers, i qui sap si no hauria tingut, el dia d'avui, una casa al Bronx, i un auto, i si hagués trobat el vostre cosí, hauria dit, de mi, que era "un èxit". I qui sap, encara, si quan els nazis prenguin Amèrica i comencin llur matança de jueus, no hauria estat un home prou important perquè m'haguessin fet ari honorari. Què us sembla, company Messer?

— Messer i Fills tenen un gran nombre de clients jueus que paguen bé i són tractats amb la major consideració.

— Però, escolteu, company Rudy. En acabar el meu jornal, al taller, me n'anava al meu centre i treballava per al partit. Feia discursos, mirava d'organitzar la dependència, i vaig començar a ésser mal vist del patró. Sempre era el primer a cotitzar, encara que m'ho hagués de treure de la boca. I així em veieu, ara, més vell del que no sóc, abandonat i malalt, obligat a acollir-me a l'assistència pública. Amb tot, em dic que centenars d'obers saben coses que no haurien sabut mai sense el meu treball de partit, i un dia arribaran a ésser lliures, degut al que sabran... I això em dóna la sensació de no haver estat, del tot, un fallit ni un inútil,

V

Rudy no havia sentit parlar mai, el vell, durant tanta estona i el resultat fou un fort accés de tos que el postrà al llit, deixant la conversa al seu fill, quasi en exclusiva.

— Les raons que fan, d'un home, "un èxit" o "un fallit" són tan diverses, company Rudy! Us cal conèixer cada persona. Jo, per exemple, sóc un fallit perquè treballa pel partit i no, per un amo. El meu oncle Jack és un altre fallit i, quan el coneixereu, potser us semblarà que ho és a causa de la beguda; però ho és, realment, a causa d'haver fet la guerra gran i haver-se fet malbé la salut.

—• On és, el vostre oncle Jack ? — preguntà Rudy.

— Ara és taxista — quasi *un èxit*, doncs, — però ningú no sap quan tornarà a donar-se a la beguda i esdevenir, novament, un fallit. Hi ha, encara, la meva germana Rosa. En veure-la, us diríeu que és "un èxit", puix que té les galtes plenes i rosades i porta una gran pell, al coll, fins en ple estiu. Però us caldrà saber que és "un èxit", perquè ha sabut agradar a un negociant. Fins en el pitjor dels casos, però, no hauria estat socialista, perquè no ho porta dins.

— Deixem això — digué Joseph. I Rudy, veient que la pena traspuava del seu rostre, féu per a canviar de conversa. — Mentre argüia amb el meu cosí, vaig sortir a parlar-li de Giuseppe Daniele. Té una bona col·locació, veritat?, i sembla prendre gran cura d'ell mateix i de la seva dona.

— És sortós — digué el vell. — Té un amo que li agrada que els seus obrers siguin lliures, i que no es preocupa del que fan ni del que diuen, mentre compleixin amb llur feina. És un bon xicot, per bé que, naturalment, no compartim les seves idees. Es tardarà molt, encara, fins que els homes siguin prou bons perquè puguin ésser, tots, anarquistes.

L'observació resultà incomprendible a Rudy, que, però, no volgué revelar la seva ignorància. — Em fou simpàtic — remarcà.

— Ell m'ho digué, de vós — féu Izzy, amb un somriure.

— De debò? M'agradaria de tornar-lo a veure.

— També m'ho digué ell.

— On podria trobar-lo ?

—• A la casa on viu, hi ha telèfon. — Izzy es tragué de la butxaca una llibreteta, molt gastada, i un llapis. — Tinc el seu número, per qüestions del comitè on treballem, plegats. — I apuntà el número del telèfon de l'impressor, en un bocí de paper. — Sabeu — digué, bo i allargant-lo a Rudy, —• no tinc gens de por, per vós. Tinc plena confiança en el vostre sentit comú de bon americà.

Rudy pensà, mentre li somreia, al seu torn: "Aquests xicotets jueus són més astuts que el diable!"

CAPÍTOL VUITÈ

F E I X I S M E

Referint-se al conflicte espanyol, algú l'havia anomenat "la petita guerra mundial", i la frase féu fortuna i esdevingué corrent. Els pobles, que odiaven i temien la guerra, contemplaven aquesta amb espant, mentre les grans potències, totes a l'una a declarar-se partidàries de la pau, s'aprestaven a entrar en lluita sobre el sòl d'una altra nació.

Izzy havia dit a Rudy que les nacions anaven a la guerra, perquè necessitaven quelcom que no podien obtenir d'altra manera. Quan ja no els era possible de passar-se d'allò que necessitaven, la guerra es feia inevitable. I cada dia era més evident que la victòria, a Espanya, esdevenia vital per als feixistes d'Itàlia i els nazis d'Alemanya, així com per als comunistes de Rússia i els liberals demòcrates de França. Ja no es tractava de mer prestigi, sinó de factors d'estratègia vital.

El poble americà que havia perdut tantes vides i tant de diner en una fútil guerra mundial, considerava, amb horror, la idea d'una nova guerra. De pertot s'alçaren veus reclamant una declaració de neutralitat que prohibís als americans de vendre pertrets de guerra a qualsevulla de les parts contendents. Que els altres països s'hi emboliquessin, si volien; nosaltres declaràvem, francament, que romandríem a casa.

Rudy Messer llegí aquests arguments en la premsa del matí i els trobà molt encertats; però en un diari socialista del vespre, els seus amics "roigs", amb llur traça habitual, quasi el convenceren del contrari. Fóra la primera vegada a la història, de-

clarava aquest diari, que un govern legítim, defensant-se contra una insurrecció, es veuria privat del dret d'adquirir de les altres nacions, els mitjans necessaris a la seva defensa. Preneu per exemple la guerra civil americana: si Anglaterra hagués pres aquestes mesures en contra del govern de la Unió, la rebel·lió hauria sortit victoriosa. "¿I què hauríem dit, llavors, dels anglesos?"

Les grans potències havien signat un pacte de no-intervenció, però mentre Anglaterra i França s'hi atenien, Itàlia i Alemanya demostraven que la bona fe no formava part de llur programa de govern. Al començament de la revolta de Franco, Mussolini li envià una esquadrada d'avions de bombardeig; dos d'aquests avions s'havien vist forçats a aterrar al Marroc francès. Ningú, doncs, no podia negar el fet! I, actualment, el *Duce* enviava aeroplans, tancs, municions de tota mena, i carregaments de tropa amb l'etiqueta de "voluntaris". S'havia apoderat de les illes Balears i, després d'afusellar els dirigents del moviment obrer, hi havia inaugurat un règim feixista.

II

Rudy considerava el pro i el contra de totes aquestes raons mentre es dirigia a l'oficina, i, a la nit, tingué ganes de parlar amb algú que pogués aclarir-li alguns dels tripijocs italians. Es recordà del jove impressor anarquista; el trucà, i li digué:

— Izzy Bloch va dir-me que podia venir a veure-us.

— Oh, sí! — digué Giuseppe. — Ens fareu més que feliços.— Tenia una manera de parlar molt seriosa i correcta. Rudy, doncs, agafà el cotxet i es dirigí al lloc anomenat "Petita Itàlia", dient-se, durant el camí: "M'agradarà de veure, pels meus propis ulls, el que és, veritablement, un anarquista.

Giuseppe i Teresa vivien en una casa que havia estat una mansió senyoriola, abans de la guerra civil. Habitaven en el que fou saló, d'aquesta casa — una cambra molt alta de sostre, formant volta, amb profusió de cornucòpies. — Es veu que últimament havia servit de sala de joc o havia estat destinada a un

altre ús il·legal, a jutjar pels panys enormes que hi havia, encara, darrera la porta. La jove parella havia dividit la cambra amb paravents, i, un bocí, servia de cuina; un altre tros, de dormitori, i la resta, de sala d'estar, cosidor, oficina i estudi, a la vegada.

El cosidor era el regne de Teresa. S'hi veien, escampades d'ací d'allà, coses de colors clares, i ella seia en un balancí antiquat, fent un jerseiet de mitja. — Teresa ha sabut, no fa gaire, que hi ha un petit en perspectiva — féu Giuseppe, — i s'ha posat a treballar per a ell. — L'esposa no mostrà la més mínima torbació a aquestes paraules i Rudy defugí que els seus instints aris, de pudor i de reserva, se'n sentissin ofesos.

A l'oficina, i asseguda davant d'una taula, hi havia una noia que plegava circulars i les posava dins de sobres. — La meva cunyada, Porzia — digué Giuseppe; i Rudy es quedà tot estranyat, tenint, per a ell, que l'única Porzia havia viscut a Venècia, tres o quatre-cents anys enera. Tenia davant seu una noia jove i molt bonica, amb galtes rosades, ulls foscos i dents blanquíssimes que mostrava, en somriure. — Com va, company? —■ digué. I tornà a asseure's, prestament, i a reprendre la tasca. —• Feina per al nostre comitè antifeixista — explicà Giuseppe.

L'estudi semblava ésser de la jurisdicció del xicot. S'hi veien llibres, formant grans piles; revistes amb cobertes vermelles i un diari, de format petit, que encapçalaven unes lletres grosses: *La Battaglia*. Rudy se n'adonà i preguntà: — ¿Vol dir "La Batalla"?

— Una batalla moral — respongué l'altre, amb un somriure. — Ja sabeu el que escriví William Blake:

*"En el combat moral no he de cessar,
ni el glavi deixaré mai de brandar."*

Rudy no sabia absolutament res de William Blake, i el suposà "un company". — Estic content de tenir l'ocasió de parlar amb vós — digué. — Sou el primer anarquista que conec.

—■ No n'hi ha gaires, en aquest país — replicà l'altre. — Jo, en canvi, vaig criar-me en mig d'ells.

— Quasi no conec cap italià, tampoc ■— afegí Rudy. — N'he tractat algun com a client, però no en conec cap, a fons. El meu pare era alemany.

■— I bé, els nostres pobles marxen, ara, plegats, company Rudy. — (Aquella mania de voler-lo incloure, tots, entre els seus!)

— Mussolini envia flota rera flota d'aeroplans per ajudar els rebels espanyols i Hitler envia carregaments d'armes i municions, via Portugal. Però jo no aconsellaria el Fuehrer de comptar massa sobre el Duce. Nosaltres, italians, el coneixem prou!

— No l'admireu gaire, em sembla.

— No hi ha mots, ni en anglès ni en italià, per a dir-ne el que en pensem. És un renegat; era el més ardent dels revolucionaris i usà, en contra nostra, el que havia après de nosaltres.

Rudy es mostrà sorprès per aquestes noves.

— Jo era encara un marrec, quan passà tot això i quasi no en sé res — explicà. Veig el seu retrat, als diaris, i em fa l'efecte d'algué que s'infla fins a reventar.

Giuseppe esclatà a riure i la seva dona, d'aspecte tan plàcid, i la seva cunyada, se li ajuntaren. És tota la part que prengueren a la conversa. — Aquestes dues noies no el poden veure — digué el marit, — perquè té llur pare en un camp de concentració. Ha suprimit, per la presó o per l'exili, quasi totes les grans intel·ligències d'Itàlia. Però tenim esperança que aquesta aventura espanyola serà el començament de la seva fi. Li caldrà aprendre de què són capaços uns homes lliures, en la defensa de llur llibertat. Solament, a Catalunya, es trobarà amb mig milió d'anarquistes que haurà de fer matar un per un, i que es faran pagar molt car.

III

Giuseppe féu asseure el seu hoste vora una de les dues grans finestres d'aquella cambra, que donava al carrer, i per on entrava un mica d'aire. Des d'allà, semblava com si fossin al carrer mateix; tenien, a l'encalç de la mà, la gent que passava per la

vorera. Un eixam de criatures jugava i xisclava, al mig de la calçada, i la brisa portava, dins de la cambra, una estranya barreja d'olors. Però el jove impressor semblava no adonar-se de cap d'aquelles coses i, ben aviat, tampoc Rudy no estigué atent sinó a la conversa de Giuseppe.

Els llums del carrer il·luminaven el rostre del jove impressor: un rostre d'intel·lectual, amb un front ample, un xic més estret vora les temples, on el seu cabell, negre i ondat, es destriava en espessos flocs; sobretot quan Giuseppe s'hi passava els dits, distretament, bo i parlant. Tenia les barres prominents i les dents molt ben posades i blanques, i el seu nas, recte i prim, semblava acabat de sortir del cisell de l'escultor.

Giuseppe havia vingut de Spezia, quan encara era un noi. El seu pare fou un metge que es preocupà massa dels pobres i, per consegüent, morí jove i deixà molt poca cosa. ("Un altre fallit!", pensà Rudy, que, mentre parlava amb els proletaris, estava en contínua guerra mental amb els seus parents.)

— De manera — prosseguí Giuseppe, — que em fou impossible de seguir la carrera del pare. Però més m'ho estimo; tal com sóc, puc fer més per als obrers que no pas vetllant per a llur salut. El sistema capitalista ocasiona més malalties i des treu més vides de les que puguin mai compensar tots els metges del món, plegats.

Rudy digué: — A mi, m'havien ensenyat que el sistema capitalista significa un pas endavant en el progrés; que fa possible la producció, en gran escala, i la distribució.

— Sens dubte que és un progrés sobre el feudalisme — replicà l'altre, — però no pot excedir el seu cicle de vida. Acaba per posar tota la riquesa en unes poques mans i per no poder distribuir el que produeix. Llavors, per què continuar a produir? Us haureu adonat d'aquest procés, durant aquests últims set anys.

— Començo d'adonar-me'n — admeté Rudy.

— Nosaltres, obrers, som les víctimes del capitalisme i ens refusen a morir amb ell. Pensem que quan el capitalisme no podrà fer marxar, més, les màquines, serà la nostra hora d'en carregar-nos-en, i de fer-les marxar, en benefici de tots.

— Tot això sembla molt raonable — admeté el jove comerciant. — Però, els obrers, estan prou capacitats? són prou intel·ligents?

-- Encara no. Cal que se'ls eduqui; que se'ls organitzi, i hi ha molta confusió i nombre de parers diferents quant als millors mitjans d'aconseguir-ho. És el que entrecança el procés i fa la victòria lenta. Però els obrers no poden rendir-se, per la senzilla raó que, per a ells, la rendició equivaldria a la mort.

IV

Aquesta, Rudy no ho ignorava, era la doctrina de tots "roigs els Ell no feia cap diferència entre llurs matisos de partit, però no eren pas aquestes diferències que l'interessaven. Havia vingut perquè li expliquessin què era el feixisme italià, per què s'havia ficat en les coses d'Espanya i què esperava guanyar-hi.

Interrogà Giuseppe i aquest li féu la història del feixisme, al seu país. En les dificultats i els sofriments de la postguerra, els obrers s'apoderaren de moltes fàbriques; però no pogueren fer-ies marxar perquè necessitaven carbó anglès i, naturalment, no trobaren crèdit prop dels capitalistes britànics ni de cap altra mena de capitalistes. Les classes adinerades, d'Itàlia, cercaven un salvador, i els fou enviat.

— No sé si sabeu — digué Giuseppe, — que nosaltres, italians, devem a vosaltres, americans, el nostre flamant *Duce*.

— Com és possible?

—El vostre noble president Harding havia enviat, a Itàlia, un ambaixador, veritable campió d'afers d'envergadura, un tal Mr. Richard Washburn Child. Aquest senyor tornà, més tard, a la nostra terra, i es gloriejà de la seva actuació; de manera que sabérem, per ell mateix, com havia anat la cosa. Mussolini, orador revolucionari i editor, esdevingué patriota i li parlà d'uns seus plans per a la creació d'una brigada de camises negres per a restaurar l'ordre. Si no es feia així, els banquers americans podien donar per ben perduts, llurs crèdits, ¿ No mirarien de

salvar llurs antics préstecs per mitjà d'un de nou? Mr. Child tractà l'afer amb la casa Morgan i es votà un préstec de dos-cents milions a favor d'un règim de camises negres. I ja tenim el *Duce* al poder; però advertiu que el vostres banquers no tan solament no cobren el bilió que avançaren per la guerra, sinó tampoc els dos-cents milions que enviaren més tard.

— Es així, doncs, com es fan els governs? — exclamà Rudy.

— Es compren, avui dia, com es compra una empresa d'acers o de ferrocarrils. El mateix passà, a Alemanya: Hitler obtingué els diners per a les seves camises brunes, del rei de l'acer alemany i els directores del trust elèctric, els quals, per llur part, acudiren també als Morgan. I estem veient com es repeteix el procés, a Espanya. Mussolini i Hitler, cada u al cap de llur govern, poden enviar-hi impunement, no tan sols diners i armament, sinó fins llurs mateixos esclaus, perquè siguin immolats en guerra.

•—■ Sabeu — digué Rudy, — si us escoltava gaire, acabaria per esdevenir un "roig".

— Naturalment! —• exclamà el jove italià. — I passaria igual amb el noranta per cent dels americans. Us heu donat, en cos i ànima, als afers i... A propòsit: ¿com anomenau allò que es posa als cavalls, perquè els privi de veure el que podria espantar-los?

— Ulleres.

— Més que no, ulleres, caldria dir-ne *cegador*s. Doncs bé, han posat d'aquells estris als ulls de la gent, perquè no vegin més enllà de la feina del dia. Si podien adonar-se de l'engany de què són víctimes, es revoltarien. Vet aquí per què, en tots els països del món, es persegueix i es castiga l'anomenada "propaganda roja". De vegades, la policia s'accontenta de badar el cap dels propagandistes; d'altres, però, es va més lluny, i se'ls ho fa pagar amb la testa.

La mestressa de la casa havia deixat la seva labor i tret, de darrera un dels paravents, una botella de vi i alguns talls de pastís. A Rudy li sabia greu d'acceptar quelcom d'aquella gent

que tant havien de treballar per guanyar-s'ho, però compregué que es feien un orgull de l'hospitalitat i que un refús els hauria estat un afront. S'acontentà, doncs, amb beure un sol vaset de vi i menjar un tall de pastís. El cert era que no tenia gaire gana perquè Giuseppe, mentrestant, entrava en detall sobre el daltabaix del moviment del poble italià.

— Teniu els obrers per ignorants i mal organitzats, però els obrers de la meua terra tenien, llavors, un meravellós sistema de cooperatives; havien creat, per tot Itàlia, germandats, escoles, diaris... Tot això fou escombrat per la més brutal de les reaccions, servida amb els mitjans moderns de matança. Dotzenes de milers dels nostres treballadors, i llurs dirigents, foren obligats a prendre's oli de ricí. A Amèrica, ens hem acostumat a tirar la cosa a broma: feia una certa gràcia que un home corregués, al wàter, un centenar de vegades. Però el cert és que es tracta d'una metzina horrible i cruel. Centenars, en moren; i, la resta, no són, mai més, el que eren: llur naturalesa en surt minada i són una desferra. D'altra banda, l'home hi perd el seu poder sexual, el que és, sempre, molt humiliant per a un italià. I cal no oblidar els mils que foren copejats fins a morir-ne. Recordeu el nom de Matteoti ?

— No sé que l'hagi sentit mai.

— Ja ho ha procurat, la premsa americana. Matteoti era un jove dirigent socialista, un dels més braus del nostre parlament. Jo no estic d'acord amb els socialistes; penso que si tenien el poder, ens submergirien en la pitjor de les burocràcies; però això no lleva que honori una ànima noble, i Matteoti n'era una. El seqüestraren, l'apallissaren fins a matarlo i llavors llençaren el seu cos en una fossa. Ja ho veieu, company Rudy, es tracta d'uns *gangsters* que s'han apoderat d'una nació; com si Al Capone es posés al front del govern d'Amèrica.

— La comparació m'ajuda a fer-me càrrec de la cosa — admeté Rudy.

— Tot Itàlia ha esdevingut presó o caserna. El terror, com l'espionatge, regna pertot; els qui són cervell i consciència del país, s'estan podrint en camps de concentració o en illes desertes. Els obrers veuen llurs jornals retallats, un dia i un altre, mentre

els preus no fan sinó pujar. D'ençà que el *Duce* és al poder, els sous dels treballadors han estat rebaixats quasi en una meitat. Per això anà a Abissínia: per distreure l'atenció del poble. Per això, ara, ha anat a Espanya — però, qui sap si no s'hi agafarà els dits! — Els espanyols són gent lliure, i combatran. De més a més, tindran ajut de fora.

— Voleu dir ? — preguntà Rudy.

— Molts italians han viscut en exili; molts, han pogut fugir de les illes on els confinaren. L'ur sol desig, en aquesta vida, és de castigar el tirà. Després de catorze anys d'espera, ha arribat llur hora. A Espanya, salvaran Itàlia; com els alemanys hi salvaran Alemanya; com els francesos hi combatran les *Croix de Feu*. Els obrers de tot el món s'adonaran que llur sort està vinculada a la sort d'Espanya. Creieu-me, aquesta guerra serà llarga; serà la trampa on s'agafarà de peus, la reacció mundial.

El jove impressor seia, amb els punys closos; el seu rostre, en la llum somorta que venia del carrer, traspuava una mena de fervor religiós.

— Si no fos perquè tinc dona i perquè hem de tenir un fill, a hores d'ara m'hauria ja embarcat, company Rudy.

Rudy s'estremí; sentí remoure's, dins seu, quelcom que ell desconeixia; quelcom que hi havia dormit, durant anys, i que ell ignorava posseir. Quan Izzy, pobre petit diable, li havia dit: "Vosaltres bé teniu ideals!", Rudy havia somrigut amb ironia; però, en canvi, digué, a aquest jove idealista italià:

— Us comprenc perfectament. Si fos italià, m'oferiria a acompanyar-vos.

— Sou alemany — digué Giuseppe, — i els *gangsters* de Hitler són a Espanya, i hi maten els obrers espanyols.

Rudy romangué callat, pensant en els homes que donen llur vida per una causa en la qual creuen. N'hi ha molts, d'aquells homes, en la història; continua havent-n'hi, en els temps presents. Ell, Rudy Messer, que a vegades s'havia tingut per la sal de la terra, ara tornava a considerar-se i s'averkonyia de malgastar el temps en la venda de conserves i *sauerkraut*, amb la sola finalitat de guanyar diners i, quan en tenia les butxaques plenes, despendre'ls amb dones lleugeres!

CAPÍTOL NOVÈ

QÜESTIONS DE FAMÍLIA

Izzy Bloch tornà a telefonar. S'havia format una nova associació: "Amics de la democràcia espanyola", i aquella nit celebraria un primer gran míting. Hi parlaria un conegut escriptor que havia viscut a Espanya i coneixia, a fons, les condicions que precediren la rebel·lió. ¿Li agradaria, al company Rudy, d'assistir-hi ?

El company Rudy respongué afirmativament. S'estava mostrant un jove impressionable en excés, incapaç de poder resistir els impulsos de satisfer la seva curiositat, malgrat que el seu bon seny l'advertís que valia més guardar-se de la temptació. El company Rudy s'assemblava al cérvol de la selva que sent crui-xit de branques i hauria d'arrencar a córrer, amb tota la seva lleugeresa; que, però, s'atura i redreça les orelles, tractant de comprendre d'on ve i què és la cosa desconeguda i, fins i tot, avançant-se, d'uns quants passos, cap al perill.

Rudy estigué atent a les paraules de l'orador, que descriví l'opressió centenària a la qual havien estat sotmesos els camperols i els obrers, d'Espanya. Els homes no es llancen contra els canons amb piques i aixades, i les dones no defensen barricades amb ganivets de cuina, si no tenen, a llur darrera, una llarga història de sofriments. La vella Espanya de l'església i de la monarquia s'estava morint en una sèrie de convulsions, algunes de les quals havia presenciades, personalment, el que parlava.

Contà haver recorregut la província d'Astúries on, actualment, els miners es convertien en veritables torpedes humans

i destruïen la ciutat d'Oviedo, amb dinamita. Els companys d'aquests homes havien estat esquarterats, a l'engròs, feia dos anys, i aquell botxí era, ara, dins la ciutat i es tractava de capturar-l'hi. D'aquesta mateixa manera, pertot Espanya, la vella injustícia llevava els seus fruits amargs.

L'orador respongué, després, a diferents preguntes que posaren a prova, no tan sols els seus coneixements sobre aquell país, sinó també sobre tot Europa. Semblava conèixer la causa dels grans esdeveniments. Demostrà, clarament, com la lluita espanyola conglomerava totes les forces mundials del diner contra el treball. La rebel·lió de Franco havia estat finançada per l'*Standard Oil* i la *Royal Dutch Shell*, cada una de les quals li havia donat quinze milions de dòlars. I si Franco cobejava Madrid, era pels vuit-cents milions de dòlars que constituïen la reserva or del govern espanyol.

Rudy escoltà les diferents polèmiques, sorprès, altra vegada, que gent obrera haguessin llegit i pensat tant, i, alhora, avergonyit, de veure's tan mal equipat, personalment. Ara feia ja una diferència entre els diversos partits dels "roigs", i les guspires de controvèrsia que arreplegava, al vol, mantenien el seu interès en contínua excitació. De vegades, davant un punt de vista que no acabava de comprendre, s'inclinava i feia una pregunta a Izzy. "¿ Què era un trozkista, i què es proposaven fer els trozkistes a Espanya? ¿ Quina diferència hi havia entre els socialistes, que s'oposen a les guerres capitalistes, i els pacifistes, que s'oposen a tota guerra?"

El públic era molt nombrós i hi havia molta gent ben vestida. Segons les observacions de Rudy, aquests no eren pas menys "roigs" que els mateixos obrers. Volgué veure'ls a través dels ulls del seu cosí i es preguntava què podria trobar-los en contra. Però, ensems, Rudy tenia la sensació clara d'estar fent un pas ardit, i perillós, en barrejar-se amb aquella assemblea.

II

Una cosa que s'esdevingué l'endemà, contribuí, encara, a augmentar aquesta sensació d'aventura. Quasi sempre Rudy comunicava, per telèfon, a l'oficina, les comandes dels clients; quan, però, es trobava no gaire lluny de la fàbrica, se n'hi arribava, i discutia algun nou projecte o pla de treball, amb el seu superior. Aquell migdia, en deixar el despatx, Rudy coincidí amb la sortida dels obrers. Una gran corrua d'homes, quasi tots amb maletes o recipients per al menjar, a la mà, s'afuaven cap a la porta. Un d'ells, un xicot d'aspecte intel·ligent, se li acostà.

— Mr. Messer — li digué; — em permeteu de dirvos quatre mots?

— Els que vulgueu — replicà Rudy.

— Voldria que sabéssiu com, alguns dels nostres, d'ací, apreciem el que esteu fent.

— I què faig ? — preguntà l'altre amb sorpresa.

— Em refereixo a la posició que heu pres contra els nazis.

— No n'he presa cap, de posició — digué Rudy.

El xicot somrigué.

— Pel sol fet de voler saber de quina banda està la veritat, preneu, ja, una posició. És tot el que demanem nosaltres, anti nazis.

—■ No em creia que ningú es preocupés del que jo pogués pensar o no pensar.

El somriure de l'obrer es féu més expansiu.

—■ Doncs, us equivoqueu, Mr. Messer. Tothom parlava del mateix, a la nostra quadra.

—• Em deixeu parat! — Aquesta notorietat inesperada no era gaire del gust de Rudy.

— Un parell dels nostres companys assistiren anit a aquell míting de propaganda a favor d'Espanya. Em sap greu de no haver-ho sabut, perquè hi hauria anat.

— Fou, veritablement, interessant — digué Rudy. — Però no m'hauria pensat mai, atreure l'atenció de ningú.

—■ Hi ha una lluita entaulada, Mr. Messer i no es pot travessar la terra de ningú, sense que se us vegi.

Havien anat caminant, mentre parlaven, i ara es trobaven al lloc on Rudy havia deixat el seu cotxe. En aturar-se, el jove obrer cridà en ajuda tot el seu coratge per a dir, a Rudy:

— Em pregunto, Mr. Messer, si aneu mai a cap ball.

— És clar! — digué Rudy. — No és que ho hagi deixat tot per la política.

— Nosaltres, sabeu, fem per alternar l'educació amb el divertiment — explicà l'altre. Tenia una expressió seriosa i molt desperta i Rudy se'n sentí atret. — L'"Associació d'obrers alemanys" celebrarà un ball, demà vespre i no sé si prendre'm la llibertat d'oferir-vos-en un tiquet.

— Molt bé, gràcies — digué Rudy. — Potser que hi vingui, si no tinc feina. — Ell sabia prou que, de feina, no en tindria, però el seu instint de pròpia defensa s'havia desvetllat. — De totes maneres, aquest tiquet me'l quedo. Quant val?

— Només cinquanta centaus, i dóna dret a una entrada de dama. Els beneficis són per a la causa.

— Està molt bé. I, ara que hi penso, doneu-me un altre tiquet! Si puc venir-hi, portaré una altra parella.

Una idea sobtada havia penetrat al seu magí, idea vinguda del més profund del seu subconscient. Es tractava d'aquelles dues noies italianes que havia conegut, tan plenes de distinció i de gràcia. Qui sap si sabrien de ballar!

III

Aquella tarda, Rudy se n'anà a casa el seu oncle: era dijous, dia de "conferència". Durant el sopar féu algunes observacions sobre la pluja, que queia menuda i espessa, i elogià un plat de *apfelstrudel*, però quan la família atacà el subjecte de la campanya política i dels nombrosos crims que Roosevelt cometia, Rudy romangué en silenci. "Era cert, com en tenia la sensació, que la família observava una mena de reserva envers ell? ¿ Era cert que

la seva cosina Anna l'espiava, amb ulls plens de malfiança, quan creia que ell estava distret?"

Els homes es retiraren a la "biblioteca" del vell Hermann (l'anomenaven així per bé que no abundava en llibres i, els que hi havia, no els tocava mai ningú). El vell es deixà caure, amb un sospir, en una ampla butaca de cuir. Se'l veia aclaparat i vençut per la fatiga, i Rudy intuï quelcom de patètic en la manera de tirar-se els seus pocs cabells enrera, sobre la calba rogenca. Fritz s'assegué en una altra butaca. Esdevenia gros i el seu cervell era un xic lent i obtús, com el del seu pare. Ernie seia i es mantenia rígid, com de costum. L'hauríeu dit enfundat en un uniforme prussià, d'aquells que duen coll amb barnilles. Els altres cosins estaven d'estiueig, de manera que l'ocasió era excel·lent per a discutir coses més íntimes que no pas l'estat de comptes de Heinzelmann i l'èxit o la fallida d'una nova marca de conserves.

El vell Hermann no es decidia. S'escurà la gorja, una i altra vegada, i per fi, digué, amb veu vacil·lant:

•— Rudy, voldria parlar-te.

— Sí, oncle Hermann? — Rudy s'alçà de la cadira encoixinada on seia, com a mostra de deferència envers el seu tutor.

— Em sabria greu que et pensessis que he interrogat ningú sobre el que fas o deixes de fer; però Mulhausen m'ha vingut amb una nova que m'ha disgustat. — Mulhausen era l'encarregat del personal de la fàbrica, aquell a qui havien confiat la missió delicada de persuadir els obrers que votessin Landon per comptes de Roosevelt. — M'ha dit que, a les quadres, avui, no es parava sinó de la teva simpatia pels "roigs".

— Sí, oncle Hermann — féu Rudy. — Ho sé per un dels mateixos obrers.

El vell tornà a escurar-se la gorja.

■— I bé, Rudy, no em proposo de cohibir, per res, la teva llibertat; et parlo, simplement, com a home d'affers. Vivim en uns temps difícils, i costa de fer surar el negoci. Tu ets un nostre accionista i per bé que no en tinguis moltes, d'accions, són tot el teu capital i no voldràs exposar-lo amb una conducta temerària.

— Voleu dir, oncle Hermann, que els nostres clients podrien fer-nos el boicot, si sabien que jo em feia amb socialistes?

— Com pots imaginar-te el contrari, Rudy?

— Teniu en bona opinió els nostres clients — aventurà el xicot.

El vell restà silenciós, un moment, i Fritz l'aprofità per a dir-hi la seva:

— No val la pena de discutir-ho, Rudy. Quan es té un negoci, cal prendre els clients tal com són, i no barallar-s'hi. I nosaltres t'enviem com a representant de la casa.

— Tens raó — admeté Rudy. —• Però la setmana entrant començo ja a Colúmbia, i podreu dir que he deixat de treballar per compte vostre. Quant a les meves accions, no em preocupa el risc que puguin córrer. Ara, si penseu que el fet de tenir-les, pugui perjudicar-vos el més mínim, les vendré. Digueu-m'ho, amb franquesa.

Tots restaren mirant-lo, en el més gran estupor.

— És, doncs, veritat, que aquests "roigs" maleïts han sabut fer-se't seu! — exclamà, finalment, Fritz.

— Tan veritat, Fritz, que m'he proposat d'estudiar de valent i no recloure'm en cap cambra fosca. Com a home de formació universitària, em cal tenir els ulls ben oberts i fer-me un criteri propi. És el que m'han aconsellat, sempre, els meus professors.

— *Ach, du lieber Gott!* — sospirà el vell Hermann.—Sempre t'havia dit que això d'anar a la universitat no et faria cap bé, Rudy!

IV

Ernie no havia obert encara la boca, però Rudy endevinava qui havia promogut aquella qüestió; de manera que no s'estranyà gens, quan el seu cosí prengué la paraula:

— No ignoro que no has sentit mai cap simpatia per Alemanya, Rudy. Però no et sembla que deus alguna consideració als nostres sentiments envers la pàtria?

— No sé què té a veure això amb Alemanya, ni amb el fet

---

que vosaltres sigueu alemanys. Tot el que he fet és interessar-me per la guerra espanyola; voler-ne saber les causes, i quina significació pugui tenir.

— Però saps que, actualment, tropes de l'exèrcit alemany combaten, a Espanya!

— Ho he llegit. I no em sembla bé, que les hi hagin enviades.

— Perquè ja ets un "roig". Perquè ja no t'importa, que l'amenaça comunista pugui arrelar a l'occident d'Europa!

— Prou, Ernie ! — suplicà el pare.

Però Ernie s'havia llançat a tractar el seu tema favorit: la conspiració jueva-bolxevic era una mena d'obsessió per a ell.

— Procedeixen segons una tècnica rigorosa: comencen per gastar fortunes en propaganda; fomenten, després, una revolta, i, finalment, envien diners i municions per emparar-se del país.

— És graciós! — remarcà Rudy. — He sentit aquesta mateixa expressió en boca dels socialistes: una tècnica rigorosa. Sinó que ells l'apliquen als feixistes, aquella tècnica. I ben cert que l'han usada, ara.

— Com ho vols fer! S'ha de combatre el diable amb les seves armes — digué el cosí. — Però tothom pot veure clar qui promogué l'alçament a Espanya.

— Em creia que fou Franco, qui es rebel·là contra el govern!

— Però quina mena de govern ? Simplement, una conspiració jueva-bolxevic. Un govern comunista imposat per l'or de Moscou.

—• No hi entenc gaire, Ernie, però se m'ha dit que es tractava d'un govern democràtic, lliurement elegit pel poble, en el qual no figurava cap comunista ni socialista.

— És clar, t'empasses totes llurs mentides! Ets ben beneït d'escoltar llurs desvaris.

— No costa gaire de comprovar el que realment fos un tal govern, Ernie. Va ésser elegit a primers d'aquest any. Estàs segur que es tracta d'un govern comunista?

— No sé com s'anomenava, ell mateix; però no era sinó un *camouflage*. Que se'ls en dóna, a aquests "roigs", de canviar llurs etiquetes, mentre aconseguixin el que es proposen!

Rudy sabia que no valia la pena de discutir amb el seu cosí;

---

però és el que sol passar en les qüestions de família: quan hom s'ha llançat, no sap com aturar-se.

—Quan, parlant d'aquell govern, l'anomenes un govern comunista — preguntà Rudy, — ho fas en el mateix sentit de quan titlles de comunista, el govern de Roosevelt?

— On vols anar a parar, tu, ara?—digué l'altre, amb ràbia a penes continguda.

— No tracto sinó d'entendre't. Suposem (per a deixar la cosa ben assentada) que Roosevelt fos reelegit i portés avant la seva Nova Dieta; diries que el fet era un resultat de la conspiració jueva-bolxevic ?

— Saps el que en penso, Rudy. Mira els jueus, al front de l'administració del país! Mira Frankfurter, i els seus sequaços!

— Els miro; els veig, tots ells. Però concretem: si algun Franco americà alcés bandera de rebel·lió (diguem, si vols, per escombrar aquests jueus de llurs llocs); i prestaries el teu suport al moviment?

—Rés d'això no ha de passar, Rudy — digué l'oncle, avançant-se al seu fill. — Veuràs, veuràs quina pallissa li clavarem, a Roosevelt!

— Bé, però, suposem, suposem només, que guanyi: et bastà per Franco o per Frankfurter?

Al vell Hermann no li agradava el caire que prenia la disputa i, novament, tractà d'endegar-la per altres viarans:

— Estic segur, Rudy, que Ernie no ha pensat mai en la possibilitat d'uns tals esdeveniments.

— I, amb tot, són ben possibles, oncle Hermann! I jo em pregunto: arribat el cas, quina posició adoptarien els alemanys? Està disposat, el Fuehrer, a enviar armes i municions per a abatre la Nova Dieta? Enviaria, Mussolini, avions de bombardeig per a destruir Washington?

Ernie continuava assegut, accentuant, més que mai, la rigidesa del seu port; mig aclucava els seus ulls, blaus i freds, i contraïa els llavis minsos.

— Val més, Rudy, que no ens desviem i tornem a la qüestió primera. Vols o no vols forçar-nos que t'hàgim de repudiar com a membre de la nostra família?

V

Es tractava de la tesi marxista de la lluita de classes, justificada una vegada més. Dos exèrcits estaven enfrontats i prompts al combat i, com havia dit el jove obrer de Messer i Fills, no us era possible de travessar la terra de ningú sense ésser vist i sense que us fessin foc. L'oncle Hermann, de costums antiquats i de bons sentiments, era contrari a tota violència, i procurà de convèncer el fill del seu germà, que havia considerat quasi com a fill propi, durant tants anys. Impossibile que aquell xicot pogués trencar amb la seva família per una divergència política!

El vell, però, no podia argüir amb profit, perquè desconeixia per complet els fets. Com tothom, es trobava desemparat entre les grapes de les forces que destruïen el món modern.

Tot el que podia fer era advocar perquè la gent no es deixés portar per llurs primers impulsos; perquè es mostrés més reflexiva; perquè no digués coses que ferien. "Els obrers no havien de barallar-se amb llurs patrons; els americans no havien de barallar-se amb els alemanys..."

—■ Oncle Hermann — digué Rudy, — sé que en el fons del vostre cor no proveu el règim de violència que impera a la vostra pàtria.

— Què puc fer-hi, Rudy ? Sembla que és el que calia als alemanys.

— No, oncle Hermann; no ho cregueu. Al poble alemany se l'ha enganyat; se l'ha traït. Van aprofitar-se d'atribuir l'incendi del Reichstag...

— Bon Déu ! — saltà Ernie. —■ Ja li han fet empassar aquella mentida roja!

— Potser que m'hagi empassat una mentida roja, Ernie; com pot ser que, tu, te n'hagis empassada una, de blanca. Tot el que puc dir-te, és, que crec el que em sembla veritat, i que no puc creure altra cosa. — I girant-se vers el seu oncle, afegí: — Ernie em proposà d'acompanyar-lo i fer la coneixença d'alguns amics seus, nazis. Hi vaig accedir. Són **gent** amb **qui** no podria conge-

niar. Estic segur que no cerquen la veritat; més encara: que tant se'ls en dóna. Ernie, en canvi, no coneix els meus amics; però sé que si li demanava de presentar-los-hi, s'hi negaria.

— I no t'enganyes! — saltà el cosí.

— Vet aquí la diferència! Jo, per la meua banda, vull escoltar les dues parts, mentre Ernie s'hi nega. I m'exigeix, a mi, de tapar-me les orelles, cosa que no faré.

— No ho faràs, ni si el pare t'ho mana?

— El teu pare no m'ho ha manat, i estic segur que no m'ho manarà: és un home masa noble, per fer-ho. M'ha dit que la meua conducta podia perjudicar el negoci i li he respost que, en aquest cas, estava disposat a sortir-me'n. D'això se'n diu jugar net, i cap dels dos no podem sentir-nos-en ofesos.

Hi hagué una pausa. Ernie mirà el seu pare, en espera d'una rèplica; però el vell guardà silenci. Fritz, per fi, remarcà:

— Ens poses en una gran violència, Rudy. Voldràs que hà gim de dir als nostres clients que has trencat amb nosaltres?

— Sí, Fritz. Digueu-los el que calgui per garantia del vostre negoci. No teniu la més mínima simpatia per les meves idees; per què m'ha de saber greu que ho feu constar ? He de comptar amb mi; no, amb vosaltres. No us vull cap mal, i em sabria greu que no conservéssiu un bon record de mi. No demano sinó d'és ser lliure per anar a la recerca de la veritat i ajustar-hi la meua conducta.

CAPÍTOL DESÈ

TROPES DE XOC

Rudy arribà a casa, aquella nit, penetrat d'un estrany sentiment de depressió i de soledat. Tenia "ideals", ara, amb els quals li caldria reemplaçar la família i els records i costums de la seva vida anterior. Era com el serpent que canvia la pell, o com el cargol de mar, prompte a seguir el clam del poeta: "Surt de la teva mísera closca!"

Tot sol, al seu piset, anà al telèfon i trucà a l'única llar "roja" de la seva coneixença, que en tenien. Li respongué una veu de dona i Rudy preguntà:

— No hi és, Giuseppe ?

— No, és en una reunió del comitè.

— Qui sou, vós ?

— Sóc Porzia.

— Com esteu, Porzia? Us parla Rudy Messer. Digueu-me, van al ball, els anarquistes?

— Sí, és clar! Per què no havien d'anar-hi, company Rudy ?

— Em temia que no fos contrarevolucionari. Balleu, vós, Porzia ?

— Sí, quan puc.

— Què voleu dir: quan puc ?

— Quan m'hi invita algun xicot conforme.

— Us semblo conforme, Porzia ?

— Com el qui més, company Rudy.

— Bé, llavors, accepteu que anem, plegats, en un ball, disabte al vespre?

— Oh, company Rudy, quanta gentilesa! No sé què us res pongui.

—■ Balla, Giuseppe ?

— No gaire sovint; està ocupat.

—Però, en sap?

—• Sí; poc o molt.

— Tinc dos tiquets per a un ball de... (permeteu que vegi d'on), ah, sí! de l'"Associació d'Obrers Alemanys". Cada tiquet dóna dret a una entrada de dama, i els beneficis són per a la causa anti-nazi, de manera que Giuseppe no em podrà dir que no.

— Ben cert. Estarà content, d'assistir-hi.

— I Teresa, balla?

— Una mica. El doctor li diu que li convé un poc d'exercici diari, sense arribar a la fatiga. ■— Rudy es digué que tant les dones com els homes de la família Daniele parlaven d'una mateixa manera desimbolta dels fenòmens de la gravidesa.

—■ Molt bé. Llavors, Porzia, ¿quedem d'anar tots quatre, a aquest ball, dissabte al vespre?

•—■ Quedem. Ens hi divertirem molt, n'estic segura!

—• Diu, a les vuit. Però em sembla que val més ésser-hi un poc abans. Us vindré a cercar a dos quarts; eh ?

— Entesos, company Rudy.

— Vindré amb el meu cotxe.

— De debò? Serà la primera vegada que aniré en automòbil.

—■ No; Porzia ?

— Com, que no? ¿Us creieu, potser, que teníem cotxe, nos altres ?

•—■ Però em pensava que algun amic... alguna vegada... ■—•

Sou el primer amic nostre que té cotxe, company Rudy. Us asseguro que serà un esdeveniment, en la meua vida.

II

L'endemà, seguint els seus propòsits, Rudy s'abstingué d'oferir cap ulterior perjudici al negoci de Messer i Fills. Romanqué a la seva cambra, llegint diaris i fullets. Més tard se n'arribà

a la Universitat per matricular-se; comprà un catàleg i s'assegué a fora, repassant la llista dels cursos. Es preguntà, puix que se li havia desvetllat un gran interès per Espanya, si s'apuntaria en alguna classe de literatura o història espanyola. També tenia ganes d'estudiar els problemes socials moderns i veure quines serien les opinions dels professors, sobre aquesta matèria. Però la seva frisança de dies enrrera se li havia apaivagat bastant: sense ell adonar-se'n havia arribat a un punt en què s'estava formant opinions pròpies, i fins s'imaginava en controvèrsia amb algun catedràtic.

Se n'anà a la biblioteca i agafà un parell de llibres sobre el socialisme. Féu, també, una altra cosa que no havia fet mai: documentar-se sobre quelcom que no fes referència directa als seus estudis i no per suggeriment dels seus professors, sinó per suggeriment propi. Recordà l'asserció d'Ernie que el govern d'Espanya, en esclatar la rebel·lió, era un govern "roig", i consultà l'edició del "Times", de Nova York. En el número corresponent al 20 de febrer, del 1936, llegí la relació de la formació del nou govern, immediatament després de la victòria del "front popular", a les urnes. Izzy Bloch tenia raó, i Ernie no en tenia: en aquell govern no hi havia socialistes ni comunistes. El cap en fou Azaña, un republicà d'esquerra que havia presidit, ja anteriorment, un altre govern i havia reprimat, amb gran fermesa, una revolta obrera. Els socialistes es negaren a tenir representació al nou gabinet perquè no tenien confiança en ell ni en la seva política. El govern contra el qual els feixistes havien conspirat i contra el qual s'alçaren en rebel·lió, cinc mesos després, era una mena de govern de "Nova Dieta", probablement influenciat per l'exemple de Roosevelt. Profundament trasbalsat, encara, per les qüestions de família de la vetlla, Rudy, durant aquell dia, serví al seu cosí Ernie, així com també al seu oncle i a Fritz i a Anna, la constatació d'aquell fet, en imaginària prolongació de llur debat, ben bé una dotzena de vegades!

III

Aquella tarda Rudy agafà el cotxet i se n'anà a veure com seguia la família Bloch. Tenia ganes de comunicar a Izzy que la biblioteca de la universitat corroborava la seva versió d'història espanyola. Quan Rudy hagué pujat les escales de la vella casa de veïnat i anava a trucar a la porta, sentí, dins, una gran enraonadissa i trobà, reunida, tota la família Bloch,

L'oncle Jack, el taxista, havia acompanyat Rose, la filla pròspera, que venia a veure com seguia el vell. L'oncle Jack tenia cara de lluna i una expressió molt melangiosa. Vorejava la quarantena i els seus cabells eren grisencs. Se'ls havia tenyit, probablement per aconseguir feina amb més facilitat, però ara, que en tenia, no s'hi amoinava gaire, amb el resultat que se li veien, grises, totes les arrels del cabell. Malgrat la seva aparença, trista, Rudy constatà que tenia un sentit profund de l'humor i, en riure, el seu rostre apareixia tot solcat d'arrugues.

— Tots els meus mals em vénen de la maleïda guerra — re marcà en el curs de la conversa.

— He parlat a l'oncle Jack de la guerra d'Espanya — expli cà Izzy, — però no he aconseguit que s'hi interessés.

— Jo? — digué Jack. — Cada any, en celebrar el meu aniversari, em dic que tinc una probabilitat de menys que em tornin a agafar a llur pròxima.

Rose era el figurí de la família, tenia el que el seu oncle anomenava "pressonalitat". Duia un vestit elegant, d'una roba clara i alegre i, com havia dit Izzy, una pell, malgrat ésser en ple estiu. Se l'havia tret, però. El que no s'havia tret, era una profusió de braçalets que lluiu als canells. Estigué molt contenta de fer la coneixença del distingit Mr. Messer, i parlà pels colzes, a honor seu. La vetlla havia anat al "traiato", com deia ella, i hi havia vist una comèdia "ristocràtica", de l'argument de la qual els féu una relació detallada.

Estava disgustada del mal aspecte de Pop, i volia poder-lo enviar al camp, durant aquella època de calor rigorosa.

Rudy es mostrà un amable conversador fins que l'oncle Jack

digué: ■—• Ens n'hem d'anar, Rose. Si el taxímetre no marca res, la companyia acabarà per *marcar-me* el camí de la porta. — Sembla que sempre que acompanyava la neboda a veure la família, deixava posat el rètol de "lliure", de manera que el taxímetre no registrava.

Rose s'arreconava al fons de tot del cotxe, per no ésser vista, i Jack anava a tota velocitat i pretenia no veure i no sentir els vianants que el cridaven o li feien signe de parar.

S'acomiadaren i partiren, i Izzy pregà al seu amic que els perdonés per aquella imposada mitja horeta *d'elegància*. La seva germana vivia amb un comerciant de pells, ja vell, que es mostrava bondadós i pròdig, amb ella. Pop no volia acceptar-li diners, però ella venia carregada de coses per a menjar, i això no podia refusar-li-ho. Com a socialistes, explicà Izzy, no hauria estat bé que s'haguessin barallat amb Rose perquè vivia amb un casat; molta gent eren infeliços en llur matrimoni i, després de tot, es tractava d'un afer privat que no atenyia sinó a ells mateixos. El que Izzy retreia a la seva germana era que no tingués ideals; el "moviment" no li deia res; semblava no tenir prou cervell per a fer-se càrrec de com anava el món.

El vell Joseph, dèbil i amb un bleix fatigós, jeia en silenci mentre el seu fill emetia aquell judici sever sobre la seva noia. Pobre Joseph! se'l veia molt malalt, i Rudy es digué que el trobava més i més decandit, a cada nova visita. Rudy es convenceria de la indiscreció que representa fer la coneixença dels pobres; lligar-se, amb les fibres sensibles del cor, a aquells infeliços que el sistema social ha condemnat a mort — una mort penosa i lenta, o bé ràpida i misericordiosa.

IV

Aquell dissabte, a dos quarts de vuit en punt, el cotxe de Rudy s'aturava al portal de la que havia estat senyorívola mansió, un dia, i on ara vivien els Daniele. Giuseppe estrenava una corbata vermella i les dues noies — Teresa, vestida de blanc i Porzia, de rosa — semblaven unes flors i no sabien què els pas-

sava, de contentes, perquè aquell xicot americà, jove i elegant, les havia anades a cercar amb el seu automòbil. — Fa mitja hora que estan a punt—digué Giuseppe. I afegí, sense galanteria:—• Si hagués estat jo, qui les hagués vingudes a cercar, m'haurien fet esperar mitja hora.

Començà una discussió per qüestió del cotxe. Rudy, jove aristòcrata i acostumat a gastar, trobava impossible d'encabir-se en el seu dos-seients. "En sortiren amb els vestits massa rebregats; valia més prendre un taxi." Però llurs ànimes d'italians econòmics s'horroritzen i insistiren en què fóra més divertit d'anar, plegats, en el cotxe de Rudy. Rudy, doncs, s'assegué al volant i Porzia s'estrenyí contra ell, amb el canvi de marxés i el fre, entre els genolls. Llavors entrà Giuseppe i la seva dona se li assegué a la falda i ja els tenim, tots, dintre, premsats com sardines en un barril. Com es divertiren! Rudy féu la descoberta que les italianes no sempre seien en silenci mentre llurs homes peroren, plens de suficiència. Camí d'un ball, són elles que porten la batuta, i no pararen un sol moment de xerrotejar i de riure, a propòsit de res, com solen fer tots els joves. Però, naturalment, llurs bromes tenien un lleuger tint de "roig". Rudy representava la burgesia, perquè era propietari d'un cotxe; Giuseppe, que no tenia altra cosa a vendre que el seu treball, el proletariat. Quan s'aturaren a posar benzina i Giuseppe volia pagar-la, allò era orgull de classe; quan Rudy volia emprendre Park Avenue i el company li aconsellava Second Avenue i es decidiren per Lexington, Porzia digué que havia triomfat la dialèctica.

Rudy admirà la seva llestesa i la complimentà pel seu bon criteri jurista que, sens dubte, havia heretat de la seva famosa antecessora. Pensava que ella li hauria preguntat què volia dir amb allò, no suposant que una filla de la "Petita Itàlia" hagués fet coneixença amb el "Mercader de Venècia". Però Porzia li féu de resposta que no tenia cap parentiu amb la dama-advocat ■—■ la cosa no passava d'una simple coincidència de nom, — i quan Rudy la felicità pels seus coneixements, tant literaris com jurídics, ella digué: — Amb un nom com el meu, que tant es presta a la facècia, estigueu segur que us n'haureu sentit de tota mena, abans d'arribar als divuit anys.

V

Arribaren a Yorkville i a la casa on tenia lloc el ball, en un dels pisos superiors. A l'entrada, una colla de joves, peu dret, esperaven, probablement, amics o amigues. Ells pujaren i trobaren, dalt, ben bé una vintena de persones. La sala de ball era espaiosa, voltada de cadires, amb una plataforma, en un cap, per als músics i també un taulell per a refrescos. Rudy havia preguntat a Giuseppe com calia vestir en aquesta ocasió i aquest li havia respost: — Poseu-vos una camisa neta. — Era una reunió de proletaris i mentre les dones portaven llurs vestits més bonics, els homes anaven, la majoria, amb camisa tova i sense americana, com convenia a uns "radicals" en nit xafogosa.

L'home que havia venut els tiquets a Rudy s'avançà a saludar-lo i es presentà: Lawrence Adams. Rudy presentà els seus amics i Adams féu la presentació d'uns quants companys, que anaven amb ell. Tots eren alemanys, exceptuant-ne l'introduïdor. En el curs de la conversa, Adams digué ésser comunista i Rudy tingué una mena de sobresalt. — No hauria suposat mai que cap d'aquells terribles individus treballés per a Messer i Fills.

— Oh, sí — digué Adams, — tenim una "cèl·lula", a la casa. Probablement jo no hi romandre gaire. Tinc el costum de canviar al cap de pocs mesos, així que els patrons s'informen de la meua filiació. Però deixo companys, rera meu, amb els quals no perdo el contacte.

"Pobre de mi!", pensà Rudy. "Per què m'embrollaré en tot això?" Havia llegit el suficient sobre els comunistes per saber com treballaven: formaven el que ells en deien "organitzacions de front únic", i llurs enemics, "clubs d'innocents", que tenien com a finalitat fomentar el tracte d'obriers no-comunistes fins a guanyar-los a llur causa. Sens dubte, el ball d'anit responia a un propòsit semblant, i Rudy Messer comptava entre els "innocents!".

— El company Daniele és anarquista ■— explicà Rudy. — I Adams digué: — Sabem de què es tracta i estem més que contents de donar-vos la benvinguda a tots dos. Ja sabeu, company

Daniele, que els capitalistes alemanys i italians formen llur front feixista, a Espanya. Els obrers italians i alemanys hem de formar, també, el nostre.

— D'acord — féu Giuseppe. — Però per quelcom més important que no pas un ball!

VI

Els músics havien ja pujat a l'estrada i afinaven. ■— Fem sempre un ple, les nits de ball — digué el jove organitzador. — Però la gent acostuma a venir tard.

Es girà per fer la presentació d'un altre xicot que acabava d'entrar, i que Rudy reconegué com un empleat a la factoria del seu oncle. Però abans que tingués temps de pronunciar el seu nom, els sobtà un terrabastall terrible. De l'escala venien esgarips i xiscles i un gran brogit de confusió quan, de moment, un home aparegué ran de porta, amb uniforme militar (aquell mateix uniforme que Rudy havia vist lluir al *picnic* nazi i que li havia fet pensar en una disfressa d'òpera: camisa bruna, pantalons negres, botes de muntar de cuir negre, una gorra militar amb visera, també negra, i el braçal amb la creu gammada). Darrera d'ell en sorgí un segon i un tercer i, finalment, fins a una dotzena. Anaven armats amb porres, barres de ferro i una mena de fuets de cuir, capçats de plom, coneguts per "black-jacks". Sense un mot ni la més petita advertència, cada un trià el seu home i se li tirà damunt, amb la seva arma.

Completament desprevinguts i sorpresos en companyia de llurs dones, els obrers no pogueren defensar-se. Les noies xiscraven i corrien d'una banda a l'altra; Rudy sentia el soroll sec dels cops i veié el seu amic Giuseppe fer uns passos enrera, vacil·lant, mentre un regueró de sang li rajava cara avall, d'una ferida a sobre l'ull. Veié caure Lawrence Adams i, llavors, un home corregué cap a ell. Rudy es girà, amb prestesa.

No hi havia, a la sala, cap altre mitjà de defensa que les cadires. Rudy agafà la més pròxima, però no tingué temps d'enarborar-la; tot el que pogué fer és de servir-se'n a tall de pica.

Havia llegit que els domadors de vegades usaven aquest mitjà de defensa contra els lleons i tigres; probablement, doncs, fóra també un bon mitjà contra un energumen nazi.

Agafà l'home a l'estómac i l'obligà a recular. Rudy aprofità el moment per fer un salt de costat i lliurar-se, així, de veure's aculat al mur. Brandà la seva cadira enlaire i l'home, la seva porra i les dues armes s'abaixaren quasi alhora.

Rudy era més alt que el seu contrari i li col·locà la cadira entre cap i coll, deixant-lo estès per terra. La cadira es féu bocins. En quedaven moltes, però, i Rudy n'agafà una altra i correué en ajuda del seus amics. La sala era un pandemòni; crits de ràbia i de dolor, homes que es copejaven bàrbarament i fins dones, armades de cadires, que entraven a la barreja, com havien fet llurs antecessores teutòniques en les selves espesses de Germania.

Aparentment, no entrava en el pla dels assaltants la conservació de la fortalesa. Llur propòsit semblava ésser, després de fer tot el mal possible, d'efectuar una retirada ràpida. En dos minuts, la sala es veié lliure d'invasors, incloent-hi dos o tres ferits, que llurs amics es carregaren en braços. Una mitja dotzena d'assaltats jeien per terra, entre els quals, Giuseppe, mig inconscient, amb tota la cara plena de sang i Teresa, arrapada a la seva espatlla, xisclant, i Porzia, arrapada al braç de Rudy, aterroritzada i sacsejada per sanglots.

Per segona vegada durant la seva carrera com a "roig", Rudy hagué de treure's una de les peces de la seva roba interior i fer-ne tires, per practicar una cura d'urgència. Giuseppe tenia un tall molt profund, però es movia i gemegava i Rudy, segons els seus limitats coneixements mèdics, es cregué prou capacitat per a poder assegurar a les noies que no es tractava de cap fractura de crani. Ell mateix havia rebut un cop formidable al braç, i sofria molt en moure'l, però es deia que si se l'hagués trencat, probablement no podria fer-lo anar ni gens ni gota.

Estava ocupat en l'embenament de Giuseppe, quan nous clams i crits ressonaren per l'escala, i una nova ona de terror s'apoderà de les dones. Els nazis havien trobat reforços i tornaven. Ara, eren una vintena, si abans no passaven de dotze. Pujaven els es-

glaons de dos en dos i llançaven crits guturals; però aquesta vegada els homes sabien de què anava i estaven tots a la defensiva, llurs cadires a punt. Una botella de cervesa o de gasosa serveix també, admirablement, com a substitut d'una bomba de mà; i l'enemic en rebé un xàfec. La segona batalla no durà gaire més que la primera i les camises brunes es precipitaren novament escales avall, enduent-se'n llurs ferits i cantant el *Horst Wessel*, que diu com aviat no trobaran ningú que se'ls oposi, als carrers de la ciutat:

Die Strasse frei den braunen Battalionen. Die Strasse frei dem Sturm Abtheilung Mann!

CAPÍTOL ONZÈ LA

D E C I S I Ó

Aquella nit, ni Rudy ni els seus amics no estigueren per danses. En lloc d'això, portaren Giuseppe en un dispensari, on li donaren uns punts de sutura, un xic més amunt de la parpella. El doctor digué que es pensava que no hi hauria complicacions, però que el pacient havia de ficar-se al llit i romandre molt quiet. Anaren, doncs, de seguida, cap a casa, i ara fou Teresa qui s'as- ' segué el seu marit a la falda. De tant en tant llançava un gemec i ella murmurava: "Oh, els monstres! els monstres!"

— Ho veieu, company Rudy — digué Teresa — es com porten de la mateixa manera que a Alemanya i a Itàlia. Ara s'ensenyoriran també d'Amèrica!

— No aniran gaire lluny, amb aquests procediments —■ con testà Rudy. — La policia els aturarà aviat.

— La policia! — exclamà Teresa. — No sou cap obrer, i és per això que parreu així.

■— Voleu dir que la policia no els farà res ?

•—• La policia està sempre en contra de l'obrer. Per això se'ls paga. Són els defensors de la classe capitalista.

A Rudy li mancava molt, encara, per ésser tot un "roig" i aquella opinió no pogué per menys de contrariar-lo. Comprenia que un estranger pensés d'aquella manera perquè havia sofert repressions injustes i patit sota la tirania d'un règim de violència, però en el nostre país democràtic, la terra dels homes lliures

i la llar dels valents, la policia estava al servei del ciutadà, de tot ciutadà, que es veuria protegit, per ella, en contra d'uns provocadors.

Però Rudy no exposà els seus pensaments a Teresa. Sabia que ella no estava per a raonar. Ajudà Giuseppe a baixar del cotxe i a pujar els pocs graons i, després, a despullar-lo i a ficar-lo al llit. Rudy s'havia tornat a tacar la roba de sang, però, aquesta vegada, es tractava d'un vestit proletari. S'arromangà la màniga de la camisa i es prestà perquè Porzia li apliqués unes compreses al braç contusionat. El doctor els havia donat un preparat narcòtic per a Giuseppe i així que aquest començà d'obrar, Rudy s'afanyà a desitjar una bona nit a les noies i se n'anà cap a casa.

II

La primera cosa que féu, en arribar, fou d'anar al telèfon, trucar a casa del seu oncle i demanar pel seu cosí.

—■ I bé, Ernie — digué. — ¿ Ha estat acomplida en honor meu, aquesta gesta?

—■ Què vols dir ? — preguntà l'altre.

—¿ Els teus amics no t'informaren de llurs plans per aquest vespre ?

—■ No sé res de cap pla, Rudy. Què ha passat ?

— Em plau de saber que no n'estaves informat. Em temia que no hagués estat fet en vistes a la meua educació.

— Què t'enraones ?

— Parlo d'una petita barreja en la qual m'he trobat. A uns quants dels teus amics nazis se'ls acudí de fer irrupció en un ball que donaven uns obrers i copejar i ferir uns quants innocents que no feien res de mal.

— I què dintre feies, tu, en un tal lloc ?

— Acompanyava un parell d'amigues, dues noies anarquistes, molt simpàtiques.

■— Suposo que bromeges. Has pres mal, Rudy? —■ No, però dos amics meus resultaren bastant malferits. I més, encara, els meus sentiments. Es tracta d'una agressió in-

qualificable que no ha fet sinó confirmar la meua impressió quant a la mena de genteta que esteu entrenant i equipant.

— No en trauràs res d'usar aquest llenguatge amb mi —■ féu Ernie, en el seu to fred i tallant. — Estic segur, si la cosa fou duta a terme pel nostre Servei de policia que...

—■ Tots portaven els vostres flamants uniformes, Ernie.

—• Ignoro si se'ls havia provocat. L'única cosa que puc dir-te, és que jo desconeixia llur propòsit. Ningú de la nostra organització no donà cap ordre ni sancionà un tal fet.

— Vaig reconèixer-hi un parell d'amics teus; uns que vaig veure al *picnic*. Així, el teu servei d'espionatge no t'havia posat al corrent d'haver, jo, comprat, dos bitllets per al ball?

—■ Ja t'he dit que no sabia absolutament res d'això.

— Doncs jo, coneixedor de l'eficiència del teu servei d'informació, m'havia arribat a pensar que l'espectacle no hagués estat muntat a honor meu. Dignes als teus amics que no em fan cap por, i que mai no aconseguiran la meua simpatia.

—■ Estàs molt excitat, Rudy, i incapaç de poder raonar fredament. Els "roigs" d'aquesta ciutat han comès molts ultratges i si alguns dels nostres, en veure's provocats, s'han llençat a prendre's represàlies, la cosa es comprèn, per bé que no pugui excusar-se. Estic segur que se'ls sotmetrà a un consell de disciplina.

— Moltes gràcies, Ernie — digué l'altre. — Em consta que els teus nazis estan per la llei i l'ordre i que prediquen la tolerància i la llibertat de pensament. Recordo molt bé llur cant de combat que parlava de l'anihilació de tots els "roigs".

I Rudy penjà l'auricular.

III

L'excitació de Rudy el tingué moltes hores despert, al llit; de més a més, el braç li feia molt de mal. L'endemà va veure's tot el sota braç amb una gran macadura negra, resultat d'un cop de *blackjack* nazi. Hauria de conduir amb una sola mà i no usar, la dreta, sinó en moments imprescindibles.

La premsa del matí feia una relació detallada de l'esdeveni-

ment de la vetlla, de manera que Rudy es confirmà en la seva idea que la societat organitzada curaria de posar fi al somni del *Horst Wessel*, pel que feia referència als carrers de Nova-York. Telefonà a Teresa: Giuseppe no estava pas més malament del previst. Telefonà, després, a casa de Lawrence Adams, que havia estat recollit amb una costella trencada i altres ferides. Era un matí de diumenge i Rudy digué que aniria a visitar el pacient.

Havia fet la coneixença de diferents variants de "roigs", però encara no havia parlat amb cap comunista, i estava impacient de saber què tenia a dir aquell grup, per ell mateix. Pel que havia llegit, als diaris, Rudy pensava que es tractava d'un moviment forà, estrany al país, i es sorprengué de trobar, en una mateixa casa de lloguer de Yorkville, tres xicots afiliats al partit, un d'ells, fill d'un agent de l'Estat, domiciliat a Denver; un altre, fill d'una família de grans agricultors, d'Arkansas, i el tercer, Adams, cosí de cinquè grau d'un antic president dels Estats Units, i de quart grau, d'un altre.

La família de Lawrence Adams s'havia arruïnat en un dels tants pànics (li semblava recordar en el del 1893). Alguns dels seus membres s'havien refet i havien tornat a surar, però el pare d'aquest havia estat un somniador i el xicot abandonà una llar, mancada de tot, per campar-se-la. Havia recorregut tot Amèrica i fet mil oficis, abans d'arribar a la seva major edat. — Em sembla tenir ferments de rebel·lió a la sang — digué. •— Probablement engendraré les filles d'una nova Revolució americana.

Larry — com volgué que Rudy l'anomenés, — havia estat molt malferit, però no se'n queixava, dient que eren "risks de guerra". Com tots els altres "roigs", considerava, amb mirada avariciosa, aquest florent rebroll de la família Messer, esperant de fer-ne un adepte a la seva especial doctrina. Pregà a Rudy de quedar-se una estona a parlar amb ell, perquè els altres dos companys duïen pressa: els diumenges, ja se sap, és un dia molt ocupat per als homes de partit, essent, com és, l'únic dia que els obrers tenen lliure. Hi solen haver *picnics*, balls, mítings, conferències, etc. — una cosa darrera l'altra, del matí al vespre.

Parlaren de l'episodi de la nit anterior i Rudy es sorprengué que la cosa entrés dins la fórmula del partit comunista. A mesura

d'anar-los coneixent, havia de veure que tot cabia dins de llur fórmula. La lluita de classes s'estava intensificant per tot el món, degut a l'agudització de les contradiccions del capitalisme. Era el comunisme enfront del feixisme: ambdues parts ho veien i s'estaven preparant, ambdues, per allò que la Internacional anomenava "el conflicte final".

Així com els nazis tenien espies entre els roigs, els roigs en tenien entre els nazis. Larry Adams sabia els noms de llurs dirigents, així com llur actuació anterior, a Alemanya, i llur present actuació, a Amèrica. Sabia el diner que rebien i en què el gastaven. Pel que es veia, sabia tot el que sabia Ernst Messer, i contà, a Rudy, moltes coses sobre les activitats del seu cosí. Llur "Servei de policia" es dedicava a intimidar la població alemanya d'Amèrica, de la mateixa manera com, tres o quatre anys, abans, havien intimidat el poble, a Alemanya.

Larry estava d'acord amb Teresa: la policia americana no passaria de fer un simulacre de persecució en contra dels promotors de l'agressió d'anit. Les primeres personalitats polítiques, de Yorkville, estaven sota el domini nazi i havien de sucumbir, cas de no acceptar les ordres dels camises brunes. — Si teniu milions, fareu sempre el que voldreu, a Amèrica — digué el jove comunista. — Coneixem alguns dels homes que ens vingueren a agredir i els delatarem, perquè la cosa ens serà una bona propaganda; però sabem, prou, que no els veurem mai a la presó.

Rudy esperà que parlessin els esdeveniments i li sabé greu haver de donar la raó al seu amic "roig". Entre els individus acusats que formaven en les tropes de xoc, hi havia un minyó, empleat en una gran casa de mobles, de Yorkville. El patró de la dita casa era el pare d'aquell oficial nazi, Schmidt, que havia anat al camp d'entrenament en el cotxe d'Ernie. Fou cridat a declarar i jurà que s'havia treballat al seu magatzem, justament, aquell vespre, i que el dependent en qüestió no s'havia mogut de la casa. Això no podia estranyar a ningú que conegués el jurament que feien els nazis, en entrar a llur lliga el qual incloïa un acatament de fidelitat al "principi rector", que volia dir, en la pràctica, l'acceptació de qualsevol crim i l'asseveració de qualsevol falsedat, mentre els fos ordenat per llurs superiors.

IV

Rudy, ara, comptava amb tres amics entre les classes desposseïdes. Entre ells, figurava el vell Joseph Bloch, tan malalt, en aquells moments, que Rudy insistí a cridar un doctor, pel seu compte. No hi ha límit quant a la suma que un xicot pot gastar en erigir-se en paladí dels miseriosos; és a dir, el límit, serà el de la seva fortuna.

El doctor es trobà ésser, aquesta vegada, un home honest; digué, a Rudy, que si li ho manava, faria una visita diària i receptaria, però que no hi havia res a fer per a aquell pacient tan decrepit, no justament pels anys sinó per les privacions i les sofrències. No hauria de sofrir gaire més; la natura era més compassiva que no el cor dels homes. Tenia en previsió, per a tots, un asil segur en contra de mals futurs, incloent-hi les amenaces dels tirans i les exigències de sang dels paràsits.

Rudy no s'estranyà, doncs, quan, una nit, estona després d'haver tornat d'un míting, trucaren al telèfon i Izzy féu, entre sanglots: —• Oh, Rudy, Pop pateix terriblement; em temo que som a la fi. No sé si hauria hagut de dir-vos res...

— Es clar que sí! — exclamà l'altre. —• Vinc, de seguida. — Prengué el metro perquè era més ràpid i ja no anava atapeït, en aquella hora. Tingué temps de posar ordre en les seves idees: no estava precisament trist a causa del vell trauer, per a qui la vida havia esdevingut un suplici.

Era el pobre Izzy que necessitaria consol: havia estimat aquell home, no tan sols com a pare, sinó com a mestre i heroi.

Així que Rudy obrí la porta, veié el que s'havia esdevingut. Joseph descansava damunt del catre, blanc i tranquil, i el seu fill estava agenollat vora el llit, amb el rostre amagat dins les seves mans. Rudy anà vers ell i s'assegué a la cadira del seu costat, posant-li una mà a l'espatlla, bo i murmurant:

— Ho sento moltíssim.

El xicotet plorava dolçament i s'estigueren una llarga estona sense dir res. Llavors s'obrí la porta i entrà Rose, que havia estat també avisada. Tenia una manera diferent de prendre's les

coses; llançà un crit agut i corregué cap al catre, i quan veié el seu pare, tan quiet, es tirà per terra, en un atac de crits i de guitzes.

Rudy es preguntà si no fóra més correcte, per a ell, de retirar-se i deixar la família a llur intimitat. Però això no hauria fet el compte de Rose, que necessitava que algú la consolés per poder refusar de voler ésser consolada. Féu, d'un dels murs d'aquella cambra, pagada pel Comitè de Socors, el seu "mur de les lamentacions". Gemegà, es planyé, sanglotà, llançà tota mena de crits i esgarips fins que, finalment, algú clavà un violent cop de puny a la paret i una veu mascle comandà: — Calleu, maleïts! —■ Rose havia sortit precisament aquell vespre amb el seu amic, i aviat estigué retuda. Rudy i Izzy la persuadiren de ficar-se a l'alcova i tirar-se damunt del llit, on sanglotà encara una estona fins a adormir-se. Llavors, tan sols, fou possible als dos xicots de seure de costat i parlar de la mort, i de com era estranya

Segons la seva filosofia, el jove socialista no tenia dret a malgastar, en el dolor, unes energies que podien ésser útils a la causa. Tothom havia de morir i els obrers solien morir, per milers, prematurament, i això duraria encara, fins a aconseguir aquella terra de promissió que la nova religió del marxisme donava a esperar a la raça humana.

Joseph li havia prohibit l'aflicció, com s'havia prohibit sempre, a si mateix, tota compassió o indulgència. La vida era per als vivents i les vides dels socialistes, per a la causa. — Fou una ànima noble, company Rudy — digué Izzy. — No podeu fer-vos-en el càrrec. Només puc saber-ho jo, que hi he conviscut durant anys. Quins tresors de bondat tanquen els cors d'alguns pobres! Però moltes vegades no sabem trobar-ne la clau.

V

Rudy tenia una petita quantitat al banc, i es cregué en el deure d'oferir-la per a subvenir l'enterrament del seu profeta modern. Però Izzy digué que no. Estava segur que el seu pare no ho hauria aprovat. Els cossos morts eren fang i llur culte, su-

perstició. Quanta pobra gent no deixaven, en mans dels explotadors d'enterraments, uns estalvis que podien haver-los procurat una educació! — Si teniu diners sobrers, doneu-los a la causa, company Rudy. El Comitè de Socors deixà morir el meu pare; ell tindrà cura del seu enterrament.

Després d'un moment de silenci, Izzy afegí: — Suposo que Rose trobarà a dir-hi. Probablement voldrà que el seu amic li doni diners i no es voldrà passar de l'espectacle que representa un enterrament en regla. No val la pena de fer-li la contra i vos no us hi immisciu, company Rudy.

— Us trobareu terriblement sol — remarcà l'altre.

— Ja ho sé. Però continuaré treballant. El temps és de molta feina.

—• De què viureu ?

—■ Ho ignoro. Espero, però, que continuaran passant-me aquella misèria.

Romangueren callats, una estona. Rudy digué, tot de sobte: — Izzy, què em diríeu, d'un viatge?

—■ Vós i jo?

—• I potser algú altre.

■—■ Cap on ?

—• Cap a Espanya.

El jove idealista féu un bot. — Voleu dir... a combatre?

—• Això mateix.

Una pausa llarga. — Oh, Rudy, m'heu deixat, quasi, sense alè!

—• Teniu por ?

— Què us diré? No he estat mai en cap batalla, jo.

— Ni jo.

■—• No sóc gaire fort, sabeu.

— La vida militar us tornaria un altre. L'estar a fora, l'aire fresc...

—• Ho dieu de veres, company ?

— Es clar! Si no teniu la desgràcia que us matin.

—• Diantre! —• exclamà el xicot encara no ben refet de la seva sorpresa. — Però parleu seriosament?

— I tant!

— Fa molt, que hi penseu ?
 — No hi havia pensat mai.
 — Us ha passat pel cap, ara mateix?
 — Potser em barrinava per dins, sense que en tingués consciència. Qui sap si aquell individu que em copejà amb el *black-jack*, despertà el meu sentit combatiu. I després, no sé, el meu cosí se m'ha fet odiós. Detesto la idea d'uns homes asseguts davant llurs comptes-corrents i estenent xecs per a la compra d'uniformes, que uns rufians endossaran per anar a la caça d'obres desprevinguts i badar-los el cap.

—• Realment, la sensació és de fàstic — admeté Rudy.

— I potser la vista de la sang, cara avall de Giuseppe! I ara, un cop mort el vostre pare, res no us lliga ja ací. Tinc ganes de combatre Hitler, Izzy.

■—• Jo em pensava estar-lo combatent a Nova-York.

—• Teniu raó, però el lloc que compta, ara, és Espanya. Si podem aguantar, allà, durant un any, el sagnarem fins a la mort. La gent decent, del món, tornarà en sí i s'adonarà del que està passant. Els obrers anglesos obriran els ulls, i enderrocaran aquest govern Tory.

— Sí, Rudy; tot el que dieu és cert, i això és el que realment hauríem de fer. I Pop n'estaria content, em consta. Però com podem anar fins a Espanya?

—• Tinc quelcom arreconat, i tampoc no serà un viatge tan car. Anirem a tercera i pretendrem ésser enrolats, com a obrers, en treballs de fortificació.

— Hi esteu fermament decidit? no canviareu d'opinió?

— Podeu pujar-hi de peus.

—■ Vet aquí la meua dreta! — digué Izzy. El pacte quedà segellat. I afegí, de seguida, abaixant la veu: — Per l'amor de Déu, no en digueu res a Rose. Tornaria a anar davant del mur de les lamentacions!

CAPÍTOL DOTZÈ L' A

L L I S T A M E N T

I

Rudy se n'anà a casa i dormí unes quantes hores i, en llevar-se, pensà d'arribar-se'n a veure els Daniele.

Giuseppe havia passat molt bona nit; les ferides van de pressa a guarir-se, quan s'és jove. Però, digueren a Rudy, una certa ferida de l'ànima sagnava encara i no duia aires de cicatrizar-se. Dins aquella llar, es respirava una atmosfera solemne.

— Asseieu-vos, Rudy — digué el jove impressor. — Us he de dir una cosa.

— Sí, Giuseppe ?

— He pensat molt en aquells camises brunes. Són una amenaça terrible; una amenaça que esdevindrà sempre pitjor. La policia no farà res per a deturar-la.

■— També ho diu Adams.

— Som els obrers qui hem de mirar que no vagi avant. Però no és a Nova-York on ho aconseguirem: el nazisme és mercaderia d'importació.

— I voleu dir que és possible de fer res a Alemanya ?

—■ La meua opinió és que cal derrotar-lo a Espanya. Us ho he de confessar. Rudy; durant aquest últim temps em sentia descontent i avergonyit de mi mateix. Els meus companys, d'allà, es juguen la vida i se la juguen, també, per a nosaltres. No és just que els deixem abandonats. M'he decidit, aquesta nit, i me'n vaig a ajudar-los.

— De debò, Giuseppe?

— Coneixeu el meu punt de vista i us serà fàcil de compren-

8.— NO PASSARAN !

dre'm. Tant com Hitler, vull combatre Mussolini. Les seves camises negres s'han comportat d'una manera semblant, a Nova-York, semblant el terror entre la població italiana. Quan el *Duce* declara una guerra, s'obstinen a repatriar-vos perquè aneu a ajudar-lo. Si us hi negueu, si no voleu allistar-vos, llavors molestes o persegueixen els vostres parents que viuen a Itàlia. Els fan pagar multes, els posen tota mena de traves i si protesten, els envien en un camp de concentració, com el meu sogre.

— I quan partireu, Giuseppe ?

— De seguida que estaré bé per a viatjar. Me n'aniré, primerament, a Catalunya, on els anarquistes, per primer cop, a la vida, tenen la possibilitat de fundar una civilització.

La jove esposa estava dempeus al capçal del llit, les mans creuades sobre el pit, una expressió tensa a tot el rostre, Rudy es girà cap a ella. ■— I vós, Teresa, què hi dieu ?

— Si ell creu que el seu deure és aquest, no seré jo qui m'in terposi en el seu camí. — Parlava en veu baixa i tremolosa.

— I com ho fareu per a viure, Teresa ?

— Té una tia, amb la qual anirà a viure — respongué Giuseppe. — Tenim uns pocs estalvis. I trobarà feina; el nostre grup l'ajudarà a trobar-ne.

—■ I, esteu entrenat o coneixeu alguna cosa de la guerra, Giuseppe ?

— No en sé absolutament res; he estat, sempre, antimilitarista. Sempre havia considerat la guerra com el crim dels crims. Però aquesta és diferent.

•—■ Haurem d'entrenar-nos una mica — digué Rudy, sonrient. •—• Per sort, jo havia anat en una escola militar durant un parell d'anys i sé què vol dir: "A terra!" I el que és més important encara, solia anar, amb els meus cosins, al tir, de manera que podré fer-vos de mestre, durant la travessia.

—• Vós ? —• digué Giuseppe. — Vós, partíreu ?

■—■ Deu haver estat un cas de telepatia — féu Rudy, rient. ■—■ Izzy i jo, ens determinàvem a anar a Espanya, al mateix temps que vós.

Que feliços foren! Llàgrimes d'alegria rodolaven per les galtes de Giuseppe que volia saltar del llit sense recordar-se, ja, de

la ferida del seu cap. Les dues noies oblidaren la seva pena — almenys durant aquella estona. — En companyia d'aquest jove americà, tan fort i expert, Giuseppe els semblava mig salvat!

Però, abans que Rudy partís, Porzia es dolgué d'una gran contrarietat. — Company Rudy — exclamà, — i el nostre ball?

Rudy la contemplà. Era ja una dona, però amb sentiments de nena; no sabia encara dissimular les seves emocions, que li feien batre fortament el cor i li acolorien les galtes. El xicot li digué: — Us prometo que no ens embarcarem, Porzia, sense que abans us hagi dut al ball!

II

Rudy anà a veure Larry Adams. No calia telefonar, perquè el xicot estava confinat a casa. ¿ Qui sap si la telepatia no hauria obrat també damunt d'ell? Però no; Larry era un determinista, un materialista dialèctic; per a ell, la telepatia vorejava el misticisme o, pitjor encara, una desviació patològica.

Larry no pensava sinó a procurar-se proves contra els camises brunes per poder fer pressió sobre la policia i, si aquesta tractava de desentendre's de la cosa, fomentar un escàndol des de les pàgines del *Daily Worker*. Tenia el telèfon al capçal del llit, de manera que podia fer pressió sobre l'alcalde de barri sense fer-ne, gens, sobre la seva costella trencada.

Però quan Rudy li digué que ell i Izzy i Giuseppe havien decidit de partir, el seu rostre s'il·luminà — res de misticisme, naturalment; simple dialèctica. — Els nazis empenyien, d'una banda; Rudy i els seus amics empenyerien, de l'altra, i d'aquest conflicte de forces sorgiria una nova societat, a Espanya. ■—■ Per Déu, Rudy — exclamà el cosí del vell John Adams, — no hauria dit mai que portéssiu, en vós, la flama!

Ni jo — admeté Rudy. — I encara no estic segur de portarla, en mi, sinó que m'he proposat d'obrar com si, realment, la hi portés.

— Fa pocs dies vaig enraonar en un nostre míting i vaig dir que el nostre partit es veuria deshonrat si no enviava, i ben aïat, algun voluntari americà, a Espanya.

— I per què no ens acompanyeu, doncs ? — preguntà Rudy.

— Per Déu, que m'agradaria! — Rudy trobà graciosa la manera com el seu amic invocava constantment una autoritat celestial, que les tesis del partit repudiaven.

— Comptem amb un socialista, un anarquista i un home lliure (vull dir que no pertany a cap partit) i que sóc jo. Ens manca un comunista, sigui de la mena que sigui. Potser podrem reclutar un trozkista.

Rudy parlava amb malícia.

El rostre de Larry es contragué. — Espereu — objectà; — potser podré obtenir una permissió.

— Us cal un permís ?

■— Es clar ! Sóc membre actiu d'un partit.

— Giuseppe i jo estàvem dient, justament, que ens caldria sotmetre'ns a una disciplina militar. Vós ens podreu ensenyar molt, sobre això. — Rudy estava disposat a partir a Espanya amb aquells "roigs"; a arriscar, per ells, la seva vida, però no a privar-se de la joia de *burxar-los*, ¿ Què se'n treia, d'ésser americà, si no us podíeu permetre el luxe de riure-us de les coses, de passada?

Larry havia perdut aquesta característica, tan simpàtica, dels seus compatriotes. Somreia, cortesament, quan Rudy feia alguna broma, però no hi posava el cor i, de seguida, tornava a assumir la seva responsabilitat de cara al partit. Hi havia tanta feina a fer i tanta gent que sofria! A Larry li semblava sentir sempre un clam d'angoixa, al seu entorn. Eren els nois i les noies que havia trobat, de camí, durant els anys terribles de crisi; nois i noies, escombrats d'ací i d'allà per la força de la fam i perseguits encara, per les porres del policies i els guàrdies de places i mercats; noietes, quasi unes nenes, forçades a cedir clavant del primer vingut, contentes de cedir-li pel preu d'un sandvitx; nois, arrabassats per vagabunds (Larry els havia vist, a la jungla, ensangonats i plorosos i els havia trobat, més tard, malalts i sumits en la depravació)... ¿ Era possible, la rialla, en un tal món?

— Podria ésser-vos útil —• digué, — perquè mastego un poc

llur llengua. Havia treballat, de peó, en una carretera de Mèxic i em feia entendre, bé o malament. Sabeu l'espanyol, vós?

— Sé dir *mariana* i *adiós*, i *tamale*. No és espanyol, això ?

—• Compreu-vos, de seguida, un vocabulari, i jo us ensenyaré de pronunciar els mots. Després, podreu estudiar sol. Val la pena; us podeu trobar amb dificultats, alguna vegada.

III

Havia esclatat una tempesta, però Rudy havia promès a Izzy que tornaria a veure'l. Desafiant l'aiguat, doncs, Rudy engegà el cotxe.

El cos de Joseph havia estat dut en un "dipòsit funerari", en l'espera d'ésser enterrat, l'endemà, amb la deguda cerimònia. Rose ho havia volgut així.

— Alguns dels seus antics companys de treball i amics del partit hi assistiran — digué el fill. — Però no cal que vós hi vingueu; fóra fer-vos perdre el temps. I és millor que no us trobeu amb Rose, perquè està molt enutjada amb vós i tindria un altre atac de nervis.

— No us vol deixar partir a la guerra?

—• Diu si m'he tornat boig, i com que vós sou més gran, pensa que sou vós, qui m'hi arrossegueu.

—• Havíeu de fer-li saber que fóreu, vós, al contrari, qui trencà la meua bona ideologia burgesa!

•—■ No s'entén de coses, Rudy. Pobra!; diu que ha perdut el pare, i que ara perdrà, també, el germà. Jo no li n'hauria dit res, però ha sorprès una conversa que teníem amb l'oncle Jack.

—• I què hi diu, l'oncle Jack ?

— Oh, m'ha contat una infinitat de coses, de la guerra! Mai no havia aconseguit de fer-li'n parlar. Però s'ha pensat que, parlant-me'n, em faria desistir d'anar-hi.

— I què ?

M'ha fet agafar por, la veritat. Oh, si el sentíssi. Rudy! Però hi aniré: ho he promès.

— No pas per aquesta raó, Izzy. No us hi deixeu arrossegar, per una raó com aquesta.

El minyó digué, solemnement: — Després que us en vau haver anat, ahir, em vaig quedar assegut vora el pobre Pop i era, talment, com si estiguéssim en conversa. Deixarem el seu cos ací, en algun cementiri jueu (Rose és a comprar un nínxol, ara), però la seva ànima vindrà, a Espanya, amb nosaltres; amb vós i amb mi.

— Amb vós i amb mi i amb Giuseppe —• digué Rudy, i li féu part de la decisió del jove italià. — Giu-seppe i Jew-izzy! — afegí, segur ara, de poder gastar aquella broma, al petit jueu. "Jew-izzy" rigué de tan bon cor que oblidà, ensems, la seva pena i la seva por.

IV

Jake, el taxista, arribà abans que Rudy se n'anés. Tenia la llibertat de vagarejar, pròpia del seu ofici, però sempre es mostrava un poc ansiós, com aquell que ha deixat el cotxe, massa hores, estacionat en un mateix lloc. La companyia pagava vigilants secrets i l'excusa de la mort d'un cunyat, era cosa vella.

Jake era, realment, un bon home i compartia, amb Rudy, aquell sentit de l'humor, propi al marrec de Nova-York. — Escolteu, missenyor — digué. Sóc prou vell per ésser-vos pare i si ell fos ací, estic cert que us diria el que us vaig a dir, ara, jo. No teniu cap necessitat d'anar, a Espanya, per poder gaudir de les emocions de la guerra.

— No us entenc.

— Veniu. Ja veureu si us serà fàcil, d'entendre'm. — El taxista de la melangiosa cara de lluna, féu acostar Rudy a la fines tra. Continuava plovent a bots i barrals.

— Mireu — digué. — Mireu quant de fang al costat d'aquest bocí de pati, i tant se val aquest fang, com el fang d'Espanya. Izzy i vós, podríeu agafar un picot i una aixada i baixar i cavar un fossat, poc més o menys de cinc peus de fondària i apilotar-hi tota la terra, davant. Veureu que farà bonic i com, mentre anireu

cavant, el sot s'anirà omplint d'aigua. Quan estareu cansats de treballar i d'estar dempeus, us asseureu o us ajacereu en el mateix forat, i així al matí i al vespre, i un dia i un altre dia. Jo vindré, a l'hora de l'àpat, i us portaré una llauna on hi haurà bou bullit cobert d'una gelatina insípida, i algunes galetes. (Tant se val d'una classe com d'una altra, perquè, remollides, totes tenen el mateix gust.) M'heu entès?

— Massa i tot — murmurà Rudy.

— Creu-me, fill; sé de què va. Et puc ensenyar el meu full de servei, si vols i, a sota de tot del meu bagul, juntament amb les insígnies del batalló i unes quantes postals franceses, trobaria encara una medalla que vaig guanyar.

— Mostreu-me-la, oncle Jake — féu Izzy.

— Ja sé què penseu. Somnieu, ja, amb les emocions que tindreu, a Espanya. Però, també, si voleu, podeu tenir-les, ací. M'enfilo al terrat i, durant tota la nit, us vaig tirant maons. Si us encerto i us mato, no patireu ja mai més. Si no us toco, us proclamo uns herois i us dono la meva medalla. No us va?

— Sou generós, oncle Jake; però us heu oblidat d'una cosa: haurien d'ésser els nazis els qui ens tiressin els maons, però nos altres també els n'hauríem de poder tirar.

— Ja ho veig — féu Jake. I la seva cara de lluna s'entenebrí per complet. — Sou joves; sou eixelebrats. No voleu aprofitar de l'experiència d'altri; us cal aprendre per vosaltres mateixos i sortir-ne esgalabrats, com vaig sortir-ne jo.

V

Però l'escena més difícil, Rudy la tingué amb el seu company de cambra. Burnside Cobb tornà del seu últim viatge d'afers amb el cap ple de temes esportius i també polítics, que esperava que l'ajudarien a fer amistats influents. I en lloc de trobar Rudy Messer prompte a donar un cop de mà als seus plans, la notícia que el seu amic abandonava els estudis per anar-se'n a lluitar a favor del socialisme, a Espanya, va deixar-lo quasi sense sentits.

El llenguatge de Burns no hauria convingut ni a la més elegant de les revistes ultramodernes.

— Redeu, de xicot, t'has begut l'enteniment ? ¿ Per què no te'n vas a netejar clavegueres per compte dels hotentots? ¿ O a collir fems per als agricultors de Shanghai? Per què no...

S'aturà i donà un cop de coll. Era impossible d'imaginar-se una estupidesa més gran, que allò que es proposava el seu amic!

— Escolta, Rudy; no sé qui t'haurà pogut girar el cervell, ni què t'hauran dit per fer-te tornar ximple, però val la pena que pensis una mica en el teu futur. Qui vols que continuï tractant-te, quan es sabrà la cosa?

—• Així tu, Burns... ?

El seu company el mirà fixament. Es concentrà, un instant, i li digué, en un to quasi solemne:

— Si em fos donat d'obeir la veu del meu cor, et reclouria en un sanatori durant una temporada. No siguis criatura, i pensa el que pot passar-te. Et pots quedar cec o sense cames, ¿ i et creus, potser, que aquells pollosos d'allà baix et mantindran per la resta de la teva vida ? ¿ O et veus de retorn al teu país, assegut en un d'aquells carretons amb rodes, venent llapis pels carrers ? "Veterà de la Guerra espanyola", i la gent creurà que et refeixes a San Juan Hill o a Teddy Roosevelt i et tindran per un engalipador perquè, d'ésser veritat, hauries de tenir quaranta anys més.

—• No ignoro els perills que correré, Burns, i et demano que em perdonis. Et serà difícil de comprendre'm; m'ha colpit allò que s'anomena "un ideal".

Era, realment, commovedor. Rudy havia tingut, sempre, Burns per un eixut de cor, i el corredor de llibres, amb les seves ambicions tan ran de terra, no havia aconseguit més enllà de la seva simpatia superficial. I ara resultava que el minyó li professava una afeció veritable i profunda: estava trasbalsat pel seu projecte i es passejava per la cambra, a grans gambades, aturant-se a fer-li reflexions i precís i renys, i quan veïé que tot era inútil, els ulls se li ompliren de llàgrimes.

— Em sap molt de greu, comparet —• digué Rudy. — Veig que vinc a capgirar els teus plans, però no sé explicar-te quina

mena de cosa m'ha passat: sóc completament diferent del que era.

L'altre se li acostà i se li assegué enfront, mirant-lo fixament, com si volgués llegir-li, al rostre, els pensaments més concrets.

— Digues-me, què diantre ha estat?

—• He comprès la gravetat dels esdeveniments que tenen lloc a Espanya. Els homes hi lluiten per un principi, i em vaig adonar tot d'una, que res del que jo feia no tenia cap interès per a mi. Ja no m'apassionava ni pels candidats a la presidència i quan pensava si em matricularia a un curs d'història d'Espanya em deia, amb obstinació: "No fóra millor anar-la a viure, la història?".

VI

Rudy escriví una lletra al seu oncle Hermann, notificant-li la seva decisió. Ho féu en termes plens de tendre respecte, perquè també allà estava segur que hi havia veritable afeció i que la nova hi causaria veritable pena. "No vinc a acomiadar-me personalment — escrivia Rudy, — perquè sé que la separació ens seria, a tots dos, igualment dolorosa. Vós voldríeu dissuadir-me, i jo no vull ésser dissuadit. La cosa no serviria, doncs, sinó per fer-nos sofrir mútuament."

L'endemà, de bon matí, trucaren al telèfon. L'oncle Hermann començà per voler convèncer Rudy; després, vingueren els precís i, finalment, la seva prohibició al viatge projectat. "Era el seu tutor — li digué — i, si calia, apel·laria al jutge." Però Rudy havia atès la major edat i ja no estava sotmès a la tutela del seu oncle. Li ho digué amb tota fermesa, procurant, però, de no ofendre'l en el més mínim.

Era, realment, terrible. El vell Hermann començà a sanglotar :

— Rudy, no saps el mal que em fas! Et demano que em vinguis a veure.

— Vindré, oncle, si em prometeu que no heu de tractar de dissuadir-me.

Però, és clar, l'altre no ho podia prometre, això.

—■ Rudy, tinc por que no t'hagis tornat boig! — exclamà. —
Algun malvat t'ha fet la seva presa!

La doble raó del destret del pobre vell es féu, sobtadament,
clar als ulls de Rudy, quan Ernie arrencà l'auricular de mans
del seu pare.

— Rudy — digué, en un to tallant, —■ suposo que, amb la
teva acció, no et proposes sinó d'escopir-me a la cara.

— T'enganyes, Ernie. Em sento realment interessat en una
causa.

— Ah, sí? Doncs passa que jo, també estic interessat en una
altra.

— Et faig l'honor de creure't.

— I tu i els teus amics "roigs" em voleu entrebancar els
passos. Però no ho aconseguireu!

— Què et proposes, Ernie ?

— Puc preguntar-te quants sou, els combatents que partiu ?

■—• Per ara, tres. Però pot ésser que siguem més.

— Bé, si tu te'n vas, jo també me n'aniré, i m'acompanyaran
tants homes com t'acompanyin a tu; i no pas menys bons.

Rudy tardà un moment a reprendre alè.

— Parles de debò, Ernie ?

■—• Si vols escriure el nom de Messer amb lletres vermelles,
jo, per la meva banda, portaré el pot de la pintura blanca.

— En tens el dret, Ernie. No tinc cap ganes de barallar-me
amb tu.

— Ments, i ho saps. M'has volgut desafiar, però et dic que
seré jo qui pronunciarà l'última paraula. Sóc aviador i partiré
amb el meu aeroplà. Per cada defensor de la dignitat humana
que tu puguis matar, sobre el sòl d'Espanya, jo liquidaré una
dotzena d'immunds comunistes. I voldré que el món sàpiga el
que faig: sóc ric i estic disposat a gastar-hi la meva fortuna, si
cal. Tu i la teva púrria roja haureu de convèncer-vos que no
podreu conquerir el món. Hi ha forces, en la civilització cris-
tiana, que s'alçaran per impedir-vos-ho.

— Forces mores, Ernie? — féu el cosí, en un to lleugerament
burlaner.

— Forces alemanyes; immillorables forces alemanyes, Rudy.

— Ja ho sé: Thor i Wotan, el déu del llamp! — Rudy havia
llegit quelcom sobre la nova religió ària. Llàstima que no fos
un xic més erudit per haver pogut incloure, a la llista, el nou
panteó dels italians: Ròmul i Rem, i Juli Cèsar i Escipió, que
havia portat les àligues romanes, a Espanya!

—• Adéu, doncs, i a reveure! —■ digué. — Ens trobarem al
camp de batalla.

Fou una profecia

CAPÍTOL TRETZÈ

NÚVIA DE GUERRA

I

Larry Adams telefonà. No tan sols el partit li permetia que anés a Espanya, sinó que fins li brindava un altre company que s'havia ofert també a partir: un tal Pete Howalt membre de la Lliga de les Joventuts comunistes que acabava de sortir de la universitat i estava ple d'aquella qualitat perillosa, anomenada zel. — Admirable! —digué Rudy. I contà, a l'amic, la topada amb el seu cosí. Larry assegurarà, que quan es sabia la cosa a la factoria Messer i Fills, no mancarien dos o tres altres xicots que voldrien ajuntar-se a l'expedició. Sembla que els obrers no tenien cap simpatia per Ernie i que li deien *Der Junker*. Rudy ho havia ignorat fins llavors i es preguntava si Ernie ho sabia.

Un moment després trucà Izzy, dient que l'enterrament estava llest. Expressà el seu desig de parlar amb Larry Adams i Rudy li digué, llavors, que agafés el metro i el vingués a cercar, per anar-lo a veure plegats. Burns Cobb era a casa quan arribà el jove socialista i llur acarament féu vibrar la corda de l'humor de Rudy. Era com si un poderós mastí i un gat de carrer s'haguessin vist forçats a una mútua polidesa.

— De manera que penseu anar a la guerra! — digué l'anglosaxó, de galtes rosades.

A Jew-Izzy li hauria agradat de respondre-li: — Sí, espècie de bou farcit. —■ Però, en lloc d'això, remarcà, molt gentilment: ■—Rudy ha tingut l'amabilitat d'invitar-m'hi.

La visita de Larry tingué també el seu especial atractiu. L'ob-

jecte principal n'havia estat la discussió dels preus del passatge, impermeables, maletes, etc.; així com el calibre de les armes de foc i la pronunciació dels mots espanyols; però, al cap de deu minuts, Larry i Izzy s'havien embrancat ja en polèmiques de partit sobre diferents punts de vista de la doctrina de Marx.

Rudy els contemplava amb un somriure irònic, lliurant-se, amb plaer, al seu sentit de l'humor. Un parell d'anys enrera, només, els comunistes havien estat els exponents més purs de la lluita de classes i havien batejat les moltes variants socialistes amb el sobrenom despectiu de "social-feixistes". Però llavors Hitler els féu veure de què era capaç la reacció, actuant sobre un país. Els russos, davant el perill imminent d'una guerra, havien modificat llur línia de conducta i ara estaven per la democràcia i el rearmament de França i Txecoslovàquia. Allò precipità els socialistes a la barreja revolucionària i vet aquí, ara, Izzy Bloch acusant Larry Adams d'ésser un compromissari i un oportunista polític, i Larry prestant a Izzy uns epítets interminables, tals com "impossibilista" i "ideologista d'extrema esquerra".

Rudy els escoltava, partint-se de riure; però, finalment, i en vistes que llur amistat no anava camí de consolidar-se, intervingué:

— Atenció, minyons; mentre vosaltres esteu discutint, Franco s'està apoderant de tot Espanya.

Es calmaren de seguida. El directori d'ambdós partits havia ordenat que calia presentar un front unit a l'enemic; però la carn humana és flaca i també l'esperit humà.

—• Costa, de poder frenar la llengua! •—sospirà Izzy; i Larry s'inclinà davant aquesta obertura de pau i admeté que, de vegades, anava massa lluny a voler la seva.

— Si hem de combatre plegats — digué Rudy, — ens caldrà tallar tota discussió de doctrina.

— Sí, teniu raó — corroborà el comunista.

— Hauríem d'escollir-nos un cabdill—■ declarà el socialista.

— Com més aviat ens acostumarem a obeir, millor. Jo, voto per Rudy. La primera idea de l'expedició fou d'ell; de més a més, ha freqüentat una escola militar i és un mestre en el tir.

■— Hi estic d'acord — digué l'altre. — Val més que el nostre capítol sigui algú que no pertanyi a cap partit, perquè, la resta, ens hem estat combatent massa temps entre nosaltres.

II

Rudy cercà en els anuncis d'espectacles dels diaris de partit i veié que els Ypsels, l'organització de les Joventuts socialistes, celebraven un ball en un *hall* prop de Union Square. Passà per casa els Daniele per preguntar a Porzia si voldria anar-hi i ella li digué immediatament que sí. Teresa no podia deixar Giuseppe que, de tant en tant, tenia encara algun petit síncope. Aquesta vegada, doncs, anaren molt amples en el cotxet i Porzia no es rebregà mica, el seu bonic vestit color de rosa.

El *hall* era tot ornat de gallardets i banderoles i moltes noies portaven grosses llaçades vermelles i flors, també vermelles, als cabells. Els músics tocaven aires de dansa, antics i moderns; un d'ells, parlava d'un arc iris, nimbant una testa; un altre, encara més vell, cantava "la música dolça, amb blanques de molsa" i "oh, deixeu que llisqui el meu peu alat!".

Porzia dansava divinament i nedava en una mar de felicitat: el seus ulls foscos, flamejaven i, de vegades, semblaven fondre's en un transport de somni.

Cap dels dos no coneixia ningú de la sala, ni falta que els feia; estaven encantats de ballar junts; de seure, de costat, durant els curts intermedis; de parlar de tot allò que els passava pel cap. Rudy decidí que totes les noies eren iguals: quan dansaven amb un ballador que era de llur gust, es deixaven lliscar en una terra d'encantament i les vèieu tan tremoloses i perdudes en l'èxtasi, que no podíeu per menys de plànyer llur jove indefensió.

Iguals no ho eren, amb tot. L'última vegada que Rudy havia anat al ball, hi havia anat amb Marie Prince, la noia sense escrúpols, i Porzia era molt diferent d'ella.

Bona i gens egoista; acostumada a treballar i orgullosa de treballar; el més lluny possible d'aquell tipus de *sapadora d'or* que els xicotets del medi mundà de Rudy, coneixien massa bé.

I era, ensems, intel·ligent; tenia sortides gracioses i imprevistes; i se li coneixia que estava avesada a escoltar les converses de gent assenyada i que sabia treure'n profit. Rudy observava, envers ella, un comportament gentil i cavallerívol.

Com era natural, el xicot es sabia un jove atraient (les noies no havien mancat mai de demostrar-li-ho). De seguida, les donzelles es morien per ell, i s'adonà que, en aquest respecte, Porzia no diferia de les "burgeses" que havia conegut fins llavors. Però descobrí un conflicte, en l'ànima de la seva parella; conflicte, que el féu somriure. Rudy era un xicot *ric*; havia anat a la universitat; tenia cotxe; era la primera coneixença d'aquesta mena, que la noia feia. Els seus sentiments de classe li aconsellaven d'estar a la defensiva i de malfiar-se d'ell, i Porzia hi prestava orelles. Però, d'altra banda, no podia defugir la seva atracció; el trobava bell, intel·ligent, simpàtic. Combatuda per aquestes emocions diverses, la seva innocència les deixava transparentar en el curs d'una mateixa frase. La seva actitud era la dels russos enfront de la tècnica i del "tempo" americans.

III

Rudy havia promès a Teresa que tornarien, a casa, d'hora. Fidel a la seva paraula, a dos quarts d'onze, Rudy suggerí que potser ja havien ballat prou. Porzia, infant feliç, murmurà:

— Un últim ball!

I, en acabat, noieta discreta i conforme, no gosà insistir per un altre. Anaren vers el cotxe i ara marxaven, a no gaire velocitat, cap a la Petita Itàlia.

La distància era massa curta. En ésser a dues cantonades de casa, Porzia, digué:

— Parem-nos un moment, Rudy. Us voldria dir una cosa.

Parlava en veu baixa i insegura.

Rudy aturà el cotxe a la corba del primer carrer. El lloc no resultava gaire enllumenat, cosa freqüent en aquella part pobra de la vila.

— Què hi ha, Porzia?

La noia semblava no saber com començar.

— Esteu a punt d'anar-vos-en, Rudy! —■ digué a la fi.

— Si, ja ho sé.

■—■ I potser no us veuré mai més!

— Potser.

— Si no fos això, hauria esperat. Potser us n'hauríeu adonat, vós mateix, d'una manera... d'una manera més correcta. Però no hi ha temps — us n'aneu —■ i estareu atrafegat aquests dies d'abans de la partença.

— De què es tracta, Porzia ?

■—■ Rudy, t'estimo !

La nova no el sorprengué del tot; ho havia mig sospitat, durant el ball. El que sí el sorprengué, fou la manera directa i franca, d'innovar-li-ho. No s'hi havia trobat mai amb cap noia.

—• De debò, Porzia ? — murmurà.

—■ T'estimo amb tot el cor, Rudy. Pateixo terriblement perquè te'n vas. M'era impossible de no dir-t'ho!

•—• Has fet bé de dir-m'ho, Porzia. No cal que t'excusis.

— T'interesso una mica, Rudy ?

— Et trobo una gran xicoteta.

— Però no... no m'estimes gens?

•— Estic segur que no em costarà gaire, menuda; sinó que no hi havia pensat. Comprèn-ho: he pensat en Espanya, en la guerra, en els nazis i els feixistes, en el socialisme i l'anarquisme i el comunisme... en tantes coses! M'he procurat una educació que m'havia d'haver procurat temps ha. I, per una temporada, m'havia oblidat de l'amor.

—■ Voldria que te'n recordessis, per pocs minuts, Rudy. Té tanta importància, això, per a mi!

— Et prometo recordar-me'n, estimada.

IV

Recordaren l'amor, plegats. Rudy li confessà haver estimat altres noies, però no haver estat, mai, gaire temps feliç. Semblava difícil de poder ésser feliç, al món, i, en l'actualitat, Rudy

no creia gaire en l'amor. Potser, però, aprendria coses noves en aquest camp, com n'havia apreses en el camp de la política i de l'economia.

— Què en pensen, de l'amor, els anarquistes ? — preguntà.

— Els anarquistes tenen, l'amor, per molt important — féu la noia, en to solemne. —■ En el món burgès, l'amor és simple diversió i caprici, o bé, afer d'interessos. Nosaltres no creiem en aquest amor. Nosaltres creiem que l'amor afecta l'home i la dona, i ningú més, i no depèn sinó de llur bona fe. Els anarquistes creuen en l'amor, però no, en el matrimoni.

— Amb tot, Giuseppe i Teresa són casats, veritat?

■— Es consideren marit i muller, com els hi considerem llurs amics, però no s'han sotmès a cap cerimònia. No creuen en l'estat capitalista i no hi tenen cap tracte, si poden estar-se'n.

•—Ja — féu Rudy.

— Et xoca, potser?

— No: és una nova manera d'enfocar un problema. N'he hagut d'enfocar tants, d'ençà que he entrat al moviment radical, que, de vegades, m'he d'aturar un moment a sospesar-los. No veig per què la gent no suprimiria les cerimònies del casament, si, realment, es tenen mútua confiança.

— I si no es tenen confiança — digué la gentil filòsof, — ¿ qui o què pot fer-los-en dignes?

— Evidentment, cal ésser molt bo per a ésser anarquista! — murmurà Rudy.

— O molt bo o molt dolent — digué Porzia. — Hi ha qui s'aprofita de les nostres doctrines.

— També sol passar, dins l'església —■ féu Rudy.

Però això no semblà plaure a la seva jove mestra! no volia que res de la seva nova i perfecta religió pogués coincidir amb la religió vella i imperfecta del passat. Es tractava d'un nou pas de la humanitat vers la perfecció, i aquesta vegada es reeixiria, perquè el procediment no es basava sobre la superstició, sinó sobre la ciència.

Així discutiren aquells dos éssers joves, raonant sobre els més greus problemes de l'ànima humana: l'essència de la moralitat; les relacions de l'autoritat enfront de l'autonomia de l'indi-

vidu; la base apropiada de l'organització social. Rudy no podia estar-se, en l'endemig, de somriure's a si mateix. Mai, durant la seva llarga experiència amorosa, no s'havia trobat amb una tan estranya i nova manera de festejar ! Una idea creuà la seva ment: consultaria Burns Cobb, expert en la matèria, per veure si mai li havia esdevingut una cosa per l'estil.

V

— Sé, perfectament, què deus pensar de mi — deia Porzia, ara. — Sóc una noia pobra, una obrera...

— Calla! no vull que continuïs! — exclamà Rudy. — Passi el que passi, no seré mai un renegat. I no sabria ésser feliç al costat d'una dona que no fos, ensems, una companya per a mi.

— Potser sí. Però jo sóc una estrangera...

— I jo, un mig alemany, Porzia. No em preocupa res d'això, i m'assemblo als anarquistes, en què jutjo la gent tan sols pel que són.

— No és que em pensi ésser la dona que tu et mereixes, Rudy. No sóc prou instruïda ni tampoc del teu braç. Però te'n vas a la guerra, i això ho canvia tot. Si tornaves ferit, llavors si, que podria ésser-te útil: seria la teva infermera. Estic acostumada a treballar; més acostumada a treballar que a passar-me-la bé.

— És cert, el que dius — féu Rudy amb gravetat. Pensà no vament en Burns i en els seus presagis.

■—■ I, de vegades, em dic que potser que no tornis, Rudy. Llavors em passaria la resta de la vida pensant: "Podia haver tingut un fill, d'ell, però vaig ésser massa covarda!"

El xicot parà de somriure. — ¿ De debò penses el que dius, Porzia?

— Per això t'he volgut parlar.

— I m'estimes fins a desitjar que et doni un fill?

— Si tu et veus capaç d'estimar-me una mica, Rudy.

— Oh, Porzia! És molt fàcil, per a un home, d'estimar una noieta deliciosa. Però, en aquest cas, hem de casar-nos de se guida.

— Per què ? Jo em consideraré honrada igual, i els meus amics m'hi consideraran, també.

— Però et veus capaç de treballar i de procurar, tu sola. pel teu fill?

— No m'ha espantat, mai, el treball.

Rudy li premé la mà dins les seves: una mà petita, però ferma i voluntariosa. Cremava, quasi, i ara tremolava lleugerament.

— Escolta, estimada — digué. — Tot això m'és nou. No m'havia fet amb anarquistes ni havia anat mai a cap guerra. Per met-me que pensi en veu alta. Posseeixo alguna cosa. Als meus amics i parents no els sembla res, però, a tu, et semblaria molt.

— No n'he de fer res, del que posseeixis, Rudy. Jo mateixa em menysprearia!

— I si tenies un fill ? Cal que hi pensis. I cal que pensis, també, una mica, en la meva tranquil·litat d'esperit. Si arribaven a matar-me al camp de batalla, ¿ no creus que el meu desig fóra que el meu fill heretés el que és meu?

— Sí, és clar! No se m'havia acudit.

— Tinc algunes accions en el negoci de l'oncle. Tot l'esforç dels obrers va a augmentar el dividend dels accionistes. Però jo no puc canviar-hi res; algú més s'aprofitaria d'aquests beneficis, si no me n'aprofitava jo. Havia pensat com podria fer-ho perquè aquest meu capital, en cas d'una mera mort, anés a la causa. Sé que els meus parents, si jo feia testament en aquest respecte, no tan sols l'impugnarien, sinó que trobarien manera de fer-lo anul·lar. Res no els faria tan feliços com sortir-se amb la seva i fer present d'aquests meus diners, als nazis! Suposo que tu no pots voler-ho, això?

— Naturalment.

— En canvi, si sóc casat, no hi ha problema. Tot el que tinc passa automàticament a la meva dona, sense ni necessitat de testar. És clar que el millor de tot fóra — (Rudy continuava a expressar els seus pensaments en veu alta) — de traspassar-te tot el que tinc i així tu podries disposar lliurement dels meus diners i enviar-me allò que em fes falta i guardar-te la resta fins a saber si, realment, hauràs de tenir un menut. Què et sembla?

— Sí, Rudy; si és que em tens prou confiança.

— Si no et tenia confiança per a donar-te diners, menys te'n tindria encara per a donar-te un meu fill, criatura.

— Tens raó, amb això — admeté la noia, especialista en ètica.

VI

Seien, de costat, discutint tots aquests problemes, fins que hi hagué un curt silenci i Porzia murmurà, baixíssim: — Una altra cosa, Rudy.

— Què, estimada ?

— Si penses casar-te amb mi, Rudy, per què no em beses ?

La suggestió tingué la virtut d'abrandar el xicot. En rondà la noia amb els seus braços i ella li allargà els llavis i restaren una llarga estona així. (Un espectacle prou familiar perquè no atragués l'atenció de cap dels pocs vianants que transitaven per allà, en aquella hora.) Era la mena d'abraçada de la qual Rudy havia llegit, en la classe superior de literatura: "Talment una parella de tórtors que no pensen separar-se mai." La frase li havia xocat perquè no sabia veure res d'atractiu en la vida amorosa de les tórtors, ignorant que el poeta es referia, concretament, a una parella de coloms.

Però estava a punt de partir per a la guerra, on poc importava la coneixença de l'exegesi de Shakespeare. Un cop resolt els problemes morals, Rudy descobrí que li fóra facilíssim d'estimar aquella noieta, ardent i adorable. Ell, que havia jurat de no confiar mai més en cap dona, tornava a llançar-se de cap a l'aventura! La besava als llavis, a les galtes, al coll i ella, que s'estrenyia contra d'ell, sospirà: — Oh, Rudy estimat, ens queda tan poc temps!

— Sí, nena; molt poc temps!

— No ens separem, aquesta nit, Rudy.

— Què vols dir ?

— Porta'm en algun lloc, amb tu.

— Però, què diran Giuseppe i Teresa, si no vas a casa?

— Els telefonaré i els explicaré el perquè.

— I no s'ho prendran malament ?

— ■ Se n'estranyaran, és clar; però quan en sàpiguen la raó, estic segura que m'han de comprendre.

Rudy es concentrà, un breu moment. — Està bé — digué. — El dia d'avui serà una data per a nosaltres. — Tornà a besar-la i engegà el cotxe.

S'aturaren davant d'una farmàcia i Porzia entrà a telefonar. Què bonica que era quan tornà vers ell, encesa de galtes com una núvia! Llur unió devia haver estat sancionada per una d'aquelles bromes grasses, mediterrànies, que fan tan fortament enrojolar les donzelles. Reprangueren llur marxa a través de carrers i més carrers, murmurant-se, de tant en tant, mots plens d'èxtasi i d'angoixa; aquells mots que solen dir-se els homes i les dones que saben que la guerra, o potser la mort, els separaran aviat.

Rudy parà davant de casa seva. Donà un dòlar al xicotet de l'ascensor — explicació prou clara, per si sola. — Si venia cap "queixa", hauria d'esperar fins a l'endemà, i llavors no els mancaria ja una llicència de matrimoni o un certificat, a exhibir.

Ell i Burns tenien, cada u, una habitació, i Burns, com Giuseppe i Teresa, es sabia fer càrrec de les coses. Resultà que Burns no s'havia retirat encara i Rudy acompanyà Porzia a la seva cambra, la hi deixà, i tornà al saló de llur cinquè pis. Escriví uns mots sobre un full de paper i els posà sobre la taula, sota mateix del llum, on era forçós que el seu amic els veiés:

*Tinc companyia;
sigues prudent.*

I després d'una petita reflexió, cedint al seu sentit americà de l'humor, afegí una nova línia;

Núvia de guerra!

CAPÍTOL CATORZÈ LA FORÇA

EXPEDICIONÀRIA AMERICANA

Dies de tràfic per al cap de l'exèrcit americà d'ultramar que encarnava, a la vegada, els càrrecs de generalíssim, intendent i informador, i encara havia de córrer per requisits inherents al seu matrimoni! Ell i la seva núvia hagueren d'anar a l'Ajuntament i fer-se estendre una llicència: Rudolph Hermann Messer i Porzia Vanzetti Daniele — quins noms més plens de pintoresc! — Els calien dos testimonis a la cerimònia del casament i Giuseppe digué que no s'ho volia deixar perdre, ni que l'hi haguesin de portar en llitera. Tots quatre tornaren a encabir-se en el cotxet de Rudy, no sense recordar-se de llur última sortida, però esperant, aquesta vegada, de tenir més sort.

La nova s'escampà ràpidament i alguns companys italians es personaren a la casa i felicitaren Rudy, amb un tust amical a l'espatlla i es brindaren a besar la núvia. Hi hagué, naturalment, un petit refresc per a uns pocs íntims. Porzia, orgullosa del seu bell americà, es desvivia per fer-se útil — feia les compres i tota mena d'encàrrecs, portava paquets, corria al telèfon, era sempre, pertot. — Tan aviat es sentia transportada al setè cel, com sumida en un infern d'angoixa; l'èxtasi i el terror es disputaven una mateixa ànima infantil.

Rudy volgué que l'acompanyés al banc, on tancà el seu compte corrent i n'obrí un de nou, a nom d'ambdós. S'arranjà, també, per fer registrar les seves accions a nom d'ella, explicant-li com rutllava aquell maleït mecanisme capitalista, gràcies al qual, el fruit del treball dels obrers, es dividia entre una colla de parà-

sits. "La propietat és un robatori", havia escrit un de llurs filòsofs anarquistes, i ara Porzia esdevindria receptora de cosa robada! Rudy li digué què eren dividendes i què n'havia de fer; li donà una llibreteta on li féu anotar les seves recomanacions, diferents adreces, etc. De passada, li féu jurar, per les barbes de Bakunin, Kropotkin i Johann Most, que resistiria, impàvida, l'eloqüència afalagadora dels joves que li anessin a oferir escombres elèctriques, neveres, accions de trustos oliers o de mines d'or, i col·leccions d'"Oracions d'Americans il·lustres", relligades en tela, vermella o verda.

Escriví al seu oncle, notificant-li el seu matrimoni i com havia disposat els seus afers. Es posà d'acord amb l'amo de la impremta on treballava Giuseppe perquè obtingués, de la companyia cablegràfica, la concessió d'un codi xifrat que permetés als expedicionaris de poder comunicar, amb llur país, a un preu enraonat.

Deixà enlestida la venda del seu cotxe, per quan hagués partit, i l'emmagatzematge d'alguns dels seus mobles. Es féu donar un sèrum antitífic que, durant dos o tres dies, el sumí en una depressió, la vera antítesi de tota eufòria guerrera.

Havent sabut que, per a entrar a Espanya, li calia la credencial d'alguna organització obrera, es posà d'acord amb el seu amic Izzy i signà una sol·licitud d'entrada al partit socialista, rebent, en conseqüència, una bella tarja vermella, amb tots els segells de requisit.

II

En l'excitació dels preparatius, Izzy oblidà ensems la seva pena i les seves temences. La nit en què Rudy va guanyar-se una núvia de guerra, Izzy havia assistit a una reunió de la seva secció, on parlà de la pròxima partença i aconseguí un nou recluta. N'aconseguien molts d'altres, digué, si retardaven el viatge una o dues setmanes; el partit estava en ebullició i no es parlava d'altra cosa que de la situació espanyola. Es rebien noves de l'ajuda d'Alemanya i d'Itàlia, a Franco, i de la complicitat del capitalisme britànic en la intriga feixista.

El nou recluta Donald Bainbridge, era, com Rudy, un estudiant universitari, disgustat dels seus estudis. S'havia posat a escriure. Era un xicot alt i prim, molt jove, provinent de la Nova Anglaterra. A Izzy li semblà admirable. "Que hi hagués, almenys, un americà autèntic que representés els socialistes, en l'expedició!"

— Qui sap si Giuseppe no podria trobar un anarquista americà — suggerí Rudy, amb un somriure.

— No fóra fàcil — respongué l'altre. — Ni tampoc ens en calen massa. No he conegut cap anarquista que no li manqués algun cargol.

— Incloent-hi el meu cunyat ?

— No el conec prou a fons, Rudy. Jo us dic el que he pogut comprovar dins del moviment. Potser que nosaltres, els socialistes, no ens entenguem amb cap altre partit, però els anarquistes no s'entenen ni entre ells.

— He sentit dir que en trobaríem molts, a Espanya.

— Bé, doncs; ja veureu com, o bé perdran la guerra, o bé es deixaran de romanços i treballaran d'acord amb el govern; i, en aquest cas, digueu-me, què els resta, d'anarquistes?

Rudy es divertia a burxar el seu zelós amic. — Escolteu, vós per a qui les ordres del partit són manament sagrat, ¿per què no tracteu de realitzar una veritable unitat de front: Aneu i cerqueu-me un trotsquista i un membre del partit laborista americà, que recolza Roosevelt (¿ no fa sinó un o dos anys que hi hagué l'escissió amb ells, no?). I coroneu el tot amb un representant del partit Social-laborista...

— Són massa pocs, aquests — digué Izzy, rient, a despit d'ell mateix. — No poden renunciar a tot un membre.

III

Els sis reclutes es reuniren per discutir llurs plans. S'anomenaven, a si mateixos, els "Sis secrets", i estaven molt excitats per tot el que havien llegit als diaris sobre les noves i severes ordres promulgades per les autoritats federals, prohibint a tot

ciutadà americà d'allistar-se a cap de les dues parts de la guerra civil espanyola. Segons sembla, hi havia a la constitució una antiga llei que castigava a tres anys de presó i una multa de mil dòlars, qualsevol que reclutés combatents, als Estats Units, per a lluitar a favor d'un govern estranger. Cap Lafayette ni Steuben ni Kosciusko no aniria a ajudar els obrers espanyols, des de la capitalista Amèrica (no pas, almenys, mentre ho pogués privar un Ministeri d'Estat, capitalista, i un Fiscal del Govern, també capitalista!).

Per aquesta raó, els Sis Secrets acordaren no esperar a augmentar llur nombre; deixaren aquesta feina a les organitzacions dels respectius partits. Proclamaren Rudy llur capítol i votaren de confiar-li llurs diners i encarregar-li d'agafar passatge a bord del primer vaixell que salpés per l'Havre o per Cherbourg. Viatjarien a tercera, com convenia a llurs designis proletaris. Cada u pagaria les seves despeses i no s'admetria ningú, al grup, que no tingués per arribar, almenys, fins a Barcelona. No concedirien intervisus a cap periodista; no farien part, a ningú, de llurs plans; no incorrerien en el risc de poder ésser detinguts per les autoritats.

Larry Adams digué: — Trobem molt natural quan el govern de Nanquín s'adreça als poders capitalistes i els demana aeroplans i aviadors per aturar els comunistes a la Xina occidental. Llavors, no tan solament estem contents de fer-los un préstec de cinquanta milions de dòlars i vendre'ls tots els avions que els fan falta, sinó que fins enviem instructors, a aquests joves xinesos, perquè els ensenyin de manejar aquests estrès i puguin exterminar uns pobres obrers i uns miserables camperols que tracten d'allib'erar-se de terratinents i d'usurers. Oh, no hi ha ningú que invoqui la neutralitat, llavors! Però així que un govern popular es defensa contra una revolució feixista, ve un decret de prohibició de venda d'armes, i la llei sanciona càstigs severes per a aquell que es proposi d'anar a la seva ajuda!

Era el llenguatge habitual dels "roigs", descarnat i ple de fel, però tan just, sempre! Rudy se n'havia sentit molestat, els primers dies, però ara començava a fer-s'hi. Era una vindicta de la

dita bíblica: "les males conversacions corrompen les bones maneres".

Larry anava encara amb l'espatlla i el braç embenats, però això no li feia res per viatjar en vapor, i comptava estar ja completament guarit a l'arribada. Pete Howatt, el seu company, era un bon jugador de futbol i se'l veia cepat i sa. Ambdós havien consagrat llurs vides a la solidaritat dels obrers i no els interessava cap altra cosa; eren allà per a combatre i no pas per a argüir sobre dictadures o soviets o qualsevol altre punt doctrinal.

IV

Un vaixell partia dintre dos dies: encarregaren les lliteres i pagaren el passatge. Tots anaven amb les mans plenes: passaports, fotografies, trinxeres, motxilles, mantes de viatge, xocolata, vocabularis espanyols! Era un problema decidir què ficaries al maletí i què deixaries. A cada u li era permès de portar un sol sac de mà. No calia anar a la guerra amb un embalum de capses i màquines d'escriure portàtils.

Bums Cobb s'havia mostrat molt considerat i se n'havia anat a l'hotel, aquells últims dies, deixant el piset a la jove parella. Però aquell brau representant de la supremacia nòrdica no gosà anar al vapor a veure com el seu amic "roig" partia a la guerra. Potser hi hauria repòrters, digué, i podria resultar-li'n un perjudici per la seva carrera. La lluita de classes havia arribat al seu moment àlgid i tota precaució era poca.

Rudy i Porzia fruïren de llur última nit. "*Belle nuit. O nuit d'amour, souris à nos ivresses!*" Es sentien transportats d'èxtasi i, de tant en tant, ploraven una mica. En l'endemig discutien sobre les probabilitats que el gran miracle de la natura s'hagués acomplert en Porzia — aquell miracle al qual objectaven emfàticament tantes i tantes dames americanes! — "I va l'última sort!", digué Rudy a mare Natura; però ella no desplegà els llavis, segons té per costum. Faria sentir la seva veu, quan l'hora fos arribada.

El vaixell partí de nits. L'oncle Jake insistí a voler fer els honors; acompanyà, primerament, Rose i Izzy i, després de deixar-los al moll, tornà a cercar Rudy i Giuseppe i llurs respectives mullers. Les dues noies tenien l'expressió dels màrtirs cristians, camí del circ; però no pogueren reprimir unes poques llàgrimes que els rodolaren cara avall, mentre s'estrenyien contra llurs arnats.

Això durà fins que Rudy féu la descoberta que l'oncle Jake, trasbalsat per l'emoció, s'havia deixat anar a la seva gran flaqueja; el taxi estigué a punt d'esberlar-se contra un fanal i Rudy saltà per sobre el maletí i tancà el gas, i forçà llavors el conductor a cedir-li el volant per la resta del viatge. Per morir, morir al camp de batalla d'Espanya, però no en el tràfic de West Broadway!

Pobre oncle Jake! Les seves galtes, plenes i rodones, tremolaven d'humiliació i de pena, i de tota la gamma d'emocions que l'alcohol desvetlla en les ànimes de nòrdics i de jueus, per un igual. — Us havia pregat tant de no anar en aquesta maleïda guerra! — sospirava. — Ja us ho deia, que la cosa ens portaria desgràcia! Ara m'he embriagat i perdré la meva col·locació. — Rudy li assegurà que era millor quedar-se sense feina que no pas ésser enviat a Sing Sing, per homicidi.

A bord, hi havia la germana Rose, no pas embriaga, aquesta, però arrapada al coll del pobre Izzy, al qual tractava encara de dissuadir de la boja aventura. Es féu un "mur de les lamentacions" del pont del vaixell i començà a explicar a tothom que allò era una expedició militar i que es volia violar la constitució del govern dels Estats Units. Apel·là als oficials uniformats de blau i, després, als camarers uniformats de blanc, perquè salvesin el seu únic germà del perill de trobar la mutilació o la mort en aquella "petita guerra mundial".

El fet era que Rose no contava res de nou. La història havia transcendit (els propagandistes no saben gaire de guardar secrets) i el moll era ple de repòrters i fotògrafs amb el magnesi a punt, com si es tractés d'un viatge d'estels del cinema, i no d'uns proletaris que anaven a tercera. Els feren posar de rengle tots set. (A darrera hora se'ls havia ajuntat un represen-

tant dels laboristes, un jove maquinista, de nom Collins.) Izzy estava radiant: els purs nòrdics eren en majoria, de manera que quan batrien Franco, ningú no podria donar-ne la culpa als jueus!

V

La vida sobre l'oceà. El vell bòreas els fou benigne i bufava amb suavitat; tenien lliteres netes i el menjar, per bé que senzill, era bo. Tot el que tenien a fer, era preparar-se per a la guerra.

La classe treballadora aspira a apoderar-se del món. La tasca és difícil i els membres d'aquesta classe cal que sàpiguen aprofitar qualsevol oportunitat de desenrotllar llur sentit de guiatge i d'iniciativa. Vet aquí Rudy Messer, que no havia capitanejat mai res més important que un partit de *basket-ball*, al cap d'un escamot disposat a precipitar-se en un camp de batalla, i amb solament dues setmanes per a preparar-se a la comesa!

Li havien confiat el comandament i ell l'acceptà. Hi havia, primer que res, el problema de l'entrenament físic. No tenien rifles, ni lloc per a maniobrar en el pont inferior del vaixell; però podien fer exercicis gimnàstics, i Rudy hi obligava els seus homes, tres vegades al dia. Podien, també, marxar. Rudy mesurà la distància i convingueren a fer quinze milles diàries. Quan algú ho trobà excessiu, per a començar, li feren de resposta que, possiblement, al seu primer dia de campanya, n'hauria de caminar quaranta.

Així mateix, es posaren a estudiar. L'exèrcit roig de la Unió Soviètica és una escola gegantina on milions de joves obrers aprenen, no tan sols de llegir i d'escriure, sinó de comprendre el capitalisme i les intrigues de la diplomàcia mundial. Segurament que es feia el mateix, a Espanya, durant les llargues esperes que són la part no romàntica de la guerra. Bé, doncs; durant llur repòs, entre dos exercicis, un d'entre ells llegiria, en veu alta, un llibre d'instrucció militar que Rudy s'havia procurat. També estudiarien la geografia de la guerra espanyola i la pronunciació de l'espanyol,

Tenien, com a professor, Larry Adams, que havia après de "mastegar la llengua" a Nova Mèxic. *Ah-wa*, aigua; *pahn*, pa; aquests mots els farien falta, ja el primer dia. *Sah-lood*, salut; era la fórmula més corrent de salutació. *Cohm-pahn-yairo*, que volia dir, company. *Trah-bah-ho* significava treball, i, amb aquesta paraula, haurien d'aprendre de dir-hi, "visca!", així com "mori!", abans del nom de Franco. També calia saber el crit de batalla d'aquesta guerra, que havia estat manllevat als francesos, de Verdun. "Passeront pas!", havia cridat tot un exèrcit, feia vint anys. En espanyol, això es traduïa per "No passaran!" pronunciant les as molt clares i amb l'accent a l'última síl·laba.

VI

A les poques hores d'haver-se embarcat, arribà a les orelles de la nostra gent una notícia extraordinària: hi havia, a bord, un altre escamot militar. Ernie i els seus alemanys havien pres passatge, d'una manera insospitada, en el mateix vaixell! ; Fou pura casualitat o es tractava de cosa deliberada? Rudy no ho sabia mai del cert, però es veu que el servei d'informació del seu cosí devia haver desplegat tot el seu zel a obtenir detalls de l'expedició, puix que Ernie havia dut un nombre exacte d'homes, que ell. Sis nòrdics corpulents, vessant salut, tots amb els ulls blaus i rebentant d'orgull de raça. Ni un sol jueu o bolxevic, entre ells! Ernie viatjava a primera i els seus homes, a segona. Cada dia, el capitost sortia al pont i els marcava el mateix nombre de milles que Rudy.

Un vapor és un lloc on hom no es fa cap misteri de les divisions de classe. Tothom passeja lliurement pels carrers d'una ciutat, però solament els passatgers de primera poden recórrer tot el vaixell.

La proa—anomenada, ara, polidament, tercera classe o classe turista, — es manté a baix, prop de l'aigua. La classe de luxe i l'oficialitat estan per Franco, amb l'excepció d'algun traïdor fortuït. Quant a l'opinió de la gent de proa, ningú no se n'ha preocupat mai.

Però es tractà d'un veritable drama, a bord: dos escamots que es dirigien, a Espanya, per enfrontar-se, s'estaven entrenant al llarg dels ponts. Era quelcom escandalós, aquella manera de posar impúdicament, en vista, la lluita de classes. Els oficials provaven de dissuadir Rudy i els seus homes de llur passeig militar; però els "roigs" es cregueren en llur dret i no cediren. S'atreviria, una companyia de vapors, a empresonar els seus passatgers pel fet que fessin exercici a ple aire? La companyia no s'hi atreví.

VII

L'últim dia de llur viatge, Rudy rebé un mot: "¿Voldria passar per la cabina del seu cosí?" Una concessió especial, pel que es veu, a un passatger de tercera. Hi anà, però abans tingué la precaució d'advertir els seus amics i dir-los que si no havia tornat, a la mitja hora, anessin a la seva recerca, sense cap respecte a les prohibicions del reglament.

Però Ernie no es proposava sinó una última crida a la raó i al sentiment de família. Era una bogeria allò que tots dos feien i encara no era massa tard per a desdir-se'n. Si Rudy estava disposat a tornar-se'n amb el mateix vapor, Ernie l'acompanyaria i es podrien imaginar d'haver fet un viatge per mar, beneficiós a llur salut.

— Pensa-t'hi, abans no em responguis — li digué, en el seu to més persuasiu. — Forçosament, hi ha d'haver moments en què t'adonis de la bogeria d'aquesta aventura.

— ¿I tu, Ernie, t'adones, de vegades, que Hitler és un de ment i que està voltat de *gangsters* i d'assassins?

— Ara no és qüestió del *Fuehrer*, Rudy.

— Ja ho crec, que n'és qüestió! Si precisament anem a decidir si li deixarem, o no, apoderar-se del coure i el ferro, d'Espanya, perquè pugui conquerir les nacions democràtiques! Jo, sóc un, que no m'agradaria de viure en el seu món.

— És aquesta, la teva resposta?

— Sí, és aquesta. Però no cal que en fem una qüestió personal, Ernie.

— Precisament, vull fer-la-hi! No em vull deixar anar per pendissos sentimentals. — En la seva excitació, Ernie estigué a punt d'enfonsar el dit a l'ull del seu cosí, que reculà, amb pres tesa. ■— Vull que sàpigues que la teva porca traïció bolxevic no t'ha de servir de res! Aneu a ajuntar-vos a la Brigada Internacional (jueus pollosos, i "roigs", lladres i assassins) i us penseu poder privar Franco, d'entrar a Madrid. Bé, doncs, sàpigues que em trobaràs allà. Tinc el meu acroplà, a bord. Enviaré la meva gent per la ruta occidental. Deus saber que hem pres Irun, i que controlem aquella frontera?

— Sí, ho he llegit.

— Vosaltres haureu de prendre per l'est, i ens trobareu davant vostre. Ens informarem d'on és la Brigada internacional i tindrem punt a sortir-vos a l'encontre.

— Entesos, Ernie; ens reveurem, a Madrid.

Es deixaren, sense un mot de comiat.

A Rudy bo i tornant cap al seu lloc, del vaixell, li semblà sentir ressonar, dins seu, els versos d'una antiga cançó que ell i el seu cosí solien cantar, sovint, al temps llunyà de llur infantesa. En canvià els mots, perquè s'adaptessin a la nova geografia:

*Oh, tu prendràs la ruta, est,
i jo prendré la de l'oest,
i ens trobarem davant Madrid!*

CAPÍTOL QUINZÈ EL

FRONT ROIG

Mentre la força expedicionària americana enllestia els seus últims preparatius, a Nova-York, la premsa anava plena de la captura de Toledo per l'exèrcit feixista. Un episodi gloriós de la història, aquell alçament del setge de l'Alcàsser on, un miler i tants de cadets i altres rebels, havien estat acorralats, durant diverses setmanes, pels roigs! Això és el que deien tots els corresponsals i molt pocs, d'entre ells, mencionaren la matança, a l'engròs, dels obrers de la ciutat capturada. Uns tals detalls no interessaven, a Nova-York, i era perillós, també, d'enviar-los des de la zona de guerra. L'Associació de la premsa admetia, en una lletra que havia passat per la censura de Franco, que qual-sevol corresponsal que usés l'epítet de "rebels" en referir-se a les seves tropes, seria severament castigat.

La primera cosa que feren els expedicionaris, en desembarcar, a França, fou comprar diaris anglesos i assabentar-se dels esdeveniments. Franco s'havia tornat a posar en marxa i ara es trobava a vint-i-cinc milles de Madrid. Semblava que res no podia aturar-lo; on trobava barricades, no feia sinó envoltar-les i l'exèrcit popular s'havia de rendir, perdent més material i deixant-se fer més presoners. Els obrers no eren sinó uns *amateurs* i no podien resistir l'empenta terrible dels moros, armats amb rifles moderns i canons d'últim model, i ben acostumats a manejar-los.

Rudy sabia una mica de francès, i també el socialista Donald Bainbridge. En el tren, camí de París, desxifraren les males no-

tícies i els alegrois de la premsa francesa. No sabien la filiació d'aquells diaris i, per consegüent, no podien garantir llur bona fe. Però, amb la sola excepció d'un full de vespre que recolzava el Govern Blum, tota la premsa de París estava per Franco. (És clar que, la major part, havia estat comprada anticipadament, i pagada per això.) Costava d'imaginar llur violència i llur desig de venjança. Tots demostraven llur alegria davant la certesa que dintre pocs dies Madrid fos pres. Quina neteja de ronya vermella hi hauria!

II

París era meravellós sota el sol calent d'octubre. Tots ells tenien nocions romàntiques sobre la gran ciutat i, especialment, sobre la seva perversitat. Però cap d'ells no podria fer-ne l'experiència — almenys fins després de la guerra. — Veieren els amples *boulevards* que travessaren en taxi; s'adonaren d'alguns edificis magnífics i preguntaren al taxista què eren, però no sempre entengueren les respostes. Els calia presentar-se al quarter general de llurs partits a fi de fer un informe de llur viatge i saber com havien de traslladar-se a Espanya.

Els obrers de França havien format un front únic i votat un Govern socialista. Ara, aquest Govern es trobava en una situació tràgica: es cometia un assassinat a la casa del veí. ± Correria en ajuda de la víctima, arriscant-se a veure la seva pròpia casa envaïda pels assassins? Tota sola, França no podia combatre els dictadors; i què faria, Anglaterra? Anglaterra deixava entreveure prou que, si la França socialista es posava al costat de l'Espanya "roja", ella romandria a l'expectativa. El govern anglès era integrat per uns bons senyors "tories" que es pronunciaven, fermament, per la "no intervenció", alhora que permetien, a llur satèl·lit, Portugal, d'esdevenir el dipòsit receptor de tancs, avions, bombes, municions i "voluntaris" de la Reichswehr, de Hitler.

França no podia comptar sobre la Unió Soviètica, en aquesta crisi. Els russos estaven "instituint el socialisme en un país", i

llur més gran anhel era guardar-se de la guerra. Cada dia de pau els era preciós. Els trotsquistes i altres grups d'extrema esquerra omplien, cada dia, París, *d'affiches* proclamant que "Stalin havia traït Espanya", i cada nit, en els *faubourgs*, s'organitzaven manifestacions en les quals els obrers no paraven de clamar: *Des avions pour l'Espagne!* El *premier* Blum argüia i pledejava amb els poders cobejosos del feixisme; es conclouïen tractats, als quals ell restava fidel, mentre els altres se'n reien dins les mànigues de llurs camises negres i brunes i Franco, amb els seus trenta mil moros i altres tants alemanys i italians, "voluntaris", marxava sobre Madrid.

La ràbia afluïa entre els obrers francesos i un eixam de veritables voluntaris es presentava al quarter general de cada partit. Si el govern negava el seu suport, els obrers actuarien per ells mateixos; s'obririen unes llistes de reclutament i els francesos hi acudirien. N'hi havia molts que havien combatut els rifenys, al Marroc, i valien més que no cap camisa negra ni bruna. Quan es presentaren els nostres set americans demanant quin era el camí més ràpid per a anar a Espanya, els treballadors se'ls tiraren a sobre donant crits de visca!, estrenyent-los les mans i fent-los present d'una pluja desconcertant de besos a ambdues galtes.

Hi havia un exprés, aquella nit, i els expedicionaris s'hi embarcaren. L'endemà matí eren al sud de França, país calent i esplèndid, que mil anys d'amorosa cura havien fet inigualable. Gran commoció, la primera ullada al Mediterrani!: *Mare nostrum*. Però a qui es referia, aquest *nostrum*? El problema no havia semblat mai tan difícil de resoldre. Vet aquí aquella dolça mar, creuada per nombre de vaixells volanders i barques de pesca, amb les veles vermelles. Ara les muntanyes es ficaven de peus a l'aigua i, per fi, la via s'endinsava dins d'un túnel, a l'altre costat del qual, hi havia la frontera espanyola. El tren s'aturà i tot-hom rebé ordre de baixar-ne, perquè s'havia d'efectuar un canvi.

Eren a la petita vila de Port-Bou, esdevinguda important, a causa del tràfic de la guerra. Ací, oficials d'un govern obrer, amb braços vermells, estaven encarregats de privar l'entrada, en un país obrer, als provocadors i als espies. En veure les targes vermelles, semblaren molt excitats i cridaren un de llurs membres

que sabia l'anglès. Quan aquell els digué que es tractava d'obriers, procedents d'Amèrica, que venien a ajudar llur causa, la qüestió del canvi de tren fou oblidada, durant una llarga estona.

Quines demostracions de benvinguda i de joia! Els membres de l'expedició s'aprestaren a lluir els seus coneixements en matèria lingüística. No es feien càrrec d'ésser a Catalunya ni que els catalans tinguessin llur idioma propi i, en sentir-los parlar, haurien jurat que es tractava de la llengua més harmoniosa del món! — *Sah-lood!*—cridaren els americans; i alçaren el puny, clos, en una salutació als "roigs".—*Ah ree-bah trah-bah-hol!*—I, reprement nou coratge: — *Ah-hah-ho* Franco! — Els companys de Port-Bou els entengueren perfectament i pensaren que els qui podien dir allò, podien dir, també, moltes altres coses. Començaren, doncs, a atabalar-los a crits i preguntes, però, desgraciadament, el saber dels expedicionaris no ultrapassava una altra de llurs frases:

— *No comprendo.*

III

Per fi, el tren parti i penetrà en un túnel — un tren llarg, que anava molt poc a poc, tot ple de pagesos, carregats amb productes del camp. ■—Era un tren de treballadors i tant la màquina com els vagons duïen tot de divises revolucionàries. Els xicots miraven, per les finestretes, aquella terra d'Espanya, calenta i, en la major part, erma, que cal treballar desesperadament per a treure'n el pa de cada dia. I, sovint, fins aquest pa, els havien volgut treure de la boca. Els anomenats "grans", d'Espanya, no ho foren mai gaire si els comparem amb els rics, d'Amèrica; amb tot, escanyaven el poble tant com podien. Els camperols que viatjaven en aquest tren, s'havien apropiat de les terres i, per a més seguretat, havien cremat els registres de la propietat de les viles.

Els trens no van mai de pressa en temps de guerra i quan arribaren a Barcelona ja era quasi vespre. Barcelona, ciutat d'uns tres quarts de milió, segons llur guia; ciutat obrera. (D'això la

guia no en deia res, però ells ho sabien, pels diaris.) Algú havia telegrafiat des de Port-Bou i hi havia, a rebre'ls, una delegació obrera i, també, un repòrter. (Semblava estrany, tractant-se d'un país en guerra!) Hi hagueren crits i la gent corria: — *Los americanos! Los camaradas americanos!* — Una altra ocasió de cridar — *Salud!* — i d'alçar el puny clos.

La cosa que més impressionà els americans fou la constatació de l'ordre perfecte que regnava a la ciutat. No havia patit la guerra sinó solament la revolució, i l'alçament revolucionari havia estat contingut al cap de quaranta hores. Es tractava d'una ciutat industrial, on la major part dels gremis es deien anarcosindicalistes i creien en la lliure associació dels obrers per a dur el control de les fàbriques. Eren aquests mateixos obrers intel·ligents qui, en companyia de llurs dones s'havien llançat a l'atac dels canons amb ganivets de cuina i protegint-se rera taules de fusta, armades de claus. Ara tenien una ciutat a regir: havien trencat llurs cadenes i s'havien possessionat d'un món.

La força expedicionària americana pujà en un camió que embocà, a la poca estona, una llarga avinguda amb un passeig central, vorejat d'arbres i una profusió de cafès, amb taules a les voreres, com és costum en moltes ciutats de l'Europa meridional. Els obrers es passejaven amb llurs companyes que anaven, totes, sense res al cap, perquè els capells feien feixista! La vista d'uniformes i de rètols i més rètols, us recordava que aquesta nova forma de societat estava en guerra. Els uniformes consistien, en llur majoria, en *monos*, de color blau, i una mena de casquet, amb una borla vermella. Moltes dones també portaven *mono* i anaven armades. Els altaveus donaven peces de jazz amb alternativa de propaganda política.

Mig Barcelona semblava ésser en aquell passeig; hauríeu dit una manifestació nombrosa. És clar que aquests espectacles solen ésser propis a tot moviment obrer; és una manera barata de divertir-se. I la vista d'un camió, amb una gran bandera americana i un grup de xicots, que s'endevinaven prou, estrangers, constituí un número nou de l'espectacle. Els crits de benvinguda haurien bastat a acollir, dignament, l'arribada de l'exèrcit dels Estats Units, en pes.

Un home menut, en uniforme caqui, es destacà d'entre la gent i correu a penjar-se al darrera del camió, bo i cridant: — *Hello fellers! How's things in li'l ole N'Yawk?(1)*. — Rudy allargà una mà per ajudar-lo a hissar-se i, en ésser dins, l'home encaixà amb cada un d'ells i, en l'excés de la seva joia, abraçà els qui tenia més a prop. Era provençal, però havia viscut molts anys a Christopher Street i considerava com a cosa pròpia el Brooklyn Bridge i l'estàtua de la Llibertat. Ara conduïa un camió per compte de la Generalitat i oferia als seus nous amics, pròdig com era, tota l'Espanya oriental i, encara, tota aquella altra que poguessin prendre a Franco.

Era divertit i xerraire i perquè semblava saber-ho tot i podia explicar-los-ho, l'adoptaren com a intèrpret per aquella nit. Desgraciadament, cap dels expedicionaris no coneixia el seu germà, Jean Dijon, de Greenwich Village, ni tampoc cap dels seus nombrosos parents, cosins, oncles o ties, escampats per Portland, Maine i Oregon. Però li prometien d'anar-los a trobar, acabada la guerra!

IV

Dijon els digué que passaven, ja, de la dotzena, els americans que formaven en la Brigada internacional, però aquells havien vingut d'un a un: ells eren, doncs, la primera veritable expedició. El fet fou aprofitat com a mitjà de propaganda. Se'ls invità, tots set, en un dels millors cafès, i alguns membres de diferents partits vingueren a saludar-los. Els feren asseure, cada un d'ells, a cap de taula i s'improvisà un sopar de germanor on es serví, en abundància, carn de cavall, peix, llegums, pa i mantega i excel·lent vi del país. No els estalviaren preguntes i tot d'intèrprets voluntaris se'ls brindaren a informar-los sobre tot alio que els interessés.

Aquells obrers que reien i cantaven i clavaven cops a la taula, eren els protagonistes històrics de tres mesos enrera, quan la

(i) —Hola, companys! Com van les coses a la vella Nova-York?

ràdio i el telèfon i el cable feien saber, al món, que l'exèrcit s'havia sublevat, arreu d'Espanya. Aquells obrers s'havien tirat al carrer, ben instruïts del que era el feixisme, i del complot tramat en contra d'un govern democràtic. Foren ells qui feren barricades; ells, que s'apoderaren dels arsenals i de les casernes, i en aquell mateix bonic passeig, la Rambla, hi havia hagut furiosos combats i havien caigut prop de mil sis-cents homes.

Llurs hostes els parlaren d'esglésies que havien servit de magatzems d'armes i foren usades com a fortaliseses. ¿Els podien culpar d'haver incendiat unes tals esglésies? Quan havien trobat or i joies, ho havien lliurat al govern; vuitanta milions de pesetes or, al bisbat, mentre el poble es moria de gana! Quan havien fet la descoberta d'obres d'art, les havien dutes als museus. Solament havien cremat, deliberadament, i en mires a una major cultura, les obres filles de la superstició. Tals foren les explicacions que donà a Rudy, amb veritable fervor religiós, un jove oficial inscrit al sindicat del ram de la pell.

Alguns altres parlaren dels horrors de diferents ciutats, d'on havien pogut escapar. El general Queipo de Llano, un dels caps feixistes, havia pres Sevilla; els seus moros voltaren els barris obrers, ruixaren amb oli les portes de les cases i hi calaren foc, apostant-se, després, per aquells volts, per anar matant, a trets, tots els qui provaven de fugir. I cada nit, Queipo repetia, per ràdio, que tres milions de "roigs" immunds, mereixien i tindrien, una mateixa fi; i això en un llenguatge obscè tal, com cap espanyol decent no gosaria emprar ni en una conversa entre homes. Els moros torturaven llurs presoners amb la més inaudita crueltat i, a cada ciutat que conquerien, hi havia matança, a l'engròs, d'obers, camperols, intel·lectuals i protestants. No es respectava sinó allò que feia ferum de feudalisme.

V

Aquesta ciutat obrera era la gran capital d'una regió particularment indutriuosa, Catalunya, que, durant generacions, havia batallat per aconseguir la seva independència de la monarquia

reaccionària d'Espanya. Ara tenien llur govern propi, però es veien forçats a convenir que no podrien sobreviure si els feixistes s'apoderaven de la resta del país. Es trobaven, doncs, amb el problema d'haver de cooperar amb Madrid i, amb el més difícil, de concertar una entesa entre els molts i diversos partits obrers. Aquesta qüestió interessava, particularment, els nostres expedicionaris. Socialistes, comunistes, sindicalistes, anarquistes, i la resta d'altres matisos, ¿de quina manera pensaven mantenir llur front unit davant l'allau enemiga? A Rudy l'interessà de sentir, en aquest cafè, les mateixes discussions que l'havien divertit i il·lustrat a casa d'Izzy Bloch, de Giuseppe Daniele i de Larry Adams.

Els comunistes d'ací, seguien una mateixa línia de conducta que els de Moscou i de Nova-York. La primera cosa a fer, era abatre el feixisme, i en aquesta croada s'havien d'allistar tots els amics de la democràcia. Aconsellaven els obrers de procedir lentament; de no intentar no ja la confiscació, sinó ni tan sols la socialització; d'aconter-se momentàniament, amb una Espanya democràtica, a fi de guanyar les simpaties de França, Anglaterra i Amèrica que, del contrari, es decantarien envers Hitler i Mussolini.

Per aquestes raons, a Barcelona, com a París i com a Nova-York, els trotsquistes denunciaven els stalinistes. Els acusaven de traïr els principis de Lenin (aquell mateix Lenin que havia fundat la N. E. P. per a fer viable una estabilització del socialisme, a Rússia). Els trotsquistes havien tingut molt de partit, a Espanya, abans de la guerra, i ara procuraven pressionar les organitzacions obreres per aconseguir una completa bolxevització d'Espanya.

En un principi s'havien dut a cap moltes socialitzacions a Barcelona; la majoria d'empreses abandonades per llurs propietaris. Però, en l'actualitat, molts dels qui havien fugit solament per por, tornaven a llur pàtria i s'encarregaven, novament, de llurs negocis. Els obrers s'aconteraven amb augments de sou, disminució en les hores de treball, abolicció del treball de menors i assegurança social; és a dir, les millores que l'obrer americà obtindria, o esperava d'obtenir, de la "Nova Dieta".

Les organitzacions proletàries, però, s'havien apoderat de la ràdio i de la premsa, així com dels serveis públics de transport. Si agafàveu un tramvia, us confiàveu a la unió de treballadors del ram de transports; si, un taxi, al sindicat de xofers, i igualment, quant als teatres, hotels i cafès. Aquest sopar excel·lent fou servit per la unió de cuiners i cambrers; no s'admetien propines i pagàveu amb una encaixada amb els companys que us havien servit i potser amb un brindis a la salut de la C. N. T. (Confederació Nacional del Treball) o de la F. A. I. (Federació Anarquista d'Ibèria). Les inicials d'aquests partits figuraven en tots els llocs públics i havien estat pintades, així mateix, en els tramvies, taxis i camions.

Banderes vermelles i negres onejaven als balcons d'hotels i oficines.

Era per a defensar aquest estat obrer, que els nostres americans havien creuat la mar. S'alçaren i begueren al seu esdevenidor; tornaren a asseure's i escoltaren parlaments abrandats, en català.

Es posaren novament dempeus i digueren uns pocs mots, en anglès, seguits d'aquelles quatre expressions espanyoles que havien après. I, finalment, cantaren, a l'una amb els companys, però en llurs respectives llengües, l'himne dels treballadors del món, que crida a la rebel·lió l'exèrcit dels afamats i acaba per prometre'ls la fraternitat de la raça humana.

VI

En sortir del cafè els acompanyaren en un dels hotels que havien estat reservats als voluntaris. Era ple d'homes procedents de tots els països d'Europa. Cada dia, ara, partien trens abarroats de combatents, mig equipats, que anaven a la defensa de Madrid, segons el compromís contret pel govern "roig" de Barcelona, amb el govern de la resta d'Espanya lleial que, ací, era considerat un govern "bourgeois", sense tenir en compte l'opinió que podia merèixer a l'estranger.

Els americans estaven tan excitats per tot el que havien vist i sentit, que no tenien gens de son. Seien en llurs llits, contant-se, mútuament, tot allò que els havien explicat. Izzy féu remarcar a Giuseppe (havia passat com ell havia previst) que els anarquistes s'havien vist forçats a reconèixer la necessitat d'un govern, i s'havien humiliat fins al punt de nomenar dos o tres de llurs membres per a formar en el gabinet de Catalunya. Rudy recordà a Izzy llur promesa de defugir tota controvèrsia doctrinal.

L'endemà matí els embarcaren en un tren cap a València, ciutat bastant més al sud, de la costa. Rudy feia pràctica de geografia, ara; aprenia fins els noms dels poblets mariners de Catalunya. Mirava com els pagesos llauraven els camps i pensava en el que havia sentit sobre els projectes de socialització de la terra, tan difícils de dur a bona realització amb aquest poble individualista. "Organitzem la indisciplina!", deia un cartell que els anarquistes havien enganxat, profusament, per Barcelona. Però, desgraciadament, descobriren que Franco estava organitzant la mort, per a ells.

València era una ciutat bonica i alegre. Quan s'hi apropaven, veieren un vaixell, a mar, i sentiren unes canonades. Uns avions volaven cap al vaixell i els nostres homes compregueren que es tractava de llur primera visió de la guerra. Abans d'arribar a l'estació, passaren per una casa que cremava i saberen, més tard, que hi havia hagut un bombardeig. No s'arribava a posar mai en clar quina mena de vaixells eren els que tiraven, però, sempre, les granades duïen inscripcions alemanyes o italianes.

No tingueren temps de veure València, amb excepció d'una gran avinguda i una plaça, també molt gran, tota plena de coloms; un altre restaurant, i una altra multitud que els aclamà. Més visques, més parlaments, més crits de guerra, més besos d'homes i de noies — noies proletàries que havien fet la revolució i ara s'entrenaven per anar al front. — Era impossible de resistir el fervor d'aquestes companyes que es proposaven de salvar Espanya, per al poble, o de morir en llur temptativa. Ho deien amb ulls flamejants i amb veu ronca de tant cridar; ho deien amb les

roses roges que posaven als traus dels amics americans i amb les garlandes de flors vermelles que duien al coll. Rudy coneixia València pel país d'on venien les taronges, a la primavera; ara la recordaria com la ciutat on, noies de galtes enceses i de cabells voleiant al vent, vestides de vermell i negre, dansaven pels carrers, cantant cançons de llibertat, d'amor i de gratitud, en honor d'uns joves herois americans.

CAPÍTOL SETZÈ LA

BRIGADA INTERNACIONAL

L'endemà encabiren els expedicionaris en un autobús, juntament amb velles pageses, de mirada ansiosa i amb camperols, gastats pel treball. Tots feien per mostrar-se atents amb els americans, per bé que semblaven no saber-se acabar com no comprenien les coses, tan clares, que els deien en espanyol. A cada entrada i sortida de poble hi havia barricades, amb xicotets que hi feien guàrdia, quasi sempre, camperols, vestint brusa i boina negres.

Repassaven, amb aire solemne, la documentació dels passatgers, si bé, sovint, s'endevinava que no sabien de llegir. El conductor de l'autocar deia: *Compañeros americanos*, i llavors els xicotets els somreien i els allargaven la mà. Encaixades i més encaixades.

L'expedició anava destinada a Albacete, ciutat a unes cent milles a l'interior. La gent pronuncia la penúltima síl·laba d'aquesta paraula, *ce*, entre-dents i Bainbridge, l'erudit de la colla, els contà que un cert rei d'Espanya fou papissot i que tots els cortesans, en conseqüència, començaren a papissotejar, amb el resultat que ara, tres o quatre-cents anys després d'allò, encara tots els espanyols papissotegen en pronunciar la lletra *c*.

— D'això se'n diu ésser conservador! — exclamaren els joves radicals.

Albacete és una ciutat moderna, que no té més enllà de cent anys, coneguda, principalment, per la seva fabricació de llumins i de dagues, que, cosa estranya!, s'usen encara, a la guerra. Pels

voltants es cultiva el safrà i, sovint, hom es creua amb ramaders que hi baixen de les muntanyes veïnes. Aquarterats a la ciutat, o vivint en tendes de campanya o en barraques construïdes a tota pressa, hi havia l'exèrcit més estrany que s'hagi donat, mai, en el curs de la història de les matances humanes: un exèrcit integrat per idealistes i somniadors del futur, vinguts de totes les nacions del món on el missatge de la ciència moderna ha penetrat. No *eh* havia enviat ningú, i molts d'ells havien hagut de burlar la policia per venir.

Els havia mogut una nova mena de tropisme modern: els diaris deien que el feixisme anava a ésser combatut per les armes i, llavors, tots aquells homes havien deixat llurs llars, llurs famílies i llurs quefers per viatjar en aeroplà, en vaixell, en tren o fins a cavall d'una mula. A llur arribada, es precipitaven al camp alçant, ben alt, llurs punys closos, al crit de: *Heil, anti-Hitler!*

Devien ésser, entre tots, uns dos mil homes. Quasi la meitat eren francesos i potser els millors, perquè havien fet, tots, llur servei militar; hi havia alguns cents alemanys, la majoria, jueus, que havien estat turmentats en camps de concentració; uns centenars d'italians (n'arribaren tres, aquell mateix dia, que havien aconseguit de fugir de l'illa de Lípari. Se'ls rebé amb grans demostracions de joia i llurs companys se n'apoderaren i els passejaren damunt llurs espatlles). Hi havia uns cent o més búlgars, negociants de fusta, que s'havien arranjat, valent-se de mitjans inimaginables, a travessar tot Europa. Hi havia cubans, portorriquenys, mexicans •— un, almenys, per a representar cada nació de l'Amèrica llatina. •— Hi havia portuguesos, belgues, suïssos, holandesos, txecs, polonesos — tot Europa. — Hi havia potser un centenar d'anglesos i colonials, i una dotzena i tants, d'americans, contents de veure arribar uns reforços i poder-se constituir en "secció", a part.

Cap secció, columna o batalló, no s'acontentava de tenir un número; tots volien un nom i se'l triaven per majoria de vots. Així, els alemanys tenien llur "Columna Thaelmann", per honorar el cap comunista, empresonat per Hitler; els italians, llur "Batalló Garibaldi"; els francesos, llur "Batalló Marty". Els americans anomenaren llur secció "Sacco i Vanzetti".

La llengua de la Brigada Internacional era el francès; no, l'espanyol. Sentíeu tota mena d'històries referents a llurs membres que, sovint, havien estat en trinxeres oposades durant la guerra mundial i, ara, es trobaven germans de causa, en aquesta revolució del món. Era, amb tota seguretat, la brigada més literària en la història guerrera. Escriptors, i escriptors en potència, havien acudit per viure llurs llibres; els periodistes, llurs reportatges. Un dels comandants d'aviació era André Malraux, el novel·lista francès; un dels comandants d'artilleria, l'escriptor alemany, Ludwig Renn. Un capità dels italians era Umberto Galleani, editor socialista de Nova-York, i el comandant de la columna britànica, el novel·lista Ralph Fox, un xicot d'aspecte sa i sempre rialler que, ben aviat, havia de caure mort, d'un tret al mig del cor. Ralph Bates, especialista contra els gasos, era l'autor de *El camp d'oliveres*, obrer autodidacte i que no vivia sinó per la causa obrera, home obert i cordial, que havia pres part a la guerra gran i era, per conseqüent, molt útil.

II

Els americans foren molt ben rebuts i se'ls acompanyà en un reco de caserna on es descarregaren de llurs farcells. Anaren a cercar-se braçades de palla, sobre la qual estendre llurs mantes, i, incidentalment, feren coneixença amb les puces d'Espanya que se'ls arraparien amb més tenacitat que no cap germà i no els abandonarien ni en la mort. S'havien d'acostumar a passar-se quasi de tot, perquè es tractava d'una guerra inesperada i el govern i el departament d'administració militar eren idealistes i *amateurs*, igual que els reclutes. No quedava lloc als menjadors, de manera que els americans haurien d'anar a menjar a la vila. Tenien diners? La milícia, en aquesta guerra, guanyava deu pessetes al dia, però la Brigada Internacional, per amor a la causa, no cobrava sinó tres pessetes — un equivalent de quaranta-dos centaus — i encara les cobraven molt de tard en tard. El govern d'idealistes i *d'amateurs* havia heretat vuit cents milions de dòlars or, però l'havia dipositat als bancs de

Barcelona i de París i el feia servir per a la compra d'aeroplans i municions.

El que calia als nous reclutes era fer l'exercici i entrenar-se. La situació era desesperada; Franco avançava a moltes milles per dia i ara es trobava a tret de fusell dels suburbis de Madrid. La brigada podia rebre ordre de marxar a qualsevol moment i el que no haurien après no ho aprendrien ja mai. Els donaren rifles i un sergent anglès socialista — per bé que militar —■ se'ls emportà en un indret rocós i els explicà, en un *cockney* pintoresc, la tècnica especial del tir. Hogg (que pronunciàveu Hoak) havia servit a les províncies nord-est de l'Índia i sabia molt bé què era jeure entre les roques, cremat pel sol i gelat pel fred de la nit, bescanviant trets amb tribus de pell fosca que ell anomenava, correntment, "mendicants".

Els moros eren una altra variació d'aquells "mendicants", tots professant la religió de Mahoma, però semblants, davant d'un fusell: terribles guerrers, que tenien com a primera joia, en la vida, de poder matar espanyols, morir per la glòria d'Alà i anar al cel de les hurís. Calia que aprengués de cobrir-vos, d'estalviar els projectils i de visar bé, abans de tirar. Desgraciadament, no hi havia municions per a exercitar-se al tir; n'havíeu d'aprendre la teoria, la manera de saber precisar la vostra punteria, però no tiraríeu un sol tret fins a entrar en batalla.

El que necessitàveu saber, sobretot, era llançar-vos a travessar un camp, corrent, sense perdre contacte amb els companys; mantenir-vos a una distància de deu o quinze peus, entre vosaltres; caure a terra a una ordre; tornar a alçar-vos; virar a la dreta o a l'esquerra, i restar, sempre, una "secció" de trenta homes — part d'una "columna" de cent-vint. — El vostre coneixement del manual de les armes no passaria de simple esbós, puix que us mancava la tàctica de campanya. Aquesta mancança explicava la marxa victoriosa de Franco, de més de dues centes milles: les seves tropes sabien de maniobrar i guardar, ensem contacte, mentre els idealistes i els *amateurs* queien en gran confusió i, quan eren masa valents per a fugir, es deixaven copar i fer presoners, cosa igualment desastrosa.

En columna compacta: marxin! En guerrilla: marxin! A la

dreta! A l'esquerra! Pas de càrrega! Alto! De genolls! A terra! Atenció! Carregueu; viseu; foc!

Això, una i cent vegades, Rudy sabia de què anava perquè havia jugat a futbol i havia estat sota les ordres de l'entrenador que, per primera vegada, s'encara amb un estol de novells candidats i els fa córrer, els cansa, els prepara tota mena de parany, els mana coses estranyes i que semblen contradictòries, però acaba per fer, d'ells, un *team* donant-los el sentit de la unitat i encomanant-los l'ardor que els ha de disposar a morir per la vella, cara *alma mater*.

Els nostres americans es felicitaven, en veritat, pels exercicis gimnàstics i les quinze milles diàries de marxa, durant la travessia. Així i tot, estaven tan rebentats quan arribaven a llur caserna, que els era un veritable suplici haver d'anar a sopar, a vila.

El pobre Izzy deia que no tenia gana, per no moure's, però Rudy li portava un sandvitx, amb un tall de bou, del bestiar que es criava al país, una ració de porros i un gros penjoll del raïm que creixia a la vall del riu Balazote.

III

I, a la nit, encara una altra mena de lliçons: com desmuntar els rifles, untar-los i netejar-los; com desfer els canons (desgraciadament, n'hi havia de moltes classes diferents, en aquest exèrcit improvisat).

Tots els detalls de la vida del soldat: l'ús d'un botiquí d'urgència — si és que en dúieu o en trobàveu a prop; — la cura dels vostres peus — si mai teníeu temps de treure-us les sabates; — un mapa de la ciutat que havíeu de defensar — si no havia estat capturada abans que hi arribéssiu. — Com cavar trinxeres; com comportar-vos en cas d'atac aeri. Començàveu d'adonar-vos que es tractava d'una guerra de debò, i estàveu content de tenir els companys prop vostre, per no enyorar massa la vostra llar.

Abans d'anar-se'n a dormir, els nostres homes conversaven amb els altres xicots (els americans, la secció dels quals, ells ha-

vien completat). També això constituïa una nova forma d'educació. El jove repòrter, sergent, s'havia ajuntat a una de les "companyies d'acer", que havien partit a les muntanyes del Guadarrama, al nord-est de Madrid, per aturar la primera empenya feixista sobre la capital. Els components d'aquests grups s'havien juramentat de defensar la llibertat democràtica i de no recular mai. Hi havien anat quatre-cents i solament n'havien tornat vuitanta, tots ferits. Havien pres llur primera lliçó sobre la manera de servir-se de les bombes de mà, tan perilloses, damunt del mateix camió que, a quaranta milles per hora, els portava a l'escena del combat.

Aventures meravelloses, les esdevingudes en aquelles muntanyes aspres! El sergent Frost, en companyia d'un periodista anglès, Frank Pitcairn, havien romàs amagats darrera d'unes roques, sentint esclatar les granades a llur entorn i, després d'un parell de dies, un sergent espanyol, temerari, alt de sis peus i mig, havia demanat quinze voluntaris per a prendre la posició enemiga. Els americans i els anglesos acceptaren el repte i el petit escamot es llançà de roca en roca, i a cos descobert, contra l'enemic. Resultà que aquest tingué més por que no els assaltants i el foc cessà, i quan els nostres arribaren a la posició, capturaren un munt d'excel·lents rifles moderns, marca Krupp, i un estol de camises de seda, de fantasia, que havien pertangut a un oficial feixista.

Els espanyols eren un poble valent, deia el sergent Frost, però no tenien experiència militar. Calia que la Brigada Internacional els ensinistrés en la guerra moderna. Els companys d'aquesta brigada estaven sobre agulles esperant d'ésser cridats per córrer al rescat de Madrid. El full que publicaven a Albacete deia que els feixistes eren ja als suburbis de la capital. ¿ Per què no se'ls demanava?

IV

Quatre dies encara d'entrenament al camp i, l'endemà matí, l'ordre de marxa. Qüestió de minuts, l'encabir llurs coses dins dels sacs de mà! El sergent Frost es quedava: formava part d'un

nucli destinat a preparar els nous reclutes que arribessin. Els membres de la secció Sacco-Vanzetti havien sentit cantar les lloances de Rudy Messer als seus companys d'expedició i, tenint en compte la seva instrucció militar i el seu coneixement del tir, el votaren sergent, en substitució de Frost.

També foren fetes honors a Larry Adams. A causa de la seva experiència com a organitzador, fou nomenat "comissari polític" de la secció. Cada unitat tenia dos caps: un, encarregat de la qüestió militar; l'altre, de la qüestió moral. Els reclutes havien d'ésser guiats, no tan sols pel que feia a llur cos, sinó també a llur esperit. Els calia saber per què lluitaven i havien de poder-ho explicar als altres — fins als enemics quan les trinxeres es trobaven ésser veïnes i era possible de parlar-los, a crits, i persuadir-los a desertar.

— Promptes ! — ordenà una veu. I la secció americana ocupà el seu lloc dins la columna britànica, que, per part seva, formava part del batalló francès.

Es prepararen els cartutxos i també les provisions de boca per al dia i mil nou-cents homes marxaren, a pas decidit, cap als molls de l'estació, on tres trens, llarguíssims, esperaven per a transportar-los. Hi havia, a acomiadar-los, tota la gent de la vila i dels voltants; i unes dones que s'havien brindat a rentar, de franc, la roba de la brigada, ploraven bo i abraçant aquells braus minyons estrangers, com si haguessin estat llurs fills. Tot de brivalls se'ls ficaven entre cames per collir les puntes de llurs cigarretes. No paraven de fer-los mueques i, estrenyent-se el coll, amb la mà, com per a escanyar algú, els deien: — Eh, Franco ? — Les noies els posaven flors vermelles als canons de llurs rifles cridant: — *saludi* — i—*victoria!* — La multitud rompé a cantar la Internacional i com que la maniobra d'embarcar-se fou un xic llarga, la començà de cap i de nou.

Els homes començaren per ocupar els cotxes de passatgers i, quan aquests foren plens, pujaren als vagons de càrrega i els trens arrencaren, l'un després de l'altre. Havien de fer unes cent cinquanta milles i deurien posar-hi bona part del dia. Tres vegades durant llur viatge, aparegueren, al cel, avions de bombardeig que deixaren anar llur càrrega sinistra. Es produïren terri. — NO PASSARAN!

ribles explosions i s'alçaren, no lluny dels trens, grans polsegueres de terra. Alguns homes resultaren ferits per fragments de metralla; llavors s'alçaren aparells governamentals i començà una batalla aèria. Emocions glorioses per als joves croats que es proposaven de salvar el món! Mentrestant es deien, a ells mateixos, amb filosofia:

— No hi ha pas més perill que a anar amb moto pels carrers de Nova-York!

Aquesta "petita guerra mundial" no era pas tan terrible com això!

V

Una vegada, segons conta la història, a un rei d'Espanya se li acudí de traçar una línia horitzontal al centre del seu reialme i una altra, de vertical, també des d'aquest mateix centre i decretà que faria la seva capital del punt de convergència de les dues dites ratlles. Fins llavors hi havia hagut, en aquell punt, una viletta que s'alçava damunt d'una vasta plana arenosa, vora les aigües d'un riu modest, anomenat Manzanares. La ciutat vella existia encara, amb tres de les seves portes. Tot al voltant havien sorgit barris moderns i, ara, Madrid tenia un milió d'habitants, un metro i un gratacels: la Telefònica. Tenia també, palaus, museus, parcs, tot allò que fa una capital.

Una hora, ja, abans d'arribar a llur meta, començaren a sentir el foc intermitent del canó; com en una tempesta, l'esclat d'una vintena de trons a la vegada. Els trens travessaven, ara, un terreny que els nostres homes ignoraven si l'enemic hauria, o no hauria, pres; duien, doncs, llurs fusells carregats, promptes a entrar en acció. Es feren uns quants dispars contra els trens, però això fou tot i, finalment, s'arribà a la *Gare du Midi*, on desembarcaren i formaren a la plaça externa per a escoltar la paraula de llur comandant en cap.

Emil Kleber havia nascut a Àustria, però s'havia nacionalitzat ciutadà canadenc. Havia combatut, amb els russos, contra els invasors blancs, i, amb els xinesos, contra els japonesos. Era un home de mitja edat, robust, reposat, i duia camisa sense corbata,

com volent dir que era a la guerra i no en cap parada. Parlava en francès, molt lentament, i s'aturava, a cada frase, perquè els intèrprets anessin traduint les seves paraules.

— Companys del Batalló Internacional: s'ha fet una llegenda entorn de la invencibilitat dels moros i de la Legió internacional dels feixistes. Nosaltres som ací, amb el propòsit de desfer-la. Cal que fem veure moros i feixistes amb llurs talons en l'aire. Cal que convencem la gent que es poden guanyar victòries. No recularem mai; Madrid no es prendrà. Us demano d'alçar els vostres punys, closos, en la salutació obrera, i de prometre'm que us mantindreu en les posicions que us seran assignades. Visca la causa del poble, a tot el món! *Passeront pas! No pasaran! Nicht durchgehen! They shall not pass!*

VI

Avall, per l'ample carrer d'Atocha, amb la multitud donant víctors i cantant. ("Roses, roses, roses i més roses; garlandes de murtra al meu pas!") Si els moros eren una llegenda, la Brigada Internacional n'era una altra: per fi, era ací, i Madrid estava salvat! La gent que s'havien deixat sumir en la desesperació havien tingut avui, diferents motius de joia: havien arribat cinc mil milicians catalans; els primers aviadors russos s'havien alçat per combatre els avions de Hitler i de Mussolini; i hi havia tancs russos preparats a aturar aquells que havien travessat les posicions lleials, de Badajoz fins a les portes de Madrid.

Alegria i amor per als defensors estrangers; però, quin perill, arreu! Els aeroplans descrivien, damunt mateix dels nostres caps, cercles i més cercles, i, de tant en tant, una mena de llampec us cegava, seguit d'un soroll terrible i de l'esquinç i l'enrunament de mil coses. Núvols de fum negre i quan la fumerola començava a dissipar-se, l'espectacle de trossos de cos humà, escampats pel paviment: una cama d'home, encara enfundada dins del pantaló, dessagnant-se. Un burret portava, al llom, dos grossos sacs plens de melons i, ara, la sang del burret, barrejada amb la polpa groga dels melons, feia relliscosa la voravia per on marxava la tropa.

— Avant! — cridaren els oficials, i reprengueren llur marxa. Una nova explosió, aquesta vegada a tocar la columna, i la façana d'una casa alta es desprengué i es precipità enmig de la calçada: maons i morter, acer i fusta, un llit de ferro i un sofà encoixinat. Els homes hagueren de fer un salt prodigiós per escapar d'aquesta sobtada catàrta de material.

—• Algú deu haver donat l'avís de l'arribada de la brigada ■— comentà el sergent Rudy Messer; i els seus homes hi estigueren d'acord. Els havien parlat d'allò que els *madrileños* anomenaven la "Cinquena columna", — l'exèrcit dels feixistes dins de la ciutat, que es suposaven ben organitzats i a punt per entrar en acció al primer senyal de feblesa de la part dels defensors.

Els aviadors alemanys i italians havien començat llurs esforços per a aterrir la població civil. Es veien, ací i allà, grossos forats en mig dels carrers, finestres arrencades, tota una cantonada de cases sense vidres. Amb tot, la gent semblava anar a llurs quefers i s'aturaven, encara, a donar la benvinguda als defensors estrangers. L'home suporta el que li cal suportar i es quedaria parat si sabia, per endavant, tot el que és capaç de suportar.

Ja no eren a la Catalunya roja, sinó sota un govern burgès. Hi havia moltes menys banderes vermelles i negres; ací es veia, sobretot, la vermella, groga i morada de la República. S'havia respectat el comerç privat i no hi havia hagut altres incautacions que les exigides per les necessitats de guerra. La tasca del proveïment d'una ciutat d'un milió, amb totes les carreteres i les comunicacions ferroviàries bombardejades, diàriament, era per a posar a prova la capacitat del més pintat grup d'idealistes i *d'amateurs*. Feia una setmana que els *madrileños* sentien contínuament l'espetec del canó. Hi havia una batalla incessant tot al llarg de la banda oest de la ciutat, i la Brigada Internacional s'hi encaminava, a la velocitat de quatre milles per hora. Cada pas els acostava més al brogit del combat; la gent cridava que la milícia tornava a recular. Hi havia barricades i més barricades que calia saltar; tota una línia de trinxeres en regla. Franco pagaria cara, almenys, l'entrada a Madrid!

VII

El Manzanares passa per la part oest de la ciutat. És un riu de poc corrent, exceptuant l'entrada de la primavera; els noiets hi fan córrer barques de juguina i hi pesquen peixos petits. El creuen sis ponts i, tot al llarg de la ciutat, ha estat canalitzat i hom se n'ha protegit per mitjà d'uns murs de dos o tres peus d'alçària, fets de pedra i de ciment. Foren construïts per guardar-se de les inundacions i els pares de la ciutat els embelliren amb plantes verdes i amb flors. Probablement no se'ls acudí mai la protecció que representaven, ja que eren massa alts perquè els tancs els poguessin saltar i, si arribaven a saltar el primer, no saltarien el segon!

Era vora el marge d'aquest riu que la Brigada Internacional tenia assenyalat el seu lloc. S'havien fet trinxeres, molt bones, per cert, prou profundes per a poder estar-hi dret, amb un parapet de sacs de sorra i forats, entremig, per a descansar-hi els fusells. Era l'obra de les dones de Madrid i tot just estaven acabant llur feina; encara se les veia amb la respiració fatigosa, descansant sobre llurs pales i saludant l'arribada dels herois. Totes aquestes dones anaven armades, encara que no fos sinó amb un ganivet de cuina, a fi de protegir-se contra els moros.

Els mil nou-cents homes del general Kleber ocupaven un poc més d'una milla de la part nord d'aquesta línia del Manzanares. Poc més o menys, un home a cada quatre peus. Un oficial, a cavall, anava d'ací i d'allà i assenyalava el seu lloc a cada u, i els homes saltaven dins i es desembarassaven dels paquets i preparaven llurs fusells, a punt de rebre els moros.

A l'altre costat del riu, més enllà dels arbres, hi havia uns edificis; i, darrera d'aquests edificis, la gent es batia. Hi hagué un gran espetec de foc de canó i de fusell; moltes cases cremaven, i una gran espessor de fum s'escampà per l'escena. Es sentiren xiular bales sobre els caps dels arribats de nou — talment cigales en fuita; — un xiulet agut, vibrant, més desagradable encara que el so de les sirenes, tan familiar als automobilistes

americans, que us fa arreconar en un costat de carretera tot preguntant vos: "On diable serà, el foc?".

De les cases es veieren sortir grups d'homes, corrent, els uns; d'altres, coixejant; d'altres, ajudats pels seus companys. Eren milicians vestits de blau i calçant espadenyas. Duien estrelles vermelles brodades als casquets i taques vermelles, de sang, damunt llurs robes; llurs rostres eren negres, de pólvora; bruts, de fang, i contrets per la por. Saltaven la paret i travesaven, corrent, el riu. De vegades, amb la mà, agafaven aigua i en bevien una glopada, o bé es rentaven els ulls per treure-se'n la pols. D'altres corrien com a boigs, abandonaven llurs rifles i es llançaven damunt del parapet, panteixant com uns gossos i cridant:

— Els moros!

No hi ha res tan contagiós com el terror.

—■ Companys! — cridà el sergent Rudy Messer. ■— És per això que hem vingut! —■ Hauríeu dit que tota la seva vida no havia fet altra cosa que comandar tropes. — Tingueu present les ordres: que ningú no tiri un sol tret fins que li ho manin, ni un sol tret fins que seran al marge; a punt de saltar-lo. Quan els vegeu que s'acostin, enceneu una cigarreta i feu una pipada. No passaran!

CAPÍTOL DISSETÈ LA

B A T A L L A

El sol anava a la posta darrera del Manzanares i amb la seva resplendor, engegava els defensors, cosa no gaire agradable.

Ho aprofitaria, l'enemic, per a atacar o esperaria que fos completament de nit — cosa més desagradable encara?— Els americans feien llurs conjectures en veu baixa. Ja no arribaven més milicians fugitius dels edificis de l'altra riba; els enemics n'havien pres possessió i les bales venien, rabents, a topar contra el parapet, ben dirigides. —Ajupiu-vos, companys! — comandà el sergent Rudy Messer. — Basta amb un que vigili. — I afegí, amb aplom, fill de la seva vasta experiència militar: — No vindran fins que hagin tingut temps de refer-se.

Al cel, de la banda sud, un zumzeig d'aeroplans: volaven baix i n'hi havia una processó, no en forma de V sinó en filera. "Ocells de guerra", se'ls anomenava, i podíeu veure'ls com anaven deixant caure llurs ous—un objecte allargassat i negre que es precipitava amb una mena de crit agut, seguit d'una terrible explosió. Bum! bum! bum!, cada vegada més a prop vostre.

Res a fer sinó esperar; la trinxera era oberta i no tenia cap galeria de refugi. Talment que estiguéssiu dret, sobre la punta d'una roca marina i un feix de llamps alcés trombes d'aigua al vostre entorn; només que els llamps no amaguen cap malfícia ni engeguen, a cent metres al voltant, mil esquerdisos d'acer.

Si us agafen de ple, heu acabat de patir; espereu, doncs, i sapiguen prendre-ho el millor possible. Val més que no mireu el veí, no fos cas que us llegís alguna cosa als ulls, i que, de passada, li descobríssiu, vós, el tremolar dels seus llavis, Arronceu-

vos d'espatlles: acció reflexa, adquirida molts anys enrera, abans que els enemics fossin tan potents i llurs cops, tan mortals. Admirable cosa, si podeu pregar o si teniu fe en una pota de conill! Però no sou ni creient ni supersticiós. On diable són, els aeroplans del govern ? ¿ On, aquests aviadors russos dels quals parla tant la gent ?

Pam! pam ! pam! Crits al fons de tot de la fila — devien haver tocat la trinxera. — Un altre pam!, aquesta vegada prop del riu, a uns cinquanta peus, només. Pam! — darrera vostre, a la plaça de l'altre costat del passeig. — Una pluja de metralla contra el parapet, per damunt dels vostres caps. Mireu aquests trosos: són roents. Pam—Ais i gemecs; algun o alguns companys ferits. — Set d'aquests grans "ocells de guerra", portant un carregament d'ous.

Quelcom extraordinari: un cop terrible, ací mateix, ran de trinxera, contra el parapet de sacs, escampant la sorra amb una violència tal, que hauria deixat cecs els homes, si no haguessin tingut, tots, els ulls ben tancats. Un cop terrible, sense ésser seguit d'explosió. Quedaren com atordits, però després d'un moment, miraren i veieren, a mig sortir del parapet destroçat, la cua d'acer d'una bomba, amb quatre caires — semblants a les aletes metàl·liques d'una sageta — per a mantenir-la, a plom, en la caiguda. A sota, clavada a la sorra, hi havia la part carregada. Una xamba!

Més tard, durant un petit descans en la lluita, la desenteraren. Uns homes se l'endugueren i un expert l'obrí, en un lloc segur. Hi trobaren una nota: "Els vostres germans obrers, d'Itàlia, no volen la vostra mort." Aquesta història corregué tota la línia de la Brigada Internacional, i no s'aturà fins a haver fet el torn del món, reconfortant els cors dels amants de la llibertat.

II

— Veritablement, hem tornat a néixer! — digueren els americans, eixugant-se la sorra que els havia anat al front.

— Sembla com si aquests individus haguessin tingut avís de

la nostra arribada — digué Rudy. — Tot el dia que ens vénen darrera.

— Escolteu — murmurà Larry Adams, en el seu càrrec de comissari polític;— no podria ésser que hi ballés pel mig Collins ?

— Rellamp! — exclamà Rudy, també en veu baixa; — no hi havia pensat; no se m'havia acudit fins ara.

Collins era el laborista que s'havia presentat a bord, a última hora. Havia estat un bon company de travessia, un minyó quiet, que semblava no saber massa coses del moviment radical però apte i conforme, exceptuant una lleugera tendència a la beguda, cosa severament castigada dins la brigada. Havia vingut d'Albacete en llur mateix tren, però en la confusió de l'arribada, havia desaparegut i no l'havien tornat a veure.

— ■ Qui sap! — digué Rudy, i féu memòria de tot el que sabia respecte a Collins.

L'home s'havia decidit al viatge a l'últim moment. Ja era estrany que s'hagués pogut procurar un passaport tan de pressa! Portava credencials com a membre perfecte d'una organització obrera, però la cosa no volia dir res si pensàveu com les grans agències policiaques tenien espies infiltrats' pertot arreu. Que fàcil, per a Ernst Messer, d'haver encarregat al seu "servei secret", d'enviar un home de confiança que pogués posar-lo al corrent dels propòsits d'aquells "roigs"!

"Sabrem on és la Brigada Internacional", havia assegurat Ernie; i es veu que tenia paraula. Com s'ho havia pogut fer un espia per a comunicar, des d'Albacete, amb el quarter general de Franco, tan lluny, a l'oest, això fóra sempre un misteri, per a ells! Entre aquells pagesos amics que venien al camp i els duien vi, olives, pastanagues, melons i raïm, però, no podia haver-hi hagut algú que hagués criat coloms missatgers per compte dels nobles paladins de la Verge immaculada? Totes aquelles bugaderes que es brindaven a servir-los, gratis, tots els amos de cafès i de tavernes, quantes ocasions no tenien d'arreglar noves ! I quina força era el diner de Franco, per a fer-se amb informacions sobre el moviment de tropes!

I bé, si Collins era un espia, es trobava a Madrid, en llibertat. Sens dubte portaria alguna adreça on acudir i aniria ben reco-

manat. Gent pertanyent a la "Cinquena columna" tindrien bona cura d'ell. — No el tornarem a veure, — digué Rudy. I fou així mateix.

III

Pensaven que els atacs aeris s'haurien acabat, però els ocells de guerra feren una virada i tornaren, aquesta vegada, volant molt més baix. El soroll de motors era eixordador i més eixordador, encara, el soroll de mort, com d'unes màquines de reblar que treballessin a una pressa fantàstica. Metrallaven les trinxeres i l'espetec era infernal, multiplicat per set.

Dura prova la de romandre allà, peu dret, sabent que la pluja de bales s'acostava i que no hi havia res a fer; cap lloc on resguardar-vos; ni tan solament un casc d'acer amb què protegir-vos la testa! Un repte a tots els instints de l'home, quedar-se allà, rígid i immòbil.

Sovint, amb tot, l'ànima dóna forces a l'home per a dominar el seus instints.

—■ Peu dret, companys! No us ajegueu, que presenteu més blanc.

— Els farem foc, Rudy?—Era Izzy, tan excitat que li pe taven les dents i quasi no podia confegir els mots.

— Es inútil; no es pot apreciar la distància.

— Però ells ens estan crivellant, Rudy. — Les metralladores escombraven la línia, de dalt a baix.

— Sí, s'hi fan amb l'ànima. Però els aeroplans són cuirassats i a menys d'encertar l'hèlix, no hi ha res a fer.

—■ Proveu-ho, Rudy.

En acostar-se la pluja mortífera, Rudy fixà el tir a dos-cents metres; si esperava un xic massa, visaria la part inferior de l'aeroplà. Anà tirant, a cada un —• un sol tret; impossible de canviar el punt de mira. El primer avió passava per sobre d'ells — la qüestió era no pensar-hi; — visar i tirar. Crits tot al llarg de la trinxera; un o dos xiscles; uns gemecs molt a la vora; cap temps per a veure de què anava; visar i tirar.

S'acostava l'últim dels aeroplans, més petit que els altres,

probablement, menys ben blindat. Una vegada més, apuntar amb tota cura, mirant d'endevinar la distància, com si tiréssiu a un vol d'ànecs salvatges (sinó que llavors teníeu una càrrega de perdigons i, ara, comptàveu amb una sola bala).

Foc! I, de sobte, l'aeroplà es desvia, capota, s'inclina a una banda i es precipita damunt d'una casa de camp, a quatre passes de la trinxera. Es sentí una mena d'esquinç; després, una explosió, i es veié, de seguida, una flamarada que s'alçà com una torre i agafà, ensems, casa i aeroplà.

Rudy, és clar no pogué mai saber amb certesa si fou el seu tret que féu blanc. Eren una dotzena que havien tirat alhora; però ell creuria, sempre, que havia estat el seu, perquè havia calculat, amb tota sang freda, i sabia de tirar. També els seus amics s'ho creurien, fins a l'hora de la mort — que, en alguns casos no era gaire lluny. — Crits d'entusiasme i de joia s'alçaren de totes bandes. Els homes llançaven llurs casquets a l'aire, brandaven llurs punys, closos, amenaçant els aeroplans en llur retirada, bo i cridant:

— Aneu a contar-ho a Franco!

IV

El cos de Don Bainbrigde jeia al fons de la trinxera, boca-terrosa. Van girar-lo i veieren una expressió de dolça sorpresa estergida per les seves faccions delicades, d'erudit. Una bala li havia entrat al cap i no podia saber-se fins on havia penetrat. Aquell seu cervell, tan ple d'històries extraordinàries, amb les quals els havia entretingut, en hores de lleure, estava escampat d'ací i d'allà, i on haguessin anat a parar les idees — i bé, un home capaç de respondre a una tal pregunta hauria pogut pretendre el preu que hagués volgut, de la ràdio de Nova-York!

Giuseppe Daniele, recolzat a la trinxera, molt pàl·lid, es tenia la mà a l'espatlla, i un regueró de sang rajava per entre els seus dits. — M'ha fet un tall gros — digué; — però res de gravetat. —• Tenia a la butxaca, un rotllo de bena i un dels seus companys s'aprestava a embenar-lo. Però no tingueren ni el temps

d'això. D'un cap a l'altre de la trinxera ressonaren uns crits:

■—*Ils viennent!* Vénen!

—Ajupiu-vos! — cridà Rudy. — No val la pena d'exposar més enllà d'un parell d'ulls!

El gemec de les bales era continu i incessant i llur botre contra el parapet feia l'efecte d'una pedregada. Els moros tiraven per protegir la primera onada d'assaltants; i tiraven bé. Rudy posà el seu casquet a la punta del rifle i l'enfilà a dalt del parapet. Els altres el deixaren fet una torradora, mentre ell apuntava per entre els forats dels sacs. Tot al llarg de la trinxera els responien a trets, però els americans esperaven ordres.

Rudy comandava:

—No alceu el cap. Ara travessen el passeig. No féu foc sense visar com cal. I recordeu-vos de visar baix. Si els toqueu a les cames, els deixeu impossibilitats; en canvi, si tireu massa alt, no els feu ni tan sols una esgarrinxada. Trieu, cada vegada, el vostre home. Apa; a punt!

La primera allau dels atacants havia atès la riba. Els moros eren allà mateix: homes alts, amb barbes negres, vestint uniforme bru i turbant blanc. — Viseu; foc! — cridà Rudy; i sonà una descàrrega. La línia enemiga quedà trencada. De moment, us hauria estat impossible de dir si és que els homes havien caigut o si s'havien llançat al llit del riu. Ho sabéreu després, quan molts restaren on eren i d'altres avançaren xipollejant, per les aigües sornes.

V

Una o dues vegades al mes, durant bastants anys, Rudy Mes-ser havia anat, amb els seus tres cosins, en un camp de tir, on havien esdevingut experts en l'ús del rifle i del revòlver. Rudy i Anna, de temperament més dolç, havien tirat sempre en un blanc que representava un cap de gall dindi; però Fritz i Ernie es perfeccionaven tirant al mig mateix d'un cor, pintat en una figura humana, i es divertien a suposar-lo el d'un lladre o un bandit i a imaginar futures guerres amb races de color. Tots havien

estat fervorosos lectors de Kipling, i admiradors zelosos de la casta militar britànica.

Ara, Rudy, d'acord amb els seus amics, havia decidit que la sivella del cenyidor d'un moro era el més apropiat dels blancs i, en conseqüència, s'assenyalà una línia de conducta que era la següent: oblidar-se, per complet que ningú pogués tirar-li, a ell, i afigurar-se d'ésser en el tir, amb els seus cosins, i veure quantes sivelles tocaria, amb el contingut del seu rifle de lloguer.

Es conformà al pla que s'havia traçat i, a fi de millorar, sempre la seva puntuació, triava l'enemic que es trobava més prop de la trinxera. Quan hagué descarregat el seu rifle, agafà el seu propi fusell 38 Colt, del qual s'havia servit a centenars de vegades i que havia procurat passar de contraban, a la frontera francesa. Pensant en això, s'havia omplert ja les butxaques de cartutxos i tenia una gran pràctica a carregar de pressa. No hi havia temps de carregar el rifle, perquè els moros saltaven ja la segona paret i, alguns eren a tocar els sacs de sorra.

Eren, sens dubte, uns braus guerrers; la milícia obrera no era d'estranyar que els tingués terror. Ona rera ona, anaven arribant i semblaven no tenir mai fi, com també semblava no tenir fi la pluja de bales que venia dels edificis d'enfront. Es mantenien en formació, corrien com a dimonis i foren a cents els qui, aquella nit, dormiren amb hurís mahometanes, en lloc de fer-ho amb obreres espanyoles.

En mig d'aquest tumult, tornaren els aeroplans; aquesta vegada, una dotzena, per millor abatre la moral dels defensors.

Però ara aparegueren, com per art de màgia, aquells aviadors russos dels quals parlaven tant els madrilenys. Els pilots dels Caproni, Junker i Heinkel aprendueren quelcom, en aquell crepuscle de novembre que recordarien molt de temps; la nova en seria tramesa, ràpidament, als àrbitres del poder de Berlín i de Roma, amb la conseqüència d'ajornar, per un o dos anys, o qui sap si per sempre, la nova guerra mundial.

Els soviets tenien la superioritat en l'aire!

La ciència obrera i la lleialtat obrera ho havien aconseguit; ho havia aconseguit la determinació obrera d'impedir "que els porcs de l'imperialisme poguessin ficar llur morro dins del tros

de la patata soviètica". Els aparells de bombardeig russos eren bimotors, tan ben cuirassats que hauríeu dit fortalises volants i, amb tot, tan ràpids, que no necessitaven escorta de cap mena. De més a més, llurs pilots eren veritables asos en llur maneig. Després d'haver fet caure tres avions alemanys i italians als mateixos carrers de Madrid, els feixistes optaren per retirar-se i, durant una bona estona, foren llurs tropes les que es veieren metral·lades, des de dalt.

VI

El pobre Izzy Bloch estigué en un estat terrible d'excitació així que entrà a la trinxera. Era un home de pau, un xicot afaeble, que vivia, principalment, de somnis i imaginacions; de constitució més aviat feble, li feia horror de pensar que una bala pogués travessar els seus membres delicats. Però s'havia lliurat a un combat interior per l'honor de la seva causa i de la seva raça i, abans l'enemic no anés cap a ells, havia murmurat al seu sergent:

— Estic a punt, Rudy. Se les hauran amb mi.

Havia romàs al costat del seu amic i havia tirat el millor que havia sabut. Llavors Rudy el sentí gemegar i li donà una ràpida ullada. El veié caigut de genolls, sortint-li un raig de sang, del coll. (No hi ha gaire lloc, en el coll d'un home, perquè una bala el travessi impunement.) Izzy estava atrafegat amb una bena, amb la qual tractava d'embenar-se la ferida. Rudy havia de continuar disparant a les sivelles dels cenyidors dels moros. El seu amic féu esforços per a incorporar-se i prosseguir en la lluita, però no pogué; i un milicià espanyol li prengué el fusell de les mans i començà a servir-se'n.

Després de continguda la primera embranzida, Rudy s'inclinà vers el petit socialista i veié que estava mortalment pàl·lid i quasi incapaç de dir un mot. — Els hem aturat? — Quan Rudy respongué que sí, l'altre murmurà encara: — Hi hem fet el nostre paper, Rudy.

— I vós, el vostre. Estic orgullós de vós.

— De debò, Rudy? — Els ulls del pobre noi et agonitzant, s'il·luminaren; amava l'extraordinari Rudy Meser com cap altra persona, al món. •— Digueu als companys, Rudy, que un jueu és capaç de combatre.

•— És clar, Izzy! N'és capaç, sempre que li cal combatre per una cosa digna. Els jueus són masa intel·ligents per a la majoria de les lluites d'aquest món.

Un somriure de pau en les faccions del petit idealista. Més que res aspirava, en el secret de la seva ànima, que els jueus fossin respectats pels gentils i, especialment, pels americans. Començà a respirar amb dificultat i ja no digué res més.

Tot aquell horror produí una reacció violenta en Rudy. Tenia un tall a la part posterior del cap, probablement d'un tros de metralla i quan es passà la mà pel coll, va trobar-se'l tot llefiscós. Es sentí marejat i cregué que anava a vomitar. S'hagué d'asseure de pressa i ho féu sobre el cos de Don Bainbridge, que encara no havien tingut temps d'enretirar de la trinxera. Les dents li petaven i si en aquell moment haguessin vingut els moros, la seva puntuació, al tir, hauria estat molt per sota de la normal.

Però no tornaren, aquella nit. De tant en tant, els encaraven els reflectors per veure què passava, ço que demostrava llur por d'un contraatac. Estigueren tirant-los, tota la nit, i devien estranyar-se de no rebre cap resposta. Els milicians nerviosos i inexperimentats, contestaven llur tir; però Kleber havia ordenat als seus homes de no tirar sense poder fer blanc.

Rudy dormí molt poc; tenia por de refiar-se de ningú i anava d'una banda a l'altra de trinxera per assegurar-se que els sentinelles vetllaven.

Els morts i els ferits foren enretirats i els portaren municions, aigua i menjar, així com reforços, allà on la línia havia estat més delmada.

Poc després de trenc d'alba, un correu — un anglès — s'acostà a Rudy. Tots sabien la història del seu cosí i, ara, aquell home li posava a les mans un rellotge d'or.

— Coneixeu això? — digué. I a Rudy no li calgué examinar-lo gaire de prop.

■—• D'entre les desferres de l'aeroplà ? — preguntà. — Ja ho sabia, que es tractava del meu cosí. Havia anat més d'una vegada en el seu avió.

Rudy demanà de guardar-se el rellotge. Si sortia amb vida d'aquesta guerra, el faria a mans del seu oncle Hermann. No havia volgut pensar en el seu cosí i ara tampoc volia recordar-se'n. Ernie no tenia sinó el que havia merescut.

Tota aquella nit de novembre que Rudy no parà de sentir els gemecs de ferits i morents, estesos damunt l'arena de les ribes del Manzanares. Caldria fer-s'hi: aquesta guerra era així. Els feixistes no feien presoners i els "roigs" no arriscarien llur vida per anar a salvar un moro. Pobres diables! Eren, en llur major part, camperols de les muntanyes aspres del Rif, contents de poder matar espanyols, per bé que a profit d'uns altres espanyols. Aristòcrates blancs, snobs militars, els havien entrenat i portat ací, i eren els veritables dimonis del món modern.

VII

L'enemic havia fet avançar la seva artilleria i el canoneig començà ja, de bon matí. Altres canons, emplaçats als carrers de darrera els defensors, els contestaven. Aquest duel continuaria durant molts mesos. Era foc de canó i de morter i, generalment, podíeu guardar-vos-en amb ajupir-vos. •—■ Però no podeu romandre ajupit, tot el dia. — Els aeroplans feren llur aparició a tot-hora del dia i de la nit i les lluites aèries esdevingueren tan familiars com el gemec de les bales i el repiqueig ràpid de les metralladores.

L'enemic atacà tres vegades, aquell dia; dues, els moros i una, la Legió estrangera (voluntaris feixistes als quals la Brigada internacional estava molt contenta de poder ajustar llur compte). Rudy tirà fins a veure roent el canó del seu rifle i obturada, la seva pistola automàtica; menjà i begué terriblement, fins que pensà no poder aguantar més. Però aguantà el que calgué; i els altres feren com ell.

Es donaven coratge mútuament; es cridaven i es parlaven;

maleïen; s'agitaven com en un deliri; renegaven; no estaven mai quiets; semblaven ànimes en pena.

Una cosa extraordinària esdevingué al sergent Messer, en el curs d'aquell dia. Com un corredor, en el seu suprem esforç, es sentí, sobtadament, i sense saber d'un tal fenomen, ingràvid i com sollevat fins a un estat d'exaltació on res no podia ja contorbar-lo. Havia conquerit la por; havia perdut tot interès en si mateix; s'havia oblidat del seu cos. Havia descobert, en la seva ànima, quelcom més gran que no la pròpia vida; quelcom que el desinteressava de la vida. La seva carn podia ésser turmentada i trossejada, però la raça viuria, l'esperit de l'home continuaria.

En part, això obeïa al seu odi als feixistes i a llur causa ignominiosa; en part, era una visió de la veritat que prevaldria; en part, amor envers aquells braus companys i identificació amb ells, en la conquesta de la por. La feina que duia entre mans l'apassionava; feina magnífica, de la qual parlarien els homes durant generacions ! S'havien proposat d'aturar el feixisme: l'havien aturat, ja ! Bo i jugant aquest joc engrescador, Rudy es reveia al camp de futbol, donant ànims al seu *team*, derrotant els contraris. — No passaran!

"Quelcom ha donat un cop mortal a les línies de Franco, avui", deia el cablegrama que un periodista americà envià, aquell dia, al seu país. Sí; i els joves companys de les trinxeres sabien què era, aquell quelcom. Era la decència humana; el sentiment moral del homes; la justícia; la ciència; el futur de la humanitat. Eren els idealistes que, estatjant en llurs ànimes, la poesia, la música i l'art, desafiaven, decidits i valents, bales i bombes i metralla, promptes a morir i a ésser trossejats, abans de cedir un sol pam de terreny a la reacció; magnífics, en llur repte als tirans. Eren els joves rebels de cent nacions i tribus, amb llur crit de: "No passaran!"

VIII

Catorze dies i catorze nits, el sergent Messer i el comissari polític Daniele, romangueren en aquell fossat amb el que els restava de llur "secció americana i de llur "columna" britànica.

Vingueren les pluges que convertiren la trinxera en un canal d'aigües estancades. Vingué el fred que, a les nits, glaçava la superfície de l'aigua. Els espanyols tenen un proverbi que diu "que el vent de Madrid no apaga una candela, però mata un home"; i aquells herois tenien una sola manta per cap. Menjaven els bocins de pa i la vianda freda que els portaven; havien oblidat què era afaitar-se o rentarse; eixams de polls pul·lulaven per llur cos; duïen benes brutes i ensangonades; llurs rostres eren negres, de pólvora; roigs o bruns de fang; pal·lids de fatiga i d'exhauriment. Es veïen bombardejats i foguejats; sovint, mig enterrats sota grans masses de terra; no podien alçar el cap sense perill de mort, i el so, incessant, de les explosions ressonava a llurs orelles a tot moment del dia i de la nit.

Però aguantaven; i quan hi havia un minut de calma, més amunt o més avall de la trinxera, una veu, en qualsevol de les vint llengües en ús, en aquell lloc, començava a cantar:

*els damnats de la terra,
amunt, els forçats de la fam; la
guerra pel dret és vençuda,
s'acosta el bell temps de la pau!*

I quan, dues setmanes més tard, vingueren uns oficials i els digueren que la milícia espanyola havia estat entrenada i ben equipada i estava en disposició de rellevar-los no s'ho volien creure. Entraren en discussions i gairebé ploraren, demanant que els deixessin guardar el que havien guanyat. Els oficials els murmuraren, en la foscor, que tot Espanya havia restat meravellada pel que havien fet els companys estrangers i que llur exemple havia estat un estímul per al poble: ara comptaven amb un exèrcit nou, que no recularia. "Un dia o un altre havien d'aprendre de combatre!" Però la Brigada internacional no volia cedir i no s'hi resignaren fins que els prometeren que els deixarien reposar en uns edificis situats darrera de la pròxima línia d'atrinxerament, per a poder ésser cridats en cas de necessitat.

Arribaren, caminant amb precaució per la fosca, les tropes de rellevament. Tot al llarg d'aquella línia d'una milla, els com-

panyos estrangers esperaven, i després d'haver estat felicitats i abraçats, i d'haver-se sentit dir que eren uns herois, corresponderen amb els pocs mots que havien après, *Salud*, i *Victoria* i, sobretot, "No pasaran!". Els americans feren jurar als vinguts de nou, per llur honor (i els espanyols en solen éssers esclaus, de l'honor), que no deixarien passar els moros. Ells els havien mostrat com podien ésser continguts. I els milicians van jurar:

—■ No pasaran! No pasaran!

I no passaren.

INDEX

	Pàgs.
NOTES DE L'EDICIÓ AMERICANA	5
Capítol Primer. — Clubs de nit.....	7
Capítol Segon. — La Policia	15
Capítol Tercer. — La família	26
Capítol Quart. — El míting	35
Capítol Cinquè. — Servei d'espionatge.....	47
Capítol Sisè. — L'Amèrica nazi	56
Capítol Setè. — La gàbia de feres	65
Capítol Vuitè. — Feixisme	75
Capítol Novè. — Qüestions de família.....	84
Capítol Desè. — Tropes de xoc	94
Capítol Onzè. — La decisió	104
Capítol Dotzè. — L'allistament	113
Capítol Tretzè. — Núvia de guerra.....	124
Capítol Catorzè. — La força expedicionària americana.....	134
Capítol Quinzè. — El Front Roig	144
Capítol Setzè.—La Brigada Internacional	155
Capítol Dissetè. — La batalla	167